

Geliş Tarihi: 23 Nisan 2024
Kabul Tarihi: 12 Eylül 2024

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal of Modern Turkish History Studies
XXIV/49 (2024 Güz/Autumn), ss. 493-559

DOI: 10.18244/ctad.1472556

Araştırma Makalesi / Research Article

DÜYÛN-I UMÛMÎYYE-İ OSMANİYE VARİDAT-I MAHSUSA İDARESİ MEMURİN NİZAMNAMESİ'NİN TATBİKİNE DAİR BİR İNCELEME*

Mustafa DAĞ**

Öz

19. yüzyıl Osmanlı açısından savaşların ve ekonomik bunalımların yaşandığı bir asır olmuştur. Gelir kaynaklarının azalışı bu bunalımı derinleştirmiştir. Devlet yöneticileri çözümü dış borçlara başvurmakta bulmuştur. Bu çerçevede 1854 yılında Kırım Savaşı nedeniyle başlatılan dış borçlanma serüveni 1876 yılında moratoryum ilanına kadar devam etmiştir. Alacaklı Avrupalı devletler ise borçlarını tahsil etmek için 1881 yılında Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'ni kurmuşlardır. Bu idareye altı çeşit verginin tahsil ve harcama yetkisi verilmiştir. 1928 yılında faaliyetlerine son verilecek olan bu idareye imparatorluk genelinde faaliyet yürütme yetkisi tanınmıştır. Bu nedenle idare geniş bir kadro yapılanması oluşturmuştur. Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi, faaliyetlerini kesintisiz ve organize bir şekilde yürütmek için istihdam politikasını şekillendiren nizamnameyi 1901 yılında hazırlamıştır. Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi adıyla hazırlanmış olan bu metnin incelenmesiyle yapılan bu çalışmada idarenin istihdam politikası temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede idarenin kuruluşu, idarenin örgütsel yapısı, kadro yapılanması ve memurların özlük hakları nizamname metni çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, özellikle nizamnamede yer alan hükümlerin imparatorluk genelinde uygulamadaki karşılıklarının neler olduğu üzerinde durulmuştur. Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan bu çalışma içerik analizine uygun olarak oluşturulmuştur. İmparatorluğun farklı bölgelerinde gerçekleşen gelişmelere dair örnekler, arşiv belgelerinin yanı sıra araştırma-inceleme eserlerden istifade edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmeler nizamnamede yer alan hükümlerin genellikle imparatorluk sahasında tatbik edilebildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Düyûn-u Umûmîyye İdaresi, Osmanlı, İstihdam Politikası, Memurin Nizamnamesi, Dış Borçlar.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
(e-posta: mustafadag@harran.edu.tr.), (Orcid: 0000-0003-4571-8115).

A REVIEW ON THE IMPLEMENTATION OF DÜYÛN-I UMÛMÎYYE-İ OSMANİYE VARIDAT-I MAHSUSA ADMINISTRATION CIVIL REGULATION

Abstract

The 19th century was a century of wars and economic crises for the Ottoman Empire. The decrease in income sources has deepened this crisis. State administrators found the solution by resorting to foreign debt. In this context, the foreign borrowing adventure that started in 1854 due to the Crimean War continued until the declaration of moratorium in 1876. Creditor European states established the Public Debt Administration in 1881 to collect their debts. This administration has been given the authority to collect and spend six types of taxes. This administration, whose activities were to be terminated in 1928, was given the authority to operate throughout the empire. For this reason, the administration has created a wide staff structure. Public Debt Administration prepared the regulation shaping the employment policy in 1901 in order to carry out its activities in an uninterrupted and organized manner. In this study, which was conducted by examining this text prepared under the name of Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa Yönetimi Civil Servant Regulation, the employment policy of the administration was determined as the main objective. In this context, the establishment of the administration, the organizational structure of the administration, the staff structure and the personnel rights of the civil servants have been tried to be evaluated within the framework of the regulation text. In this study, it is especially emphasized what the provisions in the regulation are in practice throughout the empire. This study, prepared with qualitative research method, was created in accordance with content analysis. Examples of the developments that took place in different regions of the empire have been tried to be evaluated by using research and study works as well as archive documents. The evaluations show that the provisions in the regulations can generally be applied in the empire.

Keywords: *Public Dept Management Institution, Ottoman, Employment Policy, Civil Servant Regulation, Foreign Debts.*

Giriş

1854 yılında¹ Kırım Harbi ile başlatılan dış borç alımı² 1875 yılına kadar devam ettirilmiş olup, 15 kez dış borç alınmıştır.³ Bu süreç 25 yılın ardından Osmanlı'nın borçlarını ödeyemez hale gelmesiyle neticelenmiştir.⁴ Sonuç olarak 30 Ekim 1875 tarihinde borç faiz tutarının sadece yarısının para ile diğer yarısının ise %5'lik hisse senetleriyle ödeneceğini ön gören Ramazan Kararnamesi ilan edilmiştir.⁵ Ancak Mart 1876'da Moratoryum ilan edilerek tüm taksit ödemelerinin durdurulduğu duyurulmuştur.⁶

Borç ödeme taksitlerinin durdurulması Osmanlı'dan alacaklı olan yabancı devletlerin tepkisine neden olmuştur. Yükselen bu tepkiler alacaklı devletlerin temsilcileriyle Osmanlı temsilcileri arasında müzakerelerin başlatılmasına neden olmuştur.⁷ Müzakerelere Osmanlı adına Şûrâ-yî Devlet Başkanı Server Paşa, Maliye Nazırı Münir Bey, Düyûn-ı Umûmîyye Muhasebat Reisi Ohannes Çamiç Efendi,⁸ Maliye Müsteşarı Velendörf Bey, Hariciye Vekaleti Hukuk Müşaviri Kişer Efendi, Rüsumat Emanet Müsteşarı Bertran Efendi ile birlikte ikisi Türk, dördü azınlık mensubundan oluşan bir heyet katılım sağlamıştır.⁹ Görüşmelerde Osmanlı'yı temsil edecekler arasında devlet başkanının, müsteşarın ve nazırın katılmış olması Osmanlı'nın konuya sadece mali anlam yüklediğini, bunun yanı sıra siyasi bir mesele olarak gördüğünü göstermesi açısından dikkat çekicidir. 1 Eylül 1881 ile 20 Aralık 1881 tarihleri arasında gerçekleştirilen 24 oturum neticesinde taraflar arasında ortak kararlar alınmıştır.¹⁰ Bu kararlar 20 Aralık 1881 (22 Muharrem

- 1 24 Ağustos 1854 tarihinde Londra'da Dent, John Hersley Palmer ve ortağı ile Paris'te Baron Goldschmid ve ortaklarıyla imzalanan antlaşma ile 3.300.000 Osmanlı lirası tutarında İlk dış borç alınmıştır. Ele geçen tutar ise 2.574.000 Osmanlı lirası olmuştur. Bkz: Mahmut Yılmaz ve İbrahim Yılmazçelik, "Ma'muratü'l-Aziz (Harput) Reji İdaresi (1883-1925)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 1, (Ocak 2023): 491, <https://doi.org/10.18069/firsbed.1206905>.
- 2 Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 55.
- 3 Kenan Bulutoğlu, *Türkiye'de Yabancı Sermaye*, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1970), 60-71.
- 4 Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 310-312.
- 5 Faruk Yılmaz, *Osmanlı'nın Borç Batağı-Düyün-u Umumiyye*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011), 60-64; Abdülkadir Erçin, "Kuruluşundan II. Meşrutiyet'e Kastamonu Vilayeti'nde Düyün-ı Umumiye İdaresi (1882-1908)", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XXI, 81, (Mart 2024): 260, <https://doi.org/10.56694/karadearas.1411338>.
- 6 Emine Kiray, *Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 148; Ahmet Güner Sayar, *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması (Klasik Dönem'den II. Abdülhamd'e)*, (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2021), 370.
- 7 Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994), 182-183.
- 8 Erdoğan Keskinçelik, "The Ottoman Düyün-ı Umumiye (Public Debt) Administration", *The Turks*, C. 4, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 652.
- 9 Zafer Oğuz, *Osmanlı Devleti'nin Genel Borçları (Düyün-ı Umumiye İdaresi)*, (Ankara: Gökküşağı Kitabevi, 2001), 45-46; Bedri Görsoy, "100. Yılında Düyün-ı Umumiye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 40, 1-5, (Ekim 2011): 20, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/831/9094>.
- 10 "Reji İdaresi muamelatının nizamı mucibince teftişatlarından Hazine'ye malumat vermelerinin Düyün-ı Umumiye müfettişlerine tenbih ve tebliğ edilmesi", Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

1299) tarihinde Muharrem Kararnamesi adıyla ilan edilmiştir.¹¹ Kararname 21 maddeden oluşmaktadır.¹² Bu kararnameyle 1854, 1855, 1871 ve 1877 yılı borçları hariç Osmanlı'nın tüm borçlarını oluşturan 1858, 1860, 1862, 1863, 1865, 1869, 1870, 1872, 1873 ve 1874 yılı borçlarının ödenmesine dair plan hazırlanmıştır.¹³

Muharrem Kararnamesi ile Osmanlı gelirlerinde önemli yer tutan bazı ürünlerin gelirlerinin Avrupalı alacaklı devletlerin denetimine bırakılması kabul edilmiştir.¹⁴ Böylece temsilciler aracılığıyla gelirler denetlenerek toplanacak ve elde edilen kaynaklarla borç taksitleri ödenecektir.¹⁵ Bunun gerçekleştirilebilmesi için ise kurulacak olan müesseseye Düyûn-ı Umûmiyye-i Varidat-ı Muhassasa İdaresi adı verilmiştir.¹⁶ Kısaca Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi olarak ifade edilen müessese İngilizce, Ottoman Public Admanistration, Fransızca, Admanistration de la Dette Publique Ottomane Reque, Almanca ise Offintliche Schulden des Osmanichen Reichs olarak isimlendirilmiştir.¹⁷

İdare, Muharrem Kararnamesi'nin 15. maddesi çerçevesinde kurulmuştur.¹⁸ Böylece devlet içinde ayrı bir bürokrasi meydana getirilmiştir. İdare İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturalya, İtalya ve Osmanlı Devleti'ni temsil eden kişilerden oluşan bir meclis tarafından yönetilmiştir.¹⁹ İdare'nin denetimine daha önce alacaklı iç borçlular tarafından işletilen Rüsûm-ı Sitte İdaresi'nin²⁰ denetimine bırakılan ürünler verilmiştir.²¹ Buna göre tuz ve

Başkanlığı Cumhuriyet Arşiv (BOA), BEO. 1550/116201; Mehmet Hakan Sağlam, *Osmanlı Devleti'nde Moratoryum 1875-1881 – Rüsûm-ı Sitte'den Düyûn-ı Umumiyye'ye*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017), 66, 99.

- 11 A.D. Novıçev, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı Sömürgeleşmesi*, Çev. Nabi Dinçer, (İstanbul: Onur Yayınları, 1979), 86; Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), 105-107.
- 12 “Memalik-i Mahruse Duhanları Müşterekü'l-Menfaa Reji Şirketi'nin nizamname-i esasiyesi ve şartnamesi suretleri”, BOA, A.) DVN. MKL. 82/2.
- 13 Saffet Kartopu, “Düyûn-u Umumiye İdaresi ve İdareyle İlgili Görüşler”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 1, 2, (Haziran 2012): 34-35, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusgjebs/issue/7490/98701>.
- 14 Mehmet Genç, Erol Özvar, *Osmanlı Ekonomisine Dair Konuşmalar I*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021), 102-103.
- 15 Donald Quataert, *Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadi Yayılım ve Direniş 1881-1908*, (İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul, 2017), 31.
- 16 Vedat Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994), 201.
- 17 Resül Narin, “Düyûn-ı Umûmiye İdaresi ve Adapazarı”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 6, 21, (Bahar 2009): 51, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/106013>.
- 18 Faruk Yılmaz, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Dış Borçlar (Düyûn-u Umumiye)*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2003), 70.
- 19 Gülten Kazgan, *Tanzimat'dan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004), 28.
- 20 İdare, 22 Kasım 1879 tarihinde imzalanan 15 maddelik sözleşme ile kurulmuştur. “Rüsûm-ı Sitte İdaresi'nin teşkili hakkında Bank-ı Osmani ve Cemiyeti mümessilleriyle imzalanan mukavelename”, BOA, A.) DVN. MKL. 18/9; “Düyûn-ı Umumiye İdaresi ile ilgili irade. Osmanlı Bankası ve Galata bankerleri arasında yapılan sözleşme ve Osmanlı tahvili hamillerinin itirazları”, BOA, HR. İD. 290/50.
- 21 Onur Eroğlu, “Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kamu

tütünden,²² puldan, müskirattan, İstanbul balık vergisinden, İstanbul, Edirne, Bursa, Samsun ve çevresinde toplanan harir vergisinden elde edilen gelirler Düyun-ı Umûmiyye İdaresi'nin denetimine bırakılmıştır.²³

İmparatorluk genelinde bu ürünlerin imtiyaz hakkının idareye bırakılmış olması idarenin kalabalık bir kadro ve teşkilatlı bir örgütlenme yapısına sahip olmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle idare kurulduğu ilk andan itibaren imparatorluk genelinde teşkilatlanmasını hızlı şekilde başlatarak kısa sürede tamamlamıştır. Şöyle ki idarenin yönetim merkezi olan İstanbul'da bir genel müdürlük ve dört merkezi müdürlük kurulmuştur.²⁴ Daha kurulduğu ilk yıllarda (1882) 21 nezaret, 65 müdüriyet ve 513 memuriyet olmak üzere toplam 599 farklı noktada teşkilatlanmıştır.²⁵ 1898 yılına gelindiğinde ise Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı bölgelerinde 26'ya yakın vilayette 720 şube kurulmuştur.²⁶ Bu şubelerde gerekli işlemlerin yürütülebilmesi amacıyla sayıları binleri aşan personel istihdamı sağlamıştır.²⁷ Buna göre 1885 yılında idarenin faaliyete geçtiği ilk senelerde 3.040 personel, 1892 yılında 4.835 personel, 1895 yılında 4.518'i Müslüman, 297'si gayrimüslim ve 54'ü Avrupalı olmak üzere 4.869 personel,²⁸ 1896 yılında 5.000 personel, 1909 yılında 5.779 personel²⁹ ve son olarak 1912 yılında 9.000 personelin istihdam edildiği tespit edilmiştir.³⁰ İdare'nin yabancı sermaye eliyle kurulmuş

Maliyesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, (Temmuz 2010): 67, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46934/588902>.

- 22 Tütün 27 Mayıs 1883 tarihinden itibaren kurulan Reji İdaresi'nin denetimine girmiştir. Bkz: Mustafa Dağ, İbrahim Halil Tanık, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Kurumun İşleyişi: Reji İdaresi Şartnameleri (1883-1914)", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, (Haziran 2023): 373, <https://doi.org/10.56597/kausbed.1242019>; Mustafa Dağ, İbrahim Halil Tanık, "Osmanlı Taşrasında Bir Memurun Hukuk Mücadelesi: Yabanabad Reji Memuru Zekeriya Sırrı Efendi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 45, (Temmuz 2023): 783, <https://doi.org/10.21550/sosbilder.1239752>; Erdal Korkmaz, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Karaborsa", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 66, (Bahar 2020): 247, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1184225>.
- 23 Ali Yılmaz Gündüz, "Osmanlı Devleti'nin Ekonomi ve Dış Borç Politikası", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 2, (Nisan 2012): 8, <http://busbed.bingol.edu.tr/tr/pub/issue/29513/401006>; Mustafa Dağ, "Osmanlı Taşrasında Yabancı Sermaye Yatırımı: Siverek Düyun-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile Reji Memurluğu (1881-1925)", *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 8, 2, (Haziran 2022): 63, <https://doi.org/10.53440/bad.1077922>.
- 24 Mustafa Dağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Adana ve Erzurum Reji İdaresi (1883-1925)", (Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, 2023), 59.
- 25 Erdoğan Keskinç, "Ermeni Memurların Düyun-ı Umumiye İdaresi'ndeki İstihdam Meselesi", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, 11, (Sonbahar 2003): 61, <http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DergiIcerik&IcerikNo=49>.
- 26 Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970), 92-93.
- 27 Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 62-63.
- 28 Keskinç, "Ermeni Memurların Düyun-ı Umumiye İdaresi'ndeki İstihdam Meselesi", 61.
- 29 Donald Quataert, "Düyun-ı Umumiye'nin İstihdam Politikaları (1881-1909)", Çev. Ahmet Fethi, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 79, (Temmuz 2000): 15.
- 30 Faruk Yılmaz, *Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Dış Borçları (Düyun-u Umumiye)*, (Ankara:

olması merkez teşkilatındaki üst düzey idarecilerin gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarından, taşrada çalışanların çoğunluğunun ise Müslüman Osmanlı vatandaşlarından seçilmesinde etkili olmuştur.

Kalabalık bir kadro yapılanması ile imparatorluk genelinde örgütlenmiş olan idarenin sağlıklı çalışma ortamı oluşturabilmesi amacıyla bir istihdam politikası belirlemesi gerekmiştir. 1881 yılında faaliyetlerine başlayan İdare, istihdam politikasını Tadilat-ı Dâhiliye Mecmuası ve çıkarmış olduğu talimatnameler çerçevesinde şekillendirmiştir. 1891 yılına gelindiğinde Tadilat-ı Dahiliye Mecmuası'nda kapsamlı bir çalışma yapılarak değişikliğe gidilmiştir. Ancak bu mecmua İdare'nin istihdam politikasında yeterli görülmemiş olmalı ki yeni bir nizamname hazırlama arayışına girilmiştir. Bunun temel nedeni ise İdare'nin giderek büyümesine bağlı olarak çalışma sahasının genişlemesi sonucunda işleyişinin karışık bir hale gelmesi olmuştur. Bu nedenle İdare çalışma fonksiyonlarını daha iyi işletebilmek amacıyla, memurların çalışma şartlarını ayrıntılı şekilde belirleyen yeni bir nizamname hazırlığı için girişimlerini başlatmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi hazırlanmıştır.³¹

Nizamname, Muharrem Kararnamesi'nde yer alan 16. madde çerçevesinde Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan kanun metninin hükümet tarafından incelenmesi için bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun temel görevi nizamnamede yer alan hükümlerin Osmanlı kanunlarına uygun olup olmadığını kontrol etmek olmuştur. Komisyon üyeleri tarafından nizamname hükümleri incelenmeye başlanmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde nizamname metninin yürürlüğe konulması için herhangi bir mahzurun olmadığına karar verilmiştir. Bu kararlar birlikte nizamname metni hükümet yetkilileri tarafından imzalanarak yürürlüğe alınmıştır.³² Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Meclisi İdaresi adına Başkan Luvek Pirşa Efendi, nizamnamenin 27 Mart 1901 tarihinde yürürlüğe alındığını belirtmiştir. Ayrıca daha önce 1891 yılında yürürlüğe alınmış olan kanunların feshedildiğini duyurmuştur. Nizamname toplamda 17 bölüm ve 184 maddeden oluşmaktadır.³³

Konuyla ilgili literatür taraması yapıldığında Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin kuruluş sürecini ve faaliyetlerini ele alan birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Mustafa Dağ tarafından 2022 yılında yayınlanan *Osmanlı Taşrasında Yabancı Sermaye Yatırımı: Siverek Düyûn-ı*

Berikan Yayınevi, 2007), 31.

31 “Trabzon’un Kelkit kazasının 1310 senesi mültezimlerinden Ahmed Çavuş ve biraderinin aşara olan zimmetinin temin-i istifası için mahcuz olan emlakının devlet namına tefevvüzü”, BOA, ŞD. 404/82.

32 “Düyûn-ı Umûmiyye İdâresi’nce tanzim olunan Memurin Nizamnâmesi’nin Hükümet-i Seniyye’ce evvelen tetkik ve tasvibi gerektiği”, BOA, MV. 111/8.

33 *Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, (Dersaadet: Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdare-i Merkeziye Matbaası, 1317), 74-79.

Umûmiyye Müdürlüğü ile Reji Memurluğu (1881-1925) başlıklı çalışma,³⁴ Burcu Adiloğlu ve Göksel Yücel tarafından 2021 yılında yayınlanan *Düÿûn-ı Umûmiyye Osmanlı Devlet Borçları İdaresi* başlıklı çalışma,³⁵ Resül Narin tarafından 2009 yılında yayınlanan *Düÿûn-ı Umûmiyye İdaresi ve Adapazarı* başlıklı çalışma,³⁶ Anıl Erdoğan tarafından 2014 yılında *Düÿûn-ı Umûmiyye'nin Kurulmasının Siyasi Yönü ve Reji İdaresiyle İlişkisi* başlığıyla yayınlanan çalışma,³⁷ Mustafa Öztürk tarafından *Osmanlının Son Dönemlerinde Düÿûn-ı Umûmiyye'ye Yönelik İmtiyaz Politikasına Bir Örnek: Tütün İşletmesi İmtiyaz Mukavelenamesi (1913)* başlığıyla yayınlanan çalışma³⁸ ve Engin Can Çetin tarafından 2018 yılında *Düÿun-u Umumiye ve Osmanlı Dış Borç Tarihi Genel Bir Bakış* başlığıyla yayınlanan çalışma örnek olarak gösterilebilir.³⁹ Literatürde Düÿûn-ı Umûmiyye İdaresi'ni konu edinen bu tür çalışmaların sayısını arttırmak mümkündür. Ancak konumuzun odak noktası İdare'nin istihdam politikası olduğundan dolayı bu örneklerle yetinilmiştir.

İdare'nin genel işleyişine kıyasla kalabalık bir kadro yapılanmasına sahip olan müessesenin istihdam politikasını inceleyen çalışmalar son derece kısıtlı kalmıştır. Bu manada ele alınan ilk ve tek çalışma Erdoğan Keskinlik tarafından "*Düÿun-ı Umumiye İdaresine Memur Olmak*" başlığıyla 2002 yılında yayınlanan çalışma olmuştur. Yazar bu çalışmasında nizamnamenin hazırlanış sürecini, İdare'nin merkez ve taşra teşkilatının oluşum sürecini, memurların maaşlarını, memurluk için başvuruda bulunan adayların başvuru süreçlerini, memurluk için aranan şartları, gerçekleştirilen sınavların yapısını, sınavda başarılı olan memurların atama süreçlerini, memurların görevden azledilme ve emekliliğe ayrılma süreçlerini, memurların mesai saatlerini, tatil ile izin günlerini ve almış oldukları ceza türlerini içeren hükümleri ayrıntılı şekilde incelemiştir. Memurin Nizamnamesi'ni konu edinen bu çalışmamızda farklı olarak İdare'nin memurlarla ilgili belirtmiş olduğu hükümler değerlendirilecek ve kadro yapılanmasına değinilecektir. Özellikle İdare'nin örgütlendiği farklı coğrafyalardan tespit edilebilen örneklerle nizamname hükümlerinin uygulanabilirliği saptanmaya çalışılmıştır.

34 Mustafa Dağ, "Osmanlı Taşrasında Yabancı Sermaye Yatırımı: Siverek Düÿûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü ile Reji Memurluğu (1881-1925)", *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 8, 2, (Haziran 2022): 59-78, <https://doi.org/10.53440/bad.1077922>.

35 Burcu Adiloğlu, Göksel Yücel "Düÿûn-ı Umûmiyye Osmanlı Devlet Borçları İdaresi", *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 21, (Temmuz 2021): 67-78, <https://dergipark.org.tr/pub/muftad/issue/64219/973790>.

36 Narin, "Düÿûn-ı Umûmiye İdaresi ve Adapazarı", 49-59.

37 Anıl Erdoğan, "Düÿun-u Umumiye'nin Kurulmasının Siyasi Yönü ve Reji İdaresiyle İlişkisi", *Mucizeden Belaya Yolculuk Tütün*, ed. H. Vakıf Mercimek, İ. Eren Akçiçek, (İstanbul: Tarihçi Kitapevi, 2014), 193-216.

38 Mustafa Öztürk, "Osmanlının Son Dönemlerinde Düÿun-u Umumiye'ye Yönelik İmtiyaz Politikasına Bir Örnek: Tütün İşletmesi İmtiyaz Mukavelenamesi (1913)", *Tarihin İzinde Bir Ömür Prof. Dr. Nuri Yavuz'a Armağan*, ed. Necdet Hayta, Bahattin Demirtaş, Mustafa Can, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2019), 741-753

39 Engin Can Çetin, "Düÿun-u Umumiye ve Osmanlı Dış Borç Tarihi Genel Bir Bakış", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 14, (Temmuz 2018): 134-249, <https://dergipark.org.tr/pub/bsbd/issue/38666/449298>.

1. İdarenin Kadro Teşkilat Yapısı

İstanbul merkezli kurulan İdare'nin teşkilat yapısı Meclis-i İdare, Müdüriyet-i Umumiye ve Taşra İdareleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu birimlere bağlı olan alt kalem veya şubelere dair veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1'de olduğu gibi üç ana birim altında teşkilatlandırılmış olan İdare'nin yönetim birimlerinde görev alan memurların da bu doğrultuda sınıflandırıldıkları görülmektedir. Meclis-i İdare'ye bağlı olan idari personel genel merkezde görev yapan memurlarken, Müdüriyet-i Umumiye ile Taşra İdareleri'nde bulunan şubelerde görev icra eden memurlar ise Müdür-ü Umumiye bünyesinde vazife icra eden memurlardır. Bu birimlere bağlı birçok alt şube faaliyet yürütmüştür.⁴⁰ Bu birimler dışında idare bünyesinde personel ile ilgili faaliyet yürüten alt komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonlardan önemli olanlarından biri de Memurin Komisyonu'dur.

1.1. Memurin Komisyonu

İdare'nin farklı birimlerinde ve kademelerinde görev icra eden memurların maaşları, tayinleri, terfileri, ödüllendirilmeleri, azledilmeleri, memurlarla ilgili kanunların çıkarılması ve görev yerlerinin değiştirilmesi ile memurlara rütbe veya nişan verilmesi gibi idare personelini ilgilendiren her türlü faaliyet Memurin Komisyonu tarafından icra edilmektedir. Memurin Komisyonu'nun görevlerine bakıldığında İdare bünyesinde istihdam edilmiş olan memurlarla ilgili her türlü alanda yetki sahibi olan en önemli birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Alınacak kararlar ilgili birim veya dairelerden alınıp, Memurin Komisyonu'nda görüşüldükten sonra Meclis-i İdare'ye sevk edilmektedir. Burada yapılan görüşmeler neticesinde konu karara bağlanmaktadır. Meclis-i İdare ve Müfettiş Dairesi bünyesinde vazife icra eden memurlarla ilgili alınacak her türlü kararda Memurin Komisyonu'nun onayına ihtiyaç duyulmaktadır. Her ne kadar memurlarla ilgili alınacak kararlarda komisyonun onayına ihtiyaç duyulsa da son karar mercinin Meclis-i İdare olduğu söylenebilir.⁴¹

Memurin Komisyonu, memurlarla ilgili her türlü konunun görüşülmesi amacıyla kurulmuştur. Bu komisyon Meclis-i İdare tarafından ataması yapılacak olan bir başkan, başkan yardımcısı, Müdür-ü Umumiye Müşaviri ile Müdüriyet-i Umumiye Şube veya Kalem Müdüriyetlerinden atanan üçer üyeden oluşmaktadır. Görevlendirilen bu üçer azanın görevi her sene düzenli olarak mart ayının son günü bitmektedir. Yeni yılda görev

40 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 1-3

41 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 1-3

Tablo 1. Düÿûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin Teşkilat Şeması

Meclis-i İdare	Meclis-i İdare Baş Kâtibi	Tercüme Kalemî
		Evrak Kalemî
	Hukuk Müşavirleri	
	Muamelat Umumiye Nakdiye Şubesi	
	Büyük Defter Şubesi	
	Umur-ı Hesabiye Kontrollüğü	
	Müessesatı İhtiyatiye	
Müdüriyet-i Umumiye	Komiserlik Kalemî	
	Müfettiş-i Umumilik	
	Muhasebe-i Merkeziye Şubesi	
	Muamelat-ı Hesabiye Şubesi	
	Aşar Şubesi	
	Memurin Şubesi	
	Umur-ı Tahriye Şubesi	
	Tuz Şubesi	
	Müskirat, Harir ve Şeker Şubesi	
	Ziraat Fen Müşavirliği	
	İstatistik Evrak Kalemî	
	Umur-ı Hukukiye	
	Pul Kalemî	
	Mühendis Kalemî	
	Vezne-i Merkeziye	
	Masraf Müdüriyeti	
	Matbaa	
Tatbik Kalemî		
Kapı Kethüdalığı		
Hademe Şubesi		
Taşra İdareleri	Nezaretler	
	Merkez Müdüriyetler	
	Müdüriyetler	
	Merkez Memuriyetler	
	Memuriyetler	
	Ondalık Memuriyetler	

Kaynak:

Düÿûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi, 7-9.

alacak olan yeni isimlerin ataması Müdüriyet-i Umumiye tarafından icra edilmektedir. Komisyon haftada bir defa toplanmaktadır. Ancak komisyon başkanının çağrısı üzerine olağanüstü toplantı gerçekleştirebilmektedir. Gerek olağan gerekse olağanüstü toplantının gerçekleştirilmesine karar verilmesi halinde toplanacak olan komisyonun toplantı tarih ve saati başkan tarafından belirlenmektedir.⁴²

Komisyonunda bir konunun görüşülebilmesi için en az üç azanın hazır bulunması gerekmektedir. Komisyonun her toplantısında görüşülecek konular toplantı tarihinden iki gün önce Memurin Şubesi tarafından belirlenerek komisyonun gündemine alınmaktadır. Gündemdeki konular Müdür-ü Umumi tarafından komisyon başkanına sunulmaktadır. Komisyonunda görüşülecek konuları içeren evrak toplantıdan önce çoğaltılarak tüm üyelere dağıtılmaktadır. Böylece üyelerin toplantıda görüşülecek olan konular hakkında bilgi sahibi olmasına imkân tanınmaktadır. Komisyon başkanının veya Müdüriyet-i Umumiye'nin teklifler ve daha önceden görüşülmesi kararlaştırılan konular dışında hiçbir konu komisyonunda gündeme alınmamaktadır. Komisyonunda yapılan görüşmeler neticesinde alınacak kararlar ise Türkçe ve Fransızca kayıt altına alınmaktadır. Kararların Türkçe dışında Fransızca kayıt altına alınması Fransızcanın idareye ortak olan ülkeler arasında hâkim dil olduğunu göstermektedir. Komisyonunda görüşülen konuların karara bağlanmasından sonra icra edilmesi için belirli şartlar aranmaktadır. Buna göre 800 kuruştan fazla maaş alan memurlarla ilgili kararlar Müdüriyet-i Umumiye veya Daire-i Mahsusa aracılığıyla Meclis-i İdare'ye arz edilmektedir. Burada kararın onaylanmasından sonra icra edileceği belirtilmiştir. Ancak alınan kararın 800 kuruş veya daha az aylığı olan memurlarla ilgili olması halinde karar, Müdür-ü Umumi tarafından onaylanarak icra edilmektedir. Toplantıda gerçekleştirilen görüşmeler kayıt altına alındıktan sonra 8 gün içerisinde imza edilerek, 1 ay içerisinde ise Meclis-i İdare'ye teslim edilmektedir.⁴³

1.2. Heyet-i Müfettişîye Komisyonu

İdare'nin genel işlerinin denetlenme faaliyetleri Müdür-ü Umumiye'ye bağlı olan Müfettiş-i Umumiye bünyesinde kurulmuş olan Heyet-i Müfettişîye tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu heyete bağlı olarak her nezarete bir veya birkaç teftiş memuru⁴⁴ istihdam edilmektedir. Bu memurlar bağlı oldukları nezarete faaliyet yürütmek için orada ikamet etmektedirler. İhtiyaç duyulması halinde ise bu memurlar Merkez Müdüriyete çağrılabilirler.

42 “Düyun-ı Umumiye memurları hakkında mevki-i icraya konularak görülen lüzuma mebni ahiran tadil edilen ve idarece Memurin Nizamnamesi namı verilen talimatın ahkamı münderecesi nizam ve mukarrarat-ı devlete muğayir olduğu”, BOA, ŞD. 401/8.

43 BOA, ŞD. 401/8.

44 10 Mayıs 1322'de 12 maddeden oluşan teftiş memurlarının nizamnamesi için bkz: “Ziraat Nezareti ve Düyun-ı Umumiye idaresince tayin olunacak müfettişlerin tayin şekli, vazifeleri ve maaşları hakkında düzenlenen nizamname-i dahili sureti”, BOA, DH. MKT. 2610/67.

Bu müfettişlerin ataması Meclis-i İdare tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak müdürlük veya memurluk tarafından bu kişiler belirlenerek müdürler aracılığı ile meclise sunulmaktadır. Merkez İdare dışında diğer şubelerde her nezaretin bir teftiş memuru bulundurması zorunludur. Komisyon her sene düzenli olarak en az bir defa gerekli denetimi yapmakla yükümlüdür. Bunun dışında ihtiyaç duyulması halinde ek denetimler yapılabilmektedir.⁴⁵

Teftiş memurları ilk etapta sandıkları, defterleri, kayıtları, alet ve eşyaları, menkul ve gayrimenkul malları, pullar ile tuzların denetimlerini yaparak kayıt altına almaktadırlar. İlgili müdüriyet ve memuriyetin faaliyetlerinin kanun ve nizamlara göre icra edilip edilmediğini kontrol etmektedirler. İdare'nin faaliyetlerini kanunlar çerçevesinde icra etmesini sağlamakla görevlidirler. Teftiş memurları, idare memurları ile devlet memurları arasında meydana gelen etkileşimi denetlemek ve buna dair raporlar tutmakla görevlendirilmişlerdir. Müdüriyet veya memurlukta meydana gelen suistimalleri tespit etmek, yolsuzluk girişimlerini engellemek ve meydana gelen yolsuzluklarla ilgili gerekli tahkikatı gerçekleştirerek raporlar hazırlamaktadırlar. Yapılan harcamalarda gelir ile gider hesaplarını kontrol ederek meydana gelen eksiklik ve fazlalığı tespit edip bu durumun gerekçesini araştırmaktadırlar. Böylece İdare'de görev icra eden memurların hesap verilebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. İlgili müdüriyetlerle veya memuriyetlerle alakalı hesap evraklarının tamamını düzenli olarak merkezi idareye iletmekle vazifelenirilmişlerdir. Nezaretlerle müdüriyetler arasında yapılan haberleşmeyi sağlamaktadırlar. Bu bilgilerden hareketle teftiş memurlarının bir diğer önemli görevinin merkezin taşra şubelerindeki otoritesini arttırmaya çalıştığı söylenebilir. İdare ve memurların menfaatini koruyacak şekilde faaliyetler içerisinde bulunmak temel görevleridir. İdareye borçlu olan kişilerle ilgili adli işlemleri yapmak ve bu kişiler hakkında denetimde bulunmak teftiş memurlarının vazifeleri arasında yer almaktadır.⁴⁶

Teftiş memurları, yolsuzluk yaptığını tespit ettiği memurlar hakkında tahkikat ve soruşturma sürecini başlatmaktadır. Yolsuzluk yaptığı tespit edilen kişinin sorgulanması ve yargılanması için merkez idareden gönderilecek olan teftiş memurunun barınma sorunu yaşaması halinde idare başkanının da onayıyla teftiş memuru merkezden gönderilmeyerek bölgede bulunan teftiş memuru tarafından soruşturma işlemleri yürütülmektedir. Bu kararın alınmasıyla birlikte sorgulanan memurun her türlü belgeyi teftiş memuruna vermesi zorunlu tutulmuştur. Yürütülen soruşturma neticesinde bir memurun işine son verilerek yerine geçici bir memurun tayin edilmesi mümkün olmadığı durumlarda yeni birinin atanıncaya kadar vekaleten vazifeyi icra etmeye devam edeceği belirtilmiştir. Ancak görevden el çektirilmesi zorunlu olan memurların görevden alınabilmesi için baş müfettiş marifetiyle Müdüriyet-i

45 *Düÿün-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 65-66.

46 *Düÿün-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 66-67.

Umumiye eliyle tahkikat süreci başlatılmaktadır. Gerçekleşen yolsuzluk girişimleri teftiş memurları tarafından nazırlara iletilmektedir.⁴⁷

Teftiş memurlarıyla birlikte vazife icra eden icra memurlarının görevleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Buna göre teftiş memurları kendi başlarına hareket edecek olup, ne icra memurlarından emir alabilecekler ne de onlara talimat verebileceklerdir. Ancak teftiş memurlarının talep etmesi halinde icra memurlarının mertebesi ne olursa olsun himayeleri altında bulunan akçe ile evrak-ı nakdiye sandıklarını açıp göstermek ve talep edilen ilgili evraklar ile kayıtları göstermek zorundadırlar. Ayrıca teftiş memurları görevlerini icra ederken kendilerine yardımcı olacak bir memurun refakat etmesini icra memurlarından talep edebileceklerdir. Bu gibi kararlarla teftiş memurlarına verilmiş olan yetkilerle denetimin hızlı ve etkili bir şekilde yapılmasını sağlamak hedeflenmiştir. Teftiş memurları denetime tabi tuttukları her idare için ayrıca bir rapor hazırlamaktadırlar. Raporlar incelendikten sonra Müfettiş-i Umumiye'ye sunulmaktadır. Bu raporların içerisinde ayrıca bölgenin ekonomisi, sanayisi, ticareti ve tarımıyla ilgili bilgiler de not edilmektedir.⁴⁸ Böylece bölgenin gelir kaynaklarının envanteri çıkarılmaya çalışılmıştır.

Müfettişlerin belirlenmesiyle ilgili bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre müfettişler için sınav yapılmaktadır. Sınav evrakları müdüriyet veya memuriyette bulunan başkan ile görev icra eden teftiş memurları tarafından hazırlanarak muhafaza altında tutulmaktadır. Bu evraklar ilk etapta Müfettiş Umumiliği'nde toplanmaktadır. Daha sonra sınavın yapılması için ilgili müdüre sevk edilmektedir. Müfettiş memurlarının bir sınıftan diğer sınıfa veya bir mertebeden diğer mertebeye terfisi de sınava tabi tutulmuştur. Müfettişlerin işlerini icra ederken bir yerden diğerine giderken yapmış oldukları masrafların karşılanması için kendilerine bir miktar avans verilmektedir. Teftiş memurlarının sorumlulukları altında bulunan bölgelerde denetime çıkmadan önce bölgeyle ilgili haritayı incelemeleri gerekmektedir. Böylece denetimde bulunacakları bölgenin coğrafi yapısı ve idari sınırları hakkında bilgi sahibi olmaları hedeflenmiştir. Harita, Müfettiş Umumiliği tarafından hazırlanmaktadır. Memurların teftişe tabi tutulduğu durumlarda bu işlemler için belirli bir süre tanınmaktadır. Haliyle bu durum teftiş için bölgeye gelen memurun bir idareyi teftişi için sınırlı bir süreye sahip olduğunu göstermektedir. Her bir idare için belirtilen süre içerisinde teftiş memurlarının oradaki denetimlerini bitirmeleri gerekmektedir. Belirtilen süre içerisinde bu görevi bitirmemeleri halinde maaşsız ve yevmiesiz şekilde orada denetimleri yapmaya devam edeceklerdir.⁴⁹ Bu bilgilerden hareketle denetim için bölgeye gelen memurların buradaki barınma ve konaklama

47 BOA, ŞD. 401/8.

48 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 68-69.

49 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 69-70.

ihtiyacının belirli bir süre için karşılandığı söylenebilir. Bu uygulamayla memurların keyfi davranışlarının önüne geçilerek sorumlu oldukları işleri bir an önce bitirmeleri hedeflenmiştir. Bitirmemeleri halinde ise uzayan denetim sürecinin masraflarının karşılanmamasıyla İdare için ek bir maliyet oluşturmalarının önü alınmıştır.

Ataması yapılan ve İstanbul'a gelen her müfettişin 24 saat içerisinde Müfettiş Umumiliği Dairesi'ne gelerek kaydını yaptırması gerekmektedir. Böylece görevlendirilen memurun bölgeye intikal tarihi kayıt altına alınmış olmaktadır. Teftiş memurlarının denetim için görevlendirilmiş oldukları İdare'nin icra memurlarının evlerinde misafir olarak kalmaları ve bölgeye gitmeden geleceklerine dair haber göndermeleri gerekmekte olup, denetimde bulunacakları memurlarla iletişime geçmeleri kesinlikle yasaklanmıştır. Bu yasakla memurların, müfettişlerle irtibata geçerek onları etkilemesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Fakat bu yasağa uymayıp, memurlarla iletişime geçmeye çalışan müfettişlerin tespit edilmesi halinde suç derecelerine göre cezalandırılmaktadırlar. Yapılan denetimler neticesinde çıkan sonuçları gizleme yoluna giden memurların görevlerine son verilmektedir. Teftiş memurları tarafından mühürlenmiş yerlerin memurlar tarafından bozulması halinde bu memurların görevlerine son verilmektedir. Ayrıca haklarında adli süreç başlatılarak cezaya çarptırılmaktadırlar.⁵⁰

Her hafta sonu müfettişler tarafından hazırlanmış olan raporlar Müdür-ü Umumiye'ye sunulmaktadır. Müdür-ü Umumiye bu raporları inceledikten sonra Meclis-i İdareye iletmektedir. Taşra idarelerinde bulunan teftiş memurları idarelerle ilgili genel hesabı içeren raporları üç ayda bir hazırlamaktadır. Bu raporlar doğrultusunda meydana gelen zararın tespit edilmesi halinde bunun giderilmesi için gerekli çalışmalar yürütülmektedir. Tıpkı bu raporlar gibi her üç ayda bir idarelerin kasalarında bulunan miktara dair hesapları içeren defterler de Meclis-i İdare'ye teslim edilmektedir. Müdüriyet-i Umumiye'den Merkez İdareye veya Taşra İdareleri'ne gönderilecek her türlü evrak, gerek İstanbul'da gerekse taşrada görev icra eden müfettişlere verilecek her türlü talimat evrakı Müfettiş-i Umumiye'nin onayından geçmek zorundadır. Meclis-i İdare ile Müdür-ü Umumiye de müfettişler tarafından denetlenmektedir.⁵¹ Böylece İdare bünyesinde farklı görevler icra eden birimlerin tümü denetimlere tabi tutulmaya çalışılmıştır.

50 BOA, ŞD. 401/8.

51 *Düÿûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 71-74.

2. İdarenin İstihdam Politikası

Memurların kadrolarıyla ilgili düzenleme yılda bir defa yapılmaktadır. Buna göre her sene eylül ayının sonunda düzenleme istenen alanlar için talep oluşturulmaktadır. Bu talep Merkez İdaresi tarafından değerlendirilip karara bağlandıktan sonra icraya konulmaktadır.⁵² Kadrolarla ilgili taleplerin belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmesine dair kararın alınmış olmasıyla İdare’de bürokrasi işlemlerinin azaltılması hedeflenmiştir. Ayrıca kadro işlemlerinin belirli bir takvime bağlanması sağlanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan nizamnamede ayrıntılı olarak üzerinde durulan konulardan ilki idarede görev üstlenmek isteyen aday memurların başvuru ve sınav işlemleriyle ilgili olmuştur.

2.1. Adayların Başvuru ve Sınav İşlemleri

İdare bünyesinde görev üstlenmek isteyenlerin İstanbul’da bulunan Müdür-ü Umumiye veya taşralarda İdare’nin birimleri olarak faaliyet yürüten nezaretlere başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Bu başvuru evrakında tabiiyetlerine, okuma yazma bildiği dillerine, sabıka durumuna ve ikametgâh bilgilerine yer verilmektedir. Bu bilgilerin yanı sıra mezun olduğu okullardan tasdikname veya diplomayı, herhangi bir suça karışmadığını belirten sicil kaydı⁵³ evrakını ve sağlık durumunun üstleneceği göreve engel olmadığını gösteren bir sağlık belgesini sunmak zorundadırlar. Daha önce bir kurumda görev almışsa o kurumdan da evrak istenebilmektedir. Böylece memurun daha önce görev üstlenmiş olduğu vazifelerin çizelgesine dair bilgi sahibi olunmaktadır. Talep edilen evrakların eksik veya yanlış sunulması halinde adayın başvurusu geçersiz kabul edilmektedir. Tahkik Heyeti tarafından evraklarda yapılan incelemeler neticesinde başvurunun uygun olup olmadığına karar verilmektedir. Buna dair kayıtlar ise İstanbul Memurin Şubesi’nde, taşralarda ise nezaret merkezlerinde tutulmaktadır.⁵⁴

İdareye yapılan başvuruların değerlendirilmesinden sonra istihdamın gerçekleştirilebilmesi için aranan şartlar bulunmaktaydı. Buna göre memurun 18 yaşından küçük, 30 yaşından büyük olmaması gerekmektedir. Ancak daha önce devlet dairesinde birkaç sene çalışmış olanların 30 yaşından büyük

52 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 22-28.

53 Sicil kayıtları II. Abdülhamit döneminde memurların icra etmiş oldukları görevlerin daha etkin şekilde takip edilebilmesi amacıyla Ahmet Cevdet Paşa’nın girişimleri neticesinde tutulmaya başlanmıştır. Bkz: Abdullah Ekinci, İsmail Asoğlu, “Son Dönem Osmanlı Bürokrasisinde Urfalı Memurlar”, *Osmanlı Urfası I*, ed. Abdullah Ekinci, (İstanbul: Urfa Okulu Yayınları 2018), 227; Mustafa Dağ, “Sicil-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Niksar Doğumlu Memurlar (1879-1909)”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 18, (Aralık 2023): 162, <https://doi.org/10.48145/gopsbad.1240040>.

54 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 13.

olmaları kabul edilebilmektedir. Bu kişilerin devlet dairelerinde üstlenmiş oldukları yıllar emeklilik sürelerine eklenmektedir. Bu durum ise idarenin her ne kadar bir devlet kurumu olarak kurulmamış olsa da bünyesinde barındırmış olduğu memurların devlet memurluğundan gelmiş olması halinde daha önceki kurumundaki özlük haklarının korunmaya çalışıldığını göstermektedir. 18 ile 20 yaşında İdare'de istihdam edilmiş olan memurlar 20 yaşına kadar mesuliyet gerektiren kritik pozisyonlarda istihdam edilmemektedir. Bu şartlar çerçevesinde istihdama uygun olan memur adayları sınava tabi tutulmaktadır. İmtihan Heyeti tarafından gerçekleştirilecek olan bu sınavda memur adaylarının başarı elde etmeleri halinde atamaları gerçekleştirilmektedir. İmtihan Heyeti, Meclis-i İdare tarafından atanmış olan bir başkan, Müfettiş-i Umumiye ve Memurin Komisyonu'ndan iki üye, Muamelatı Hesabiye'den kontrol memuru, Meclis tercümanı ve kâtipten oluşmaktadır. Yapılan incelemeler neticesinde karar oylamaya sunulmaktadır. Oyların denk olması halinde heyet başkanının oy kullandığı kesimin kararı kabul görmektedir. Taşralarda ise bu sınav heyeti nazır veya merkez müdürün başkanlığında toplanmaktadır. Taşra heyetinde teftiş memuru, muhasebe memuru ve tahrirat baş kâtabi bulunmaktadır. Burada da yapılan oylama neticesinde karar alınmaktadır. Yapılan oylamanın eşit olması halinde sonuç için nazır veya merkez müdürünün oyu dikkate alınmaktadır.⁵⁵

Adayların imtihanı iki farklı yöntemle yapılmaktadır. Bunlardan ilki Türkçe ile Fransızca bilen kişilerin görev alacağı memuriyetlere istihdamı için yapılan sınavdır. Aday memurun üstleneceği görevin Türkçe ve Fransızca bilmeyi gerektirmesinden dolayı sınav daha çok adayın bu iki dili okuyup yazabilme becerisini ölçmeye yönelik yapılmaktadır. Nitekim bu sınavda sorulan sorularla adayın Türkçe okuma ve yazma bilmesi, Türkçeden Fransızcaya çeviri, Fransızca okuma veya yazma ile Fransızcadan Türkçeye çeviri yeteneği test edilmektedir. Adaylar hesap bilgisi imtihanına tabi tutulmaktadır. Adaylara Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi yapısına, idari taksimatına, vilayet, liva ve eyalet isimlerine, vilayet sayılarına, vilayet merkezlerine, limanlarına, denizlerine, tarım coğrafyasına ve ticaretine dair sualler yöneltilmektedir. İkinci sınav ise sadece Türkçe dilini bilenler için yapılan sınav türüdür. Bu sınavda adayın Türkçe yazma ve okuma becerisi test edilmektedir. Ayrıca adayların hesap bilgisinin tespit edilmesi için hesap bilgisi sınavına tabi tutuldukları görülmektedir. Osmanlı coğrafyasını, nüfus yapısını ve ticari faaliyetlerini tanıyıp tanımadıklarına dair sorular sorulmaktadır.⁵⁶

İkinci sınav yönteminde başarılı olan her memur adayı birinci yöntemle hazırlanan sınava girmeye hak kazanmaktadır. Sınavdaki puanlama sistemine bakıldığında ise tabi tutuldukları her imtihandan alabilecekleri

55 BOA, ŞD. 401/8.

56 BOA, ŞD. 401/8.

en yüksek not 10 puan olarak belirlenmiştir. Türkçe ve Fransızca okuma yazma deneyimine dair sorulan sorulardan en az 4 puan, hesap işleriyle ilgili sorulan sorulardan en az 4 puan, Osmanlı coğrafyası ile ilgili sorulan sorulardan en az 2 puan ve son olarak genel coğrafya bilgisiyle ilgili gelen sorulardan en az 2 puan alınması gerekmektedir. Aksi halde aday imtihanında başarısız sayılmaktaydı. Puanlama sisteminde asgari puanları alamayanlar tekrar yapılan sınavlara girebileceklerdir. Asgari puana dair bilgiler ise verilmemiştir. Sınav sonucunda adayların eşit puan alması halinde atama önceliği İmtihan Heyeti tarafından kura çekilerek belirlenmektedir. Böylece adaylar arasında atamayla ilgili çıkma ihtimali olan tartışmaların ve heyete olan güvenin sarsılması engellenmeye çalışılmıştır. Türkçe ve Fransızca dışında diğer dilleri bilen adaylar da bildikleri farklı dillerle ilgili imtihana da tabi tutulmaktadır. Farklı dillerle ilgili yapılan sınavlar sonucunda alınan puanlara göre atamalar yapılmaktadır. Bu farklı diller arasında Almanca, İngilizce, Arapça, Ermenice, Rumca, İtalyanca ve Rusça yer almaktadır. Bu dillerle ilgili yapılan imtihanlarda alınabilecek en yüksek puan 10 olarak belirlenmiştir. Sınava tabi tutulmuş olan adayların dil puanından en az 6 puan almaları gerekmektedir. Aksi halde adaylar başarısız olarak kabul edilmektedir.⁵⁷

Sınavı gerçekleştiren heyet üyelerinin sınava girecek adayların isimlerini bilmemesine özen gösterilmektedir. Bunun önlenmesi için ise birtakım tedbirler alınmıştır. Buna göre sınavın gerçekleştirileceği tarihten bir gün önce soruları hazırlayacak olan memur ile heyet başkanı bir araya gelerek soruları hazırlamaktadır. Hazırlanmış olan sorular 6 farklı zarfa konulmaktadır. Hazırlanan bu soru zarfları mum ile mühürlenmektedir. Böylece soruların heyet dışında başka kişilerce görülmesinin önüne geçilmiş olunuyordu. Sınav günü geldiğinde ise Sınav Heyeti kura yoluyla hangi zarfın içerisinde yer alan soruların sorulacağını belirlemektedir. 6 zarftan rastgele biri açılarak zarfın içerisinden çıkan sorular adaya yöneltilmektedir. Sınav gerçekleştirildikten sonra aday, sınav evrakını ve sınava girdiğine dair yoklama evrakını imzalayarak İmtihan Heyeti başkanına yine imza karşılığında teslim etmektedir. Başkan ise bunları kayıt altına aldıktan sonra yanında muhafaza etmektedir. Daha sonra başkan, heyeti toplayarak sınav kağıdının okunma işlemlerini yapmaktadır. Sınav kağıdının puanlaması yapıldıktan sonra adayın almış olduğu puan kayıt altına alınmaktadır.⁵⁸ Sınav uygulamasına dair bu gibi tedbirlerin alınmış olması tarafsızlık ve şeffaflık ilkesinin ön plana çıkarılmaya çalışıldığını göstermektedir. Bu durum ise İdare'nin bünyesinde istihdam etmeyi düşündüğü memurların belirlenmesi sürecinde son derece tarafsız ve adil bir sınav yöntemi uyguladığını göstermesi açısından önemlidir.

57 *Dünyân-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 16-17.

58 BOA, ŞD. 401/8.

Sınav süresi ise 2 saat olarak belirlenmiştir. Kesinlikle ek süre verilmemektedir. Sınav esnasında adaylar soruları çözerken kitaplara veya notlarına başvuramamaktadırlar. Birbirlerine baktıkları veya birbirlerinden bilgi alıp verdikleri tespit edilen adayların sınavları iptal edilmektedir. Bu adaylar için daha sonra heyet huzurunda bir sınav daha yapılmaktadır. Daha önce kopya çektiklerinden dolayı bu adayların sınavları ayrı ayrı yapılmaktadır. Burada yapılan sınav kağıtlarının İmtihan Heyeti tarafından okunup puanlaması yapıldıktan sonra başarılı olup, idareye memur olarak kabul olunan adayların isimleri resmi evraklarla açıklanmaktadır. Sınav kağıtlarının okunup puanlamanın yapılmasından sonra sonuçların açıklanması için sınava giren tüm adaylar çağrılmaktadır. İmtihan Heyeti, sınavda başarılı olup da diğer sınavlara girmeye hak kazanan adaylar ile sınavda başarısız olan adayların isimlerini içeren zarfları adayların huzurunda açmaktadır. Böylece adayların almış oldukları puanları doğrudan görebilme imkânı tanınmaktaydı. İmtihanın sonuçlarıyla ilgili tutulmuş olan defterler hazırlanmaktadır. Bu defterler sınav, Merkez İdare'de yapılmışsa Meclis-i İdare'ye teslim edilmektedir. Sınavlar taşrada yapılmış ise hazırlanmış olan defterler Müdüriyet-i Umumiye'ye teslim edilmektedir. Bu defterlerin incelenmesi neticesinde olumlu bulunması halinde Meclis-i İdare, adayların sözlü sınava kabulüne karar vermektedir. Zira yazılı sınavdan geçen adaylar daha sonra sözlü sınava tabi tutulmaktadır. Buradan da kabul alan adaylar 6 ay atama sırası bekleyebilmektedir. 6 aylık bekleme süresinin sona ermesi halinde ataması yapılmamış olan memurlara öncelik tanınarak atamaları ilk fırsatta gerçekleştirilmektedir.⁵⁹

İdare merkezinde görev yapan memurların yerlerinin boşalması halinde yeni atamalar yapılmaktadır. Ancak nezaret ve merkez müdüriyetler ile memuriyetlerde bir diğer ifadeyle taşrada idareye bağlı olan şubelerde görev yerinin boşalmasına bakılmaksızın ihtiyaç duyulması halinde mülazım olarak bekleyen aday memurların ataması yapılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle idare merkezinde yeni kadroların açılmadığı, fakat taşra idarelerinde ihtiyaç duyulması halinde yeni kadroların açılabilirdiği çıkarımı yapılabilir. Taşrada görev yapmak üzere mülazım olarak belirlenecek olan kişilerin sayısına sınırlama getirilmiştir. Buna göre her nezaret için 4, her merkezi müdüriyet için 2, müdüriyet için 2 ve her merkezi memuriyet için ise 1 kadroyu geçmemesine dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mülazım olarak belirlenen kişilerin kadroya atanmaları ise mülazım olarak görevlendirilmiş oldukları tarihlere göre sıralanmaktadırlar. Bir müdüriyet ile merkez memuriyette bulunan mülazımların kadroya atanmaları için sınav yapılmaktadır. Sınavlar genel olarak merkezi nezarete gerçekleştirilmektedir. Ancak merkezi nezarete gelme imkânı olmayan adaylar için sınavın bölgede yapılması için talepte bulunulabilmektedir. Merkezi idare tarafından bu talebin uygun bulunmasa

59 *Düÿûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 18-19.

üzerine adaya sorulacak olan sorular zarf içerisinde müdüriyet veya memuriyete iletilmektedir.⁶⁰ Gelen bu zarf 3 memur huzurunda açıldıktan sonra mülazım; müdüriyet veya merkez memuriyete çağrılarak imtihana tabi tutulmaktadır. Sınavın gerçekleştirilmesinden sonra sınav evrakı ile cevap kağıtları aynı şekilde merkez nezarete iletilmektedir. Burada İmtihan Heyeti tarafından yapılan değerlendirme neticesinde mülazımların kabulüne dair karar verilmektedir.⁶¹

Sınavda başarılı bulunduktan sonra mülazımken kadroya ataması kabul edilen memurların göreve başlaması kayıtlı oldukları sınıfın en son derecesinde bulunan memuriyete atanarak gerçekleştirilmektedir.⁶² Mülazım olarak görev icra ettikten sonra bir memuriyete atamasının yapılmasına dair örnek isim İsmail Hakkı Efendi gösterilebilir. Buna göre İsmail Efendi, mülazım olarak Trabzon Düyûn-ı Umûmîyye Nezareti'nde⁶³ 8 ay bekledikten sonra 15 Haziran 1894 tarihinde 41 yaşındayken 250 kuruş aylık ücret karşılığında Sinop Düyûn-ı Umûmîyye Memuriyeti'nde tuz ambar memuru olarak istihdam edilmiştir.⁶⁴ Mülazım olarak bekleyen bir diğer kişi Ahmet Muhtar Efendi'dir. Ahmet Efendi, 29 Haziran 1904 tarihinde Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde geçici koza satış kâtibi olarak 225 kuruş maaş ile görevlendirilmiştir. Mülazım olarak görevlendirilmiş olan Ahmet Muhtar Efendi, 17 Şubat 1908 tarihinde 150 kuruş aylık ücretle Pazarköy tapu katipliğine atanmıştır.⁶⁵ İncelenen bu iki örnekten hareketle nizamnamedeki hükümler çerçevesinde başarılı olan adayların ilk etapta mülazım olarak görevlendirildikleri, belirli bir süre çalışıp deneyim kazandıktan sonra da atamalarının yapıldığı görülmektedir.

Atamaların tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için memur adaylar hakkında güvenlik soruşturmasının yürütüldüğü de görülmektedir. Bu doğrultuda 4 Aralık 1899 tarihinde bir gelişme meydana gelmiştir. Buna göre idarede müfettiş mülazımlığına 8 kişinin alınacağı belirtilmiştir. Bu sınava girmek için başvuran aday sayısı ise 138 kişiydi. Bu kişiler sadece Türkçe

60 BOA, ŞD. 401/8.

61 BOA, ŞD. 401/8.

62 BOA, ŞD. 401/8.

63 İdare Trabzon'da nezaret olarak teşkilatlandırılmıştır. Trabzon Düyûn-ı Umûmiyye Nezareti'ne bağlı olan müdürlükler Trabzon, Samsun, Giresun, İnebolu, Sinop, Amasya ve Tokat'ta kurulmuştur. Kazalarda ise memurluklar kurulmuştur. Trabzon Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğüne bağlı Rize, Atina (Pazar), Yalıbolu (Araklı), Mepavri (Çayeli), Of, Sürmene, Mumhane-önü, Polathane, Büyük Liman, Görele, Maçka, Gümüşhane ve Toroul (Turul) memurlukları kurulmuştur. Bkz: Sibel Gürses Söğüt, "Düyun-u Umumiye Nezaretlerinin Sınırları: Trabzon Merkezli Karadeniz Sahillerindeki Tuz Ticareti ve Hinterlandındaki Tuz Üretimi", *Birinci Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Sempozyumu*, ed. Musa Yavuz Alptekin, (Trabzon PDF Yayın, 2020), 122-123.

64 İbrahim Öztürk, "Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Develili Memurlar", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 4, (Ekim 2022): 2491, <https://doi.org/10.21547/jss.1121663>.

65 "Mehmed Enver Efendi; 1282 Eğin doğumlu, Ömer Efendi'nin oğlu", BOA, DH. SAİDd. 187/66.

imtihana tabi tutulmuşlardır. Bu kişilerden sınavda başarılı olanlar sınavdan bir gün sonra sözlü mülakata ve güvenlik soruşturmasına tabi tutularak sınavda başarılı olmaları ve güvenlik soruşturmasının temiz çıkması halinde atamaları yapılmaktadır.⁶⁶ İdare’de görev üstlenecek olan kişilerin güvenlik soruşturmasına tabi tutulması adayların görevlendirilmesinden sonra olası suistimallerin önüne geçmek amacıyla alınmış önemli bir tedbir olarak değerlendirilebilir.

Ataması yapılan daimî memurlar dışında geçici memuriyete veya ondalık memuriyete istihdam edilecek memurların kabullerine ve atamalarına dair süreç hakkında da ayrıntılı bilgi kayıt altına alınmıştır. Buna göre nazır, merkez müdürleri ve teftiş memurları, başvuruda bulunan adayların memur olabilmeleri için herhangi bir engelin olmaması halinde başvuruları kabul edilerek sınav süreçleri başlatılmaktadır. Yine müdürler ilgili üst mercilerden izin almadan da sorumlulukları altında bulunan müdüriyet veya memuriyete atama yapabilmektedirler. Bu durum ise geçici veya ondalık memur alımında müdürlerin yetki sahibi olduğunu göstermektedir. Geçici veya ondalık memuriyetlerde istihdam edilecek olan kişiler başvuruda bulunmaktadır. Daimî memur alımında belirtilen tüm şartlar bu memurlar için de istenmektedir. Ancak üstlenecekleri görevlerde yeterli olup olmadıklarının anlaşılabilmesi için sözlü sınava tabi tutulmaktadırlar. Alınacak olan bu memurlarla ilgili sınavlar yapıldıktan sonra sınav evrakı ve diğer ilgili evrakların tutulduğu defterler Merkezi İdare tarafından onaylandıktan sonra görevlendirmeler yapılmaktadır. Her ne kadar geçici ve ondalık memurların atamalarına dair müdürlere yetki verilmişse de atama ile ilgili son karar mercinin Merkezi İdare’ye ait olduğu görülmektedir. Kabul alan ve mülazım olarak bekletilen memurların bir memuriyete tayin oluncaya kadar geçici olarak açılacak olan memuriyetlerde istihdam edilebilmektedirler. Geçici veya ondalık memurun mülazım olarak 2 yıl çalışmasından sonra sınav yapılmaksızın daimî kadroya geçişi sağlanmaktadır. Ancak her 2 yılını doldurmuş olan geçici veya ondalık memurun daimî kadroya geçtiği de söylenemez. İhtiyaç duyulması halinde daimî kadroya geçişi sağlanmaktadır.⁶⁷

İdare’nin istihdam politikası çerçevesinde memurların alımı için yapılacak sınavlara dair hükümlerin icra edilmesi sırasında devlet görevlilerinden birtakım istekler gelmiştir. Bunlardan biri de Tabip Binbaşı Mahmut Bey’in talebi olmuştur. Fuat Bey, Midilli Hanedanı’ndan Kulaksızzade ailesine mensup Tabip Binbaşı Mahmut Bey’in oğludur. Mahmut Bey, oğlunun katılmak üzere başvuruda bulunacağı sınav başvurusunda oğluna kolaylık sağlanması için, 18 Ağustos 1907 tarihinde bir talepte bulunmuştur.

66 “Düÿün-ı Umumiye müfettiş mülazımlığına alınacak kimselerin Türkçe imtihanlarının yapıldığı bunlar hakkında güvenlik koğuşturması yapılmasının tabii olduğunun arzı”, BOA, Y. PRK. ZB. 23/86.

67 *Düÿün-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 20-22.

Bu günlerde Düyûn-ı Umûmîyye İdare Merkezi'ne memur almak üzere bir sınav gerçekleştirilmiştir. Bunun üzerine Mahmut Efendi, Mektebi Sultani öğrencilerinden olan oğlu Fuat'ın bu sınavlara katılması için kendisine kolaylık sağlanmasını İdare'den talep etmiştir. Ancak bu talebin içeriğine ve İdare'nin cevabına dair ayrıntılı bilgiler elde edilememiştir.⁶⁸ Ancak istihdam politikasıyla ilgili hükümlerin şeffaf ve tarafsız bir şekilde uygulanması için büyük önem gösteren İdare'nin bu gibi taleplere olumlu yönde cevap vermesi beklenmemektedir. Adayların başvuru süreçleri ve sınav işlemlerinin nasıl gerçekleştirileceği hususunda nizamnamede yer alan hükümlerden kısıtlı örneklerin incelenmiş olmasına rağmen sahada tatbik edilebilirlik oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Başvurusu Kabul Edilen Memurların Sicil Kaydı

Merkez İdare'de veya taşrada faaliyet yürüten nezaret, müdüriyet ya da memuriyetlerde görev icra eden memurların kayıtları tutulmaktadır. Bu kayıtlarda memurun ismi, şöhreti, tabiiyeti, mezhebi, doğum tarihleri, hayatı boyunca istihdam edilmiş olduğu memuriyetlere başlama ve ayrılma tarihleri, idarede üstlenmiş oldukları görevler bu görevlere başlama tarihi ve ayrılma tarihleri, maaş bilgileri, İdare'de görev üstlendiği müddetçe almış olduğu rütbe ile nişanlara dair ayrıntılı bilgiler içeren defterler tutulmaktadır. Bu kayıtlar dışında kantarcı ve kolcu memurlarla ilgili kayıtlar şubeler tarafından tutulmaktadır. Bu kişilerle ilgili tutulan kayıtları içeren tercüme-i hâl evrakı Merkez İdare'ye gönderilmektedir. Burada da Memurin Şubesi'nde muhafaza edilmektedir. Tercüme-i hâl evrakının gönderilmesi zorunludur. Göndermeyen kişiler hakkında atama işlemleri yerine getirilmemektedir. Tercüme-i hâl evrakında belirtilen tüm sorulara cevap verilmek zorundadır. Yazılan yazıların okunaklı olmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca bu evrakla birlikte beyan edilen bilgilerin ispatını sağlamak için diğer ilgili evrakların da eklenmesi gerekmektedir.⁶⁹

Tercüme-i hâl evrakında şayet memurun doğum tarihine dair gün ve ay belirtilmemiş ise Müslüman olan memurlar için hicri yılın gayrimüslimler için ise mali yılın ortası doğum tarihi olarak kayıt altına alınmaktadır. Tercüme-i hâl evrakında kayıtlı olan bilgileri destekler nitelikte gerekli olan belgelerin eklenmemiş olması veya şüphe duyulması halinde Merkez İdare, ilgili kurumlarla iletişime geçerek memur hakkında gerekli olan belgeleri talep edebilmektedir.⁷⁰ Özellikle II. Abdülhamit döneminden itibaren devlet memurlarıyla ilgili tutulan sicil kayıtlarının idarede istihdam edilmiş olan

68 “Midilli hanedanından Kulaksızzade ailesine mensup Tabib Binbaşı Mahmud Bey'in mahdumu Fuad Bey'in Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye İdaresi merkezinde istihdam edilecek memurlar için açılacak imtihana girmesine kolaylık sağlanmasına dair tahrirat”, BOA, TFR. I. M. 17/1613.

69 *Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 32-33.

70 BOA, ŞD. 401/8.

memurlarla ilgili de tutulması, İdare'nin bünyesinde istihdam etmiş olduğu memurların takibinde devlet kurumlarının o tarihlerde uygulamış olduğu politikayı hayata geçirmeye çalıştığını göstermektedir. Ayrıca İdare'nin devlet kurumlarıyla eş güdümlü hareket etmeyi kolaylaştırmaya çalıştığı çıkarımı yapılabilmektedir. Zira İdare'de görev üstlenen memurların çoğunun devlet kurumlarında da vazife üstlendiklerine sıklıkla rastlanılmıştır. Devlet kurumlarıyla eş güdümlü bir istihdam politikası oluşturmaya çalışan İdare, bu anlamda memurların çalışma koşulları ile özlük haklarına dair de kapsamlı bir düzenlemeye gitmiştir.

2.3. Memurların Çalışma Koşulları ve Özlük Hakları

Nizamnamede üzerinde detaylı şekilde durulan bir diğ er husus memurların çalışma koşulları ve özlük hakları olmuştur. Bu çerçevede ilk etapta görevlendirilmiş olan memurların mesai saatlerine dair hükümler hazırlanmıştır. Buna göre İdare'nin bütün şubelerinde alaturka saat dikkate alınacak olup, memurların mesai saatleri Tablo 2'de gösterildiği gibi kararlaştırılmıştır.

Tablo 2. Memurların Günlük Mesai Saatleri

Aylar (Rumi)	Merkezi İdare		Taşra İdareleri		Öğle Yemeği İzni	
	Başlangıç	Bitiş	Başlangıç	Bitiş	Başlangıç	Bitiş
Mart	09.50	16.50	09.00	17.00	12.00	13.00
Nisan	09.50	16.50	08.50	17.00	12.00	13.00
Mayıs	09.50	16.50	08.50	17.00	12.00	13.00
Haziran	09.50	16.50	08.50	17.00	12.00	13.00
Temmuz	09.50	16.50	08.50	17.00	12.00	13.00
Ağustos	09.50	16.50	08.50	17.00	12.00	13.00
Eylül	09.50	16.50	09.00	17.00	12.00	13.00
Ekim	09.50	16.00	09.00	16.50	12.00	13.00
Kasım	09.50	16.00	09.00	16.50	12.00	13.00
Aralık	09.50	16.00	09.00	16.50	12.00	13.00
Ocak	09.50	16.00	09.00	16.50	12.00	13.00
Şubat	09.50	16.00	09.00	16.50	12.00	13.00

Kaynak:

Düÿün-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi, 34.

Tablo 2'deki verilere bakıldığında idare bünyesinde vazife icra eden memurların görev icra ettikleri bölgelerin mevsimsel değişikliğe bağlı olarak farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu farklılıkların oluşmasında ulaşım olanakları, mevsimsel şartlar ve aylara göre gün doğumu ile batımı etkili olmuştur. Bu gibi nedenlerden dolayı mart ile eylül ayları arasında 09.50'de göreve başlayan memurların mesaisi 16.50'de sona ermektedir. Ekim ile şubat ayları arasında ise kış ayı olması ve güneşin erken batmasından dolayı 09.50'de başlayan mesai saati 16.00'da sona ermektedir. Taşra İdareleri'nde mart ayında 09.00'da başlayan mesai 17.00'da sona ermektedir. Nisan ile ağustos ayları arasında mesai 08.50'de başlayıp 17.00'da sona ermektedir. Eylül ayında mesai 09.00'da başlayıp 16.50'de sona ermektedir. Ekim ile şubat ayları arasında ise 09.00'da başlayan mesai 16.50'de sona ermektedir. Mesai saatleri içerisinde memurların öğle yemeklerini yiyebilmeleri için saat 12.00'da izin verilmektedir.

Memurların ellerindeki işleri bitirmiş olmalarına rağmen mesai saatleri bitmeden görevlerinin başından ayrılmaları yasaktır. Memurların işe gelip gelmediğinin takip edilmesi için kuruma giriş ve çıkışlarında imzası alınmaktadır. İmzalar girişte ilk 15 dakikadan sonra, çıkışta ise mesai bitiminden 15 dakika önce alınmaktadır. Böylece memurların iş takibi yapılabilmektedir. Bu imza listesi müdüriyet veya memuriyetin müdürü tarafından muhafaza altına alınmaktadır. İmza atacak olan memurlar ilgili müdürün yanına giderek bu imzayı atmaktadırlar. Bu imza listeleri Merkez İdare tarafından hazırlanıp müdürlere iletilmektedir. Sabah ve akşam saatlerinde memurun giriş çıkışını kontrol amaçlı alınan imzalarda eksikliğin çıkması veya geç gelme ya da erken çıkma gibi ihlallerin yaşanması halinde ilk etapta uyarılarda bulunmaktadır. Ancak uyarılara rağmen bu ihlallerin artması halinde verilen cezalar maaş kesintisi, geçici olarak görevden alınma, görev yerinin değiştirilmesi veya görevden azledilme şeklinde neticelenebilmektedir.⁷¹

İdare bünyesinde işletilmekte olan tuz ambarlarında, mizanlarda, balıkhane⁷² ve memlehalarda görev yapan memurlar, güneşin doğuşundan batışına kadar görevleri başında bulunarak müşterilere hizmet etmektedirler. Muhafaza memurları dahil tüm memurlar belirtilen saatler içerisinde görevleri başında bulunmak zorundadırlar. Her birimde nöbet tutmak üzere birer memur görevlendirilmiştir. Merkez-i İdare'de veya taşrada bulunan müdüriyet ile memuriyetlerde görevlendirilmiş olan memurlar müdür, nazır veya müfettişler görev yerlerinden ayrılmadığı müddetçe görev yerlerini terk etmemektedirler. Müdür, nazır veya müfettişlerin idareye gelişinden sonra

71 BOA, ŞD. 401/8.

72 Muharrem İlhami Efendi, 28 Kasım 1890 tarihinde 350 kuruş aylık maaşla İzmir Düyûn-ı Umûmîyye Nezâreti Balıkhane İdaresi mubassırlığına tayin edilmiştir. Bkz: "Muharrem İlhami Efendi; 1282 Giresun doğumlu, Tüccardan Yunuszade Hacı İbrahim Efendi'nin oğlu", BOA, DH. SAİDd. 186/225; Ahmet Yadi, *Sicil-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Giresunlu Memurlar (1879-1909)*, (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2021), 85.

gelmesi veya bu görevlilerden erken saatte işten ayrılma suçunun işlenmesi halinde görevli hakkında birtakım yaptırımlar uygulanmaktadır. Buna göre suçun ilk defa işlenmesi halinde uyarı cezası verilmektedir. İkinci ve üçüncü defa işlenmesi halinde birer günlük maaş kesintisi, dördüncü ve beşinci defa işlenmesi halinde yarım maaş kesintisi, altıncı defa işlenmesi halinde maaşın tamamının kesilmesi gibi cezalar verilmektedir. Ancak buna rağmen aynı suçun yedinci defa işlenmesi halinde üç ay müddetle maaşsız şekilde açığa alınmaktadır. Bu cezasının sona ermesiyle birlikte görevi başına geldikten sonra ilgili memurun bir yıl içerisinde aynı suçu işlemesi halinde görevden azledilebilmektedir.⁷³ Görev ihlallerine dair aşamalı şekilde cezaların şiddetinin arttırılmış olması yaptırımların caydırıcılığının arttırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Muhafaza memuru olarak istihdam edilmiş olanlardan daimî veya geçici olarak görev üstlenmelerine bakılmaksızın görevi başında bulunmadığına dair tespitlerin yapılması halinde yaptırımlara maruz bırakılmaktadır. Bu suçun ilk defa işlenmiş olması durumunda 2 günlük, ikinci defa işlenmesi halinde 5 günlük ve üçüncü defa işlenmesi halinde 10 günlük yevmiye kesintisine gidilmektedir. Ancak buna rağmen işe gitmeme suçunu işlemesi halinde 3 ay müddetle maaşsız şekilde açığa alınmaktadır. Bu süre bittikten sonra görevi başına geldikten sonra suçu tekrar işlemesi halinde görevden azledilmektedirler. Buna dair gelişmeler aylık olarak hazırlanacak cetvellere kaydedilmektedir. Bu cetveller yoklama cetveli olarak da nitelendirilebilir. Bu cetveller memurların dosyalarına eklenmektedir. Buna dair kayıtlar Memurin Şubesi'ne iletilmektedir.⁷⁴ Bu gibi suçların sicil kaydına işlenmesi memurun daha sonra farklı birim veya kurumlarda görev üstlenmesi halinde yeni kurumun memurun bu ihlalleri hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Gerek literatürde gerekse arşivde yapılan taramalar neticesinde mesai saatleriyle ilgili herhangi bir olumsuz gelişmeye rastlanılmaması memurların büyük oranda mesai saatlerine riayet ettiğini düşündürmektedir.

Memurların çalışma koşulları ve özlük hakları çerçevesinde ele alınan bir diğer konu personelin tatil günleri olmuştur. İdare bünyesinde görev yapan Müslüman veya gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın tüm memurlar için Ramazan Bayramı'nda 3, Kurban Bayramı'nda ise 4 gün izin verilmektedir. Bu izinler dini tatil günleri olarak sayılmaktadır. Ayrıca Merkez-i İdare'de Müslümanlar için cuma günleri, gayrimüslimler için ise pazar günleri tatil verilmektedir. Dönemin koşullarına göre ihtiyaç duyulması halinde bu tatil günlerine ek olarak sonradan tatil günleri eklenebilmektedir. Aynı uygulamanın taşrada bulunan şubeler için de hayata geçirileceği belirtilmiştir. Yine gerek Merkez-i İdare gerekse taşrada bulunan müdüriyet ile memuriyetler tatil günlerini mezhepsel duruma göre şekillendirebilmektedir. Buna göre yıl başı,

⁷³ *Düyyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 35-37.

⁷⁴ BOA, ŞD. 401/8.

paskalyanın birinci günü, paskalyanın elli birinci günü, miladi yılın başlangıcı, Yahudilerin dini günleri veya bayramı olan Hamursuz Bayram⁷⁵ günleri tatil ilan edilmiştir. Belirlenen bu günler dışında tatil ilan etmek yasaklanmıştır. Personelin bu günler dışında mazeretsiz işe gelmemesi suç işlemiş olduğu anlamına gelmektedir. Ait olduğu mezhebe bağlı olarak mezhebinin gerektirdiği günler dışında kendisine tatil ilan ederek işe gitmeyenler hakkında daha önce belirtilen hukuki muamele uygulanmaktadır.⁷⁶

Nizamnamede belirtilen hususlar çerçevesinde Paskalya Yortuları⁷⁷ münasebetiyle 28 Nisan 1894 tarihine kadar düzenli olarak Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde silahsız olan Hristiyan memurların izinli sayıldıkları belirtilerek bu tarihten sonra 1894 senesi için gerek Müslüman gerekse gayrimüslim tüm silahlı ve silahsız memurların 2 gün izinli sayılması kararlaştırılmıştır. Memurların izinli bulunduğu 2 günlük süreçte ise dairenin kapalı olup hizmet vermeyeceği ifade edilmiştir.⁷⁸ Memurların izinli sayılacakları günlerin belirlenmesinde Osmanlı'nın toplumsal dokusu dikkate alınmıştır. Zira İdare, bu nizamnameyle farklı din, mezhep, dil ve ırk özelliklerine sahip olan memurların temel haklarının ön plana çıkarıldığı bir çalışma ortamı yaratmaya çalışmıştır.

Memurların izin günlerine bakıldığında ise dört farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Bunlar; adi izin, sağlık gerekçesinden dolayı verilen izin, haccın ifası için verilen izin ve son olarak askerlik hizmetinin yerine getirilmesi için verilen izin türüdür. Bu izin türleri dışında memura hiçbir şekilde izin verilmemektedir. Adi izin süresi en fazla üç ay olarak belirlenmiştir. Bu izin süresi 3 sene için geçerli kılınmıştır. Bir diğer ifadeyle adi izne başvuran memurun 3 yıl içerisinde en fazla izne ayrılacağı gün sayısı 3 ay olarak

75 Pesah Bayramı olarak da nitelendirilen Hamursuz Bayramı, Yahudilikte üç hac bayramından biridir. Yahudilerin Musa'nın liderliğinde Mısır'dan çıkarak esaretten kurtulmalarını ve çöldeki seyahatleri sırasında mayasız ekmek yemelerinin anısına kutladıkları bayramdır. İbrani takvimine göre Nisan ayının 15'inde başlamaktadır. İsrail'de 7 gün, İsrail dışında ise 8 gün sürmektedir. Yahudilerin en fazla rağbet gösterdikleri bayramdır. Bkz: Şevket Özcan, "Yahudilikte Pesah (Fışh) Bayramı: Ritüeller ve Semboller Bağlamında Fenomenolojik Bir İnceleme", *Uluslararası Sosyal Dergisi*, 11, 61, (2018): 1206, https://www.academia.edu/38048216/YAHUDU%C4%B0L%C4%B0KTE_PESAH_FISIH_BAYRAMI_%C5%9Eevket_%C3%96zcan.

76 Erdoğan Keskinç, "Düyûn-ı Umumiye İdaresine Memur Olmak", *Amme İdaresi Dergisi*, 36, 2, (Haziran 2002): 72, https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/documents/article/1/36/2/5_keskinç.pdf.

77 Hristiyanlıktaki en kadim ve önemli bayramlarından biridir. Bu yortu gününde temel olarak Hz. İsa'nın çarmıha gerilişinden sonraki süreçte dirilişi kutlanmaktadır. Hristiyanlıkta M.S. II. yüzyıldan itibaren kutlanmaya başlanmıştır. Bkz: Münir Yıldırım, "Ortodoks Kilisesinde Paskalya", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7, 21, (2005): 69, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/51848>; Cahit Külekçi, "Osmanlı Devleti'nde Birlikte Yaşam: Paskalya Örneği", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13, 25, (2015): 74, <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=tr&midno=87024375&Dergivalkod=0535>.

78 "Paskalya yortuları münâsebetiyle şimdiye kadar yalnız Hristiyan memurlar mezûn olurlarken Düyûn-ı Umumiye İdaresinin Müslim ve gayr-ı müslim bütün memurlara iki gün izin verdiği", BOA, Y. A. HUS. 295/41.

belirlenmiştir. İzne ayrılmış olan memurun aylık maaşı ödenmektedir. Adi izin kapsamında belirtilen izin günlerinin tükenmesinden sonra ailesi veya kendisine bir şey olması halinde izin talep etmesi durumunda İdare’de yapılan görüşmeler neticesinde maaşlı veya maaşsız şekilde izin verilebilmektedir. Ancak bu memurlara da izin süreleri boyunca maaşların yarısı kadar ödeme yapılmaktadır. İdare’nin izin süresini doldurmuş olmasına rağmen mazeret durumunu belirten memurların mazeretlerinin geçerli görülmesi halinde izin verilmesi memurların geçerli taleplerini dikkate aldığını göstermektedir. Ancak aynı hassasiyeti maaş ödemesi konusunda göstermemiştir.⁷⁹

Adi izin türüyle izne ayrılmış olan memurun gerek devlet gerekse İdare’nin kanun ve nizamlarına aykırı davranması veya suç işlemesi halinde tevkif edilmesi durumunda suçunun sabit oluncaya kadar mahkemenin talebi doğrultusunda izinli sayılarak maaş ödemesinin yapılmasına devam edilmektedir. Verilecek olan bu izinlerin mevsimlerine dikkat edilmektedir. Özellikle eksper (bilirkişi) olarak bilinen muhamminlerin izin günlerinin ürünün hasadına yakın döneme denk getirilmemesi için hassasiyet gösterilmesi istenmiştir. Böylece personel yetersizliğinden dolayı iş aksaklığının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Adi izinli olan memura ihtiyaç duyulması halinde, kendisi izin günü bitmemiş olmasına rağmen görevi başına çağrılabilir. Memur ise bu çağrıya olumlu yönde cevap vererek görevi başına geçmektedir. Daha sonra ise daha önce kullanmış olduğu izin süresi de dahil edilerek 3 ayı geçmeyecek şekilde tekrar izin verilebilmektedir. Ancak 3 aydan fazla iznin verilebilmesi için Meclis-i İdare kararına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kararın olumlu yönde çıkması için ise memurun sağlık problemleri veya yakınına kaybetmesi gibi nedenlerden dolayı geçerli bir gerekçesinin olması gerekmektedir.⁸⁰

Memurların adi izin dışında sağlık izni hakları da bulunmaktadır. Bu iznin süresi ise en fazla 4 ay olarak belirlenmiştir. Ancak 5 yıl boyunca İdare’de görev yapmış herhangi bir yasadışı işe karışmamış olan memurların 4 yıllık izin sürelerinin bitmesine yakın bir dönemde tekrar izin talep etmesi halinde 4 ay daha izin verilebilmektedir. Toplamda 8 ay izinli sayılan memur tam maaşını alabilmektedir. Bu sürenin bitmesinden sonra görevine dönecek durumunun olmaması halinde maaşsız olarak görevden açığa alınarak yerine yeni bir memur görevlendirilmektedir. Açığa alınan memurun daha sonradan iyileşmesi ve İdare’de istihdam edilmesini talep etmesi halinde daha önce icra ettiği memuriyete denk bir memuriyete ataması yapılmaktadır. Bu atama yeni bir atama olacağından dolayı daha önce görev icra etmiş olduğu birimde kadro ihtiyacının olması halinde orada istihdam edilmektedir. Aksi halde

79 “Düyun-ı Umumiye İdaresi Memurun Nizamnamesi ve idare-i mezkure salahiyeti hakkında Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararının tebliği hakkında”, BOA, BEO. 2532/189859.

80 BOA, ŞD. 401/8.

farklı bir birimde istihdamı sağlanmaktadır.⁸¹ Açığa alındıktan sonra tekrar görevinin kendisine iade edilmesine karar verilmesi üzerine daha önceki görevine muadil bir vazifede istihdam edilmesine örnek olarak Abdülnafi Efendi'nin ataması gösterilebilir. Abdülnafi Efendi, 26 Mart 1884 tarihinde 300 kuruş aylık ücretle Kırşehir Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'nda görevlendirilmiştir. Ancak 1886 yılında adam öldürme suçuna karıştığına dair iddiaların ortaya atılması üzerine, hakkında başlatılan tahkikat sürecinden dolayı açığa alınmıştır. Mahkeme süreci neticesinde suçsuz olduğunun anlaşılması üzerine daha önce yürütmüş olduğu göreve denk bir vazifeye tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar doğrultusunda 17 Temmuz 1887 tarihinde Kangırı Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'nda istihdam edilerek iki maaş ikramiye almıştır.⁸²

Müslüman memurlar hacca gitmek için İdare'den izin talebinde bulunabilmektedirler. Bu talebin gerçekleşmesi halinde İdare memura izin hakkı tanımaktadır. Memur hacca Ramazan Bayramı'ndan önce gidecekse 6 ay, Kurban Bayramı'ndan önce gidecekse 4 ay izin verilmektedir. Bu izin süreleri memurun çalıştığı kurumun Hicaz'a uzaklığıyla alakalı olup verilen izin günlerinde yakınlık veya uzaklığa bağlı olarak değişiklik yapılabilmektedir. İzinli oldukları süreçte İdare'den tam maaş almaktadırlar. Bu izin memurun hizmette bulunduğu süre boyunca sadece bir defa verilmektedir.⁸³ Hac vazifesini ifa etmek üzere izin başvurusunda bulunan Müslüman memurların izin talebine dair nizamnamede yer alan hükümlerin icra edildiğine dair örnekler tespit edilmiştir. Buna göre 17 Nisan 1894 tarihinde izin için başvuruda bulunan Maliye Hazinesi Düyûn-ı Umûmîyye Muhasebecisi muavini Salih Efendi'nin başvurusu örnek olarak incelenebilir.⁸⁴ Yapılan bu başvuru doğrultusunda Salih Efendi'nin talebi değerlendirmeye alınmıştır.⁸⁵ Yapılan değerlendirmeler neticesinde Salih Efendi'nin Hicaz'a gitmek üzere izin verilmesi uygun bulunmuştur.⁸⁶ Gerek daha önce ele alınan Paskalya Yortusu için gerekse Salih Efendi'nin hac için gerçekleştirmiş olduğu izin başvurusunun İdare tarafından olumlu karşılanması ve gerekli işlemlerin hızlı şekilde icra edilmesi yereldeki şubelerin nizamname çerçevesinde hareket ettiğini göstermesi açısından önemli gelişmeler olarak yorumlanabilir.

Askerlik hizmeti ile mükellef olan memurların icra edecekleri askerlik vazifesine bağlı olarak 5 ile 9 ay arasında değişen bir izinleri

81 *Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 44-46.

82 "Abdünnafi Efendi; 1270 Kırşehir doğumlu, Kırşehirli Garibzade Nuri Efendi'nin oğlu", BOA, DH. SAİDd. 107/51.

83 BOA, ŞD. 401/8.

84 "Maliye Hazinesi Düyûn-ı Umumiye Muhâsebecisi Muâvini Salih Efendi'ye Hacc'a gitmek üzere izin verilmesi", BOA, Y. A. HUS. 294/2.

85 "Hazine-i Maliye Düyun-ı Umumiye Muhasebecisi Muavini Salih Efendi'nin haccetmek üzere Hicaz'a gitmesine izin verilmesi", BOA, İ. HUS. 24/1.

86 "Hazine-i Celile Duyun-ı Umumiye Muhasebecisi Muavini Salih Efendi'nin Hac farızası için Hicaz'a azimetine müsaade olunduğu." BOA, BEO. 397/29755.

bulunmaktadır. Askerde bulunan memurlara maaşları İdare tarafından yarım maaş olarak ödenmektedir. Ödemeler ise memurun yerine vekil bırakacağı kişiye aylık olarak yapılmaktadır. Bu arada maaşlar hak ediliş ilkesi çerçevesinde yatırılmaktadır. Bir diğer ifade ile memur icra etmiş olduğu bir aylık maaşını ayın son günü almaktadır. Kendilerine verilen izin süresinin aşılması halinde maaşsız şekilde açığa alınmaktadırlar. Ancak daha sonradan İdare'ye dönmeleri halinde daha önce üstlenmiş oldukları göreve muadil bir vazifede istihdam edilmektedirler. Savaş dönemlerinde silah altına alınmış olan memurların da görevlerinin devam edeceği ve yarım maaş alacakları hüküm altına alınmıştır. Aynı hükümler askerlik vazifesinden sorumlu olan gayrimüslim Osmanlı tebaası için de geçerli olmuştur.⁸⁷

İzin alan memurların izin evrakları ilgili memurlar ve idareciler tarafından hazırlanıp onayladıktan sonra Merkezi İdare'ye iletilmektedir. Hazırlanan bu evrakta memurun en son iznini hangi tarihlerde kullanacağına, izin süresinde nerede bulunacağına ve memurun izinde olduğu esnada yerine hangi memurun bakacağına dair kayıtlar yer almak zorundadır. Sağlık izni alan memurlar için bu evrakın yanı sıra bir de sağlık raporunun eklenmesi zorunludur. Bu rapor Merkezi İdare doktoru, belediye tabibi, belediye tabibinin bulunmadığı yerlerde mahalli birimin uygun bulacağı bir serbest doktor veya İdare'nin kendi doktoru tarafından hazırlanabilmektedir. Sağlık raporunun alınabileceği doktorların belirlenmiş olması bu alanda yaşanacak suistimallerin engellenmesi için alınmış bir önlem olarak değerlendirilebilir. Hiçbir şekilde doktora ulaşılamaması halinde ise memurun bağlı bulunduğu İdare ile mahalli yöneticilerin şahsın hasta olduğuna dair bir evrak düzenleyerek iletmeleri gerekmektedir. İzne ayrılan memurlara izin evrakı Müdür-ü Umumiye'ye bağlı olan memura Müdür-ü Umumiye, Meclis-i İdare'ye bağlı olan memura Meclis-i İdare tarafından verilmektedir. Ayrıca birinci ve ikinci kısımlarda bulunan memurların izin evrakları Meclis-i İdare'ye bildirilmektedir. İzne ayrılan memurların göreve başlaması için Müdüriyet-i Umumiye'ye uğrayıp kendilerini göstermeleri ve Memurin Şubesi'ne giderek kayıtlarını yaptırmaları gerekmektedir.⁸⁸

Daimî kadrolu memur dışında geçici veya ondalık memurlara da izin hakkı tanınmaktadır. Bu bağlamda nazırlar veya merkez müdürlere izin verme yetkisi tanınmıştır. Bu izinler müfettişlerle birlikte muhafaza memurları, kantarcılar ve odacılar gibi memurlara verilmektedir. Verilen izinlerin kayıtları tutularak aylık olarak her ayın son gününde Müdüriyet-i Umumiye'ye iletilmektedir. Taşralarda bulunan birimlerde çalışan memurlara nazır veya merkez müdürleri 15 günü geçmemek şartıyla izin verebilmektedirler. Bu izin yılda bir kez verilebilmektedir. 15 gün olarak izinli sayılacak olan memurlar izinde oldukları müddetçe maaşları eksiksiz şekilde yatırılmaktadır. Geçici

87 BOA, ŞD. 401/8.

88 *Düyyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 47-48.

olarak İdare'de görev üstlenen memurlardan herhangi birinin hasta olması halinde hastalığını hekim raporuyla belgelemesi, idareyi maddi açıdan zarara uğratmamak ve icra etmiş olduğu işlerin aksamaması için yerine bir memuru vekil olarak bırakması şartıyla en fazla 15 gün sağlık izni alabilmektedir. İzin verilen memurların isimleri, izne ayrıldıkları tarihler, icra etmiş oldukları görevleri ve izin sürelerine dair kayıtlar tutularak her ayın sonunda Merkezi İdare'ye iletilmektedir. İzin süresi biten memurun geçerli bir sebebi olmak şartıyla işe geleceği güne kadar olan zaman diliminde maaşı kesilmektedir. 30 gün içerisinde ise işe dönememesi halinde idaredeki işine son verilmektedir.⁸⁹ Daimî kadroda bulunan memurlar ile geçici veya ondalık memurlara verilen izinler arasında süre ve yetki açısından farklılığın olması nizamnamenin özlük hakları açısından memurlar arasında bir sınıflandırmaya gittiğini ve eşit hakları sunmadığını göstermektedir.

İdare-i Merkeziye memurlarından birinin hanesinden çıkamaması veya hasta olması halinde müdüre haber vermek zorundadır. Bu haberi alan müdür memur hakkında araştırma yapmaktadır. Araştırma neticesinde memurun haklı olması ve sağlık raporu almış olması halinde izinli sayılmaktadır. Bunlar ise adi izinli olarak kayıt altına alınmaktadır. Hastalık istisna tutularak diğer gerekçelerde dikkatli davranılması ve İdare'nin işleyişini sekteye uğratmamak adına izin verilmesinde istekli olunmamasına dikkat edilmesi istenmiştir. İzinli olarak ayrılan memurlardan birimlerindeki yöneticiler birinci dereceden sorumlu tutulmaktadır. Bu sorunluluktan dolayı yöneticiler gerekmemesi halinde ve zorunluluk dışında izin vermekte istekli davranmamışlardır. İzinsiz şekilde 8 gün işe gelmeyen yöneticilerin 3 aylık, memurların ise 2 aylık maaşları kesilerek tevkif edilmektedirler. Tevkifleri süresince ise maaşlarının dörtte birini alabilmektedirler. Bu suçun ikinci defa işlenmesi halinde gerek idareci gerekse memur olmasına bakılmaksızın işine son verilmektedir. İşe gelmedikleri zaman zarfında açığa çıkan zarar masrafları ise gelmeyen idareci veya memurdan tahsil edilmektedir. Bu kişilerin izin talepleri reddedilerek idareye dönme talepleri olumsuz şekilde cevaplanmaktadır.⁹⁰

İzne ayrılmış olan memurların yerlerine vekaleten görev üstlenmiş olan kişilerin maaşlarına dair bir düzenleme de yapılmıştır. Buna göre izne ayrılmış olan memurun izin süresinin bitmesiyle birlikte işbaşı yapamaması üzerine vekaleten görev icra eden memur görevi icra etmeye devam etmekle birlikte asaleten atanmış olan memurun almış olduğu maaşın yarısını almaktadır. Ayrıca bu doğrultudaki yarım maaş uygulaması asaleten atanmış olup da görevden ayrılma, ölüm veya görevden alınma gibi nedenlerden dolayı boşalan kadrolara vekaleten atanmış olan memur için de uygulanmaktadır. Bu vekalet maaşı izne ayrılmış olan memurların izin süresince verilmektedir.

89 BOA, ŞD. 401/8.

90 *Dünyân-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 49-50.

Vefat veya görevden ayrılma durumunda ise vekaleten atanan memura görevden ayrılmanın gerçekleştiği tarihin ilk gününden itibaren vekalet maaşı ödenmeye başlanmaktadır. Bulduğu mevkinin dışında yer alan bir memuriyette vekaleten görevlendirilen memurların maaşları göreve başladığı ilk günden itibaren hesaplanmaktadır. Daha önce almış olduğu maaşın 3 katı oranında maaş verilmektedir. Açığa alınmış olan memurların yerlerine vekaleten görevlendirilen kişilere azledilen memurun aylık maaşı 500 kuruştan aşağı ya da 500 ile 1000 kuruş arasında ise 500 kuruş, 1000 kuruştan fazla ise maaşın yarısı vekalet maaşı olarak vekili olarak atanan memura verilmektedir. Bulduğu mahalde farklı bir memuriyette vekaleten tayin olunacak olan memurun vekalet maaşı alabilmek için o dereceye sahip olması gerekmektedir. Bu maaşlar ihtiyat maaşı olarak toplanan hesaptan karşılanmaktadır.⁹¹ Nizamnamede memurların çalışma koşulları ve özlük haklarına dair hazırlanan hükümlerin yanı sıra üzerinde durulan bir diğer konu da memurların tayin, terfi ve açığa alınma işlemlerinin hangi hükümler çerçevesinde icra edildiği olmuştur.

2.4. Memurların Tayin, Terfi ve Açığa Alınma İşlemleri

Sınavlarda başarılı olan memurların atamaları yapıldıktan sonra farklı yerlere tayinlerinin gerçekleştirilmesi veya terfilerin yapılması da belirli şartlara bağlanmıştır. Buna göre memurların İdare bünyesinde herhangi bir nezaret, müdüriyet veya memurlukta üstlenmiş oldukları göreve denk bir sınıfa tayinleri yapılabilir. Tayin yıl içerisinde istenildiği zaman gerçekleştirilebilmektedir. Ancak maaş zammının verilmesi için o senenin mart veya eylül ayının başının beklemesi gerekmektedir. Tayin isteyen memurların aynı sınıfta bulunması halinde kademelerine göre öncelik sıralamaları yapılmaktadır. Memurların sahip olduğu kademelerin eşit olması halinde bir önceki sınıfta mevcut kademelerine bakılarak öncelik sıralaması oluşturulmaktadır. Bu durumda da eşit olunması halinde ilk maaş alan kişiye öncelik verilmektedir. Maaş alımlarının da aynı tarihte gerçekleştirilmiş olması halinde yaşı büyük olan memura atama önceliği verilmektedir. Terfinin gerçekleştirilmesi için ise bir alt sınıfta bulunan ve 1000 kuruş maaş alan memurun en az 1 yıl, 1000 kuruşun altında maaş alan memurların en az 2 yıl çalışmış olması şartı aranmaktadır. Bu şartları sağlayanların ise bir üst sınıfa terfi edilebilecekleri belirtilmiştir. Üst sınıfa terfi edemeyenler ise kendi sınıfı içerisinde bir üst dereceye terfi edebileceklerdir.⁹²

Bir memurun bir mertebeden diğer mertebeye terfi etmesi için öncelikle terfi edeceği yeni vazifenin tüm şartlarını sağlamış olması gerekmektedir. Bu şartları sağlayan birden fazla memurun olması halinde ise şartları sağlayanlar

91 BOA, ŞD. 401/8.

92 *Düyyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurun Nizamnamesi*, 22-23.

arasında seçim yapılarak terfi edecek kişi belirlenmektedir. Buna göre seçilmiş olan memurun terfi işlemlerinin yapılmasından sonra terfi olduğu mertebede en son sınıfına mahsus olan maaşı almaktadır. Ancak daha önceki mertebelerinde almış oldukları maaş ile yeni mertebelerindeki maaşları aynı oranda ise bu rakam korunmaktadır. Bu kişilerde de aylık maaşları 1000 kuruşun üzerinde ise daha önceki görev yerlerinde 2 yıl çalışmış olma şartı aranmaktadır. Terfi bekleyen kişilerin çok olması halinde daha önce tayin bekleyen memurların öncelik sıralaması oluşturularak terfiler gerçekleştirilmektedir. Taşrada yapılacak olan terfi işlemleri de aynı şekilde gerçekleştirilerek kayıt altına alındıktan sonra Meclis-i İdare'ye iletilmektedir.⁹³

Terfi ile ilgili yukarıda belirtilen hükümler çerçevesinde faaliyetlerin icra edildiği örneklerden biri Murat Bey'in terfi işlemleridir. 30 Aralık 1892 tarihinde Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde komiser olarak vazife üstlenmiş olan Murat Bey'in, görevi başında göstermiş olduğu başarıdan dolayı Meclisi İdare tarafından dördüncü rütbeden mecidi nişanı ile ödüllendirilmesine karar verilmiştir.⁹⁴ Bir diğer örnek Ali Rıza Bey ile ilgili olmuştur. 8 Mart 1893 tarihinde Selanik Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde nazır olarak vazife icra etmekte olan Ali Rıza Bey'in İdare Meclisi tarafından rütbe ile ödüllendirilmesi kararı alınmıştır. Bu karara göre Ali Rıza Bey'in mevcut olan rütbesi bir derece daha arttırılmıştır.⁹⁵ Son olarak Rober Efendi'nin ödüllendirilmesi örnek olarak incelenebilir. Şöyle ki 11 Kasım 1894 tarihinde Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde müfettiş olarak vazife icra etmekte olan Rober Efendi'ye görevinde göstermiş olduğu üstün başarılarından dolayı İdare Meclisi tarafından dördüncü rütbeden nişan-ı Osmani takdim edilmiştir.⁹⁶ İdare'nin görevlerinde başarı göstermiş olan memurların farklı nişan veya rütbelerle ödüllendirme yoluna gitmesi personelin çalışma motivasyonunu yükseltmeye çalıştığını göstermektedir.

Bir memurun işlemiş olduğu suçtan dolayı 6 ay veya süresiz olarak açığa alınabilmesi için Memurin Komisyonu gerekli olan çalışmalarını icra etmektedir. Komisyon tarafından alınan karar ilk etapta Müdüriyet-i Umumiye'ye iletilmektedir. Oradan da Meclis-i İdare'ye bildirilmektedir. Meclis'te yapılan görüşmeler neticesinde memur hakkında karar alınmaktadır. Bu kararın memurun açığa alınmasına yönelik olması halinde açığa alınmış olan memur açıkta kaldığı müddet boyunca maaş alamamaktadır. Yürütülen soruşturma neticesinde suçsuz olduğunun anlaşılması üzerine tekrar işe dönme talebinin olması durumunda bu talebi dikkate alınmaktadır. Memur

93 *Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 23-25.

94 "Düyûn-ı Umumiye Komiseri Murad Bey'e ikinci ve Kardif Şebenderi Celal Bey'e dördüncü rütbeden Mecidi Nişanı itası", BOA, İ. TAL. 11/59.

95 "Selanik, Düyûn-ı Umumiye Nazırı Ali Rıza Bey'in, hüsn-ı hizmetine binaen rütbe ile taltifi", BOA, DH. MKT. 38/48.

96 "Düyûn-ı Umumiye Müfettişlerinden Rober Efendi'ye dördüncü rütbeden nişan-ı Osmani ihسانıyla taltifi", BOA, İ. TAL. 65/49.

daha önce ayrılmış olduğu birimde kadro açığının olması halinde orada istihdam edilmektedir. Ancak eski iş yerinde kadronun dolmuş olması halinde farklı bir birimde bulunan aynı kadroya aynı derece ile atanmaktadır. Ancak ait olduğu kadro ve derecede boş kadronun olmaması halinde bir daha aynı hizmeti yerine getirmek için istihdam edilmemektedir. Açığa alınmış olan bir memurun tekrar göreve getirilmesi için idareyi bağlayıcı hiçbir kanun bulunmamaktadır.⁹⁷

Daha önce idare bünyesinde vazife üstlenmiş olup görevden ayrıldıktan sonra idare bünyesinde aynı görevi icra etmek üzere istihdam edilmeyecek bir diğerk kesim de istifa eden memurlar olmuştur. Şöyle ki daha önceki hizmeti sürecinde herhangi bir yasadışı girişime karışmamış olan ve görevini hakkıyla yerine getiren memurun istifa etmesinden sonra aynı birimde ve derecede daha önceki maaşa denk bir aylıkla istihdam talebinin olması halinde olumsuz yanıtlanmaktadır. Ancak daha önce görev icra ettiği memuriyet derecesine denk bir başka yere ataması yeniden yapılabilmektedir. Farklı bir birimde atamasının yeniden yapılmasından dolayı yeni bir kadro açılması gerekmektedir. Bu durum da memur adayında aranan tüm şartları sağlaması ve memurun atama sürecinin tüm aşamalarına tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır. İdare bünyesinde görev almak için ilk defa başvuran memur adaylarından hiçbir farkı olmayarak gerekli şartları sağlayıp imtihanlarda başarılı olduktan sonra ataması yapılmaktadır. Böylece yeniden istihdam edilmiş olan memura yeni istihdam edilmiş nazarıyla bakılacak ve daha önce yürütmüş olduğu hizmetlerin kendisine sağlamış olduğu özlük haklarından istifade edemeyecektir.⁹⁸

Görev yeri değişikliği veya terfi talebi olan memurlar pullu dilekçe ile bağlı buldukları müdüriyet veya memuriyete başvuruda bulunmaktadırlar. Bu dilekçeler ilgili birimler tarafından incelendikten sonra Müdür-ü Umumiye'ye iletilmektedir. Oradan da Meclis-i İdare'ye sunulmaktadır. Bu evrakların Meclis-i İdare tarafından incelendikten sonra onaylanmasıyla birlikte terfi veya görev yeri değişikliği için harekete geçilmektedir. Tayin tarihinden itibaren memurun en erken sürede yeni görev yerine gitmesi zorunludur. Bir memurun terfi veya tayininin gerçekleşmesine karşı gelerek yeni görev yerine gitmemesi durumunda memur açığa alınmaktadır. Açığa alındığı sürede ise maaş ödemesi yapılmamaktadır. Ancak bu görevi yerine getirememesinin gerekçesi sağlık problemleri olması halinde sağlık gerekçesinin de belediye tabipleri tarafından onaylanması durumunda, memur bu uygulamadan muaf tutulmaktadır. Terfi veya ceza dışında farklı nedenlerden dolayı görev yerinin değiştirilmesine karar verilen memurların yeni görev yerlerine gidemeyeceklerini ve bundan muaf tutulmalarını talep edebilmektedir. Bu doğrultuda bir talebin olması halinde memur hakkında

97 BOA, ŞD. 401/8.

98 *Düÿün-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 26-27.

araştırma süreci başlatılmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde memurun görev yerinin değiştirilmesi halinde zor durumda kalacağının anlaşılması üzerine şahsın iyi niyeti de göz önünde bulundurularak görev yerinin değiştirilmesi doğrultusunda alınan karar iptal edilebilmektedir. Böylece memur eski biriminde görev icra etmeye devam etmektedir.⁹⁹

Nizamnamede tayin, terfi ve açığa alınmayla ilgili belirtilen hükümlerin tatbikine dair tespit edilebilen gelişmelerden biri, açığa alındıktan sonra görevden azledilen Mehmed Esad Efendi ile ilgili meydana gelen gelişmedir. Olay görevini suistimal etmesinden dolayı Sürmene Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'nda cereyan etmiştir. Buna göre Mehmed Esad Bey, 6 Haziran 1893 tarihinde 800 kuruş maaş ile Sürmene Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu'nda görevlendirilmiştir.¹⁰⁰ Görevi sırasında hastalık bahanesiyle işe gelmediği, kasa anahtarı ve resmi mührünü oğluna veya başka birine bıraktığı, gayretsizliğinden dolayı aşar gelirlerinin bir kısmını toplayamadığı, tuz sarfiyat işlemlerini adi pusula üzerine yazdığı, balık vergisi olarak toplanacak miktardan fazla para tahsil ettiği, tuz ambarlarının kayıtlarında fire çıkmasına sebebiyet verdiği ve fazla tuz kaydının çıkmasına neden olduğu tespit edilerek hakkında tahkikat süreci başlatılmıştır. Hakkında teftiş memuru tarafından suçlamalar yapıldıktan sonra 21 Nisan 1900 tarihinde süresiz ve maaşsız olarak açığa alınmıştır.¹⁰¹ Ancak tahkikat sürecinin ne şekilde neticelendiği ve hakkında uygulanan muamelenin ne yönde cereyan ettiği tespit edilememiştir.

Hakkında tahkikat süreci başlatılarak maaşsız şekilde açığa alınmış olan bir diğer kişi de Üsküp Hacı Taceddin Mahallesi ahalisinden Ramiz Şevki Bey olmuştur. Ramiz Şevki Bey, 22 Şubat 1903 tarihinde Üsküp Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nde vazife icra ederken sebep olduğu 45.000 kuruşluk açıktan dolayı maaşsız şekilde görevden el çektirilerek açığa alınmıştır.¹⁰² Açığa alınma veya görevden azledilmeyle neticelenen bu iki örnekten hareketle görevlilerin vazifeleri sırasında yasadışı girişimlerde bulunmaları halinde, nizamnamede belirtilen hükümler çerçevesinde hukuki muameleye tabi tutuldukları söylenebilir. Memurların tayin, terfi ve açığa alınma işlemleri dışında nizamnamede üzerinde durulan bir diğer konu almış oldukları maaşlara dair düzenlemeler olmuştur.

99 BOA, ŞD. 401/8.

100 "Mehmed Esad Bey; 1262 Trabzon doğumlu, Karahisar-ı Şarki Mutasarrıfı Kethüdazade Trabzonlu Ahmed Emin Ağa'nın oğlu", BOA, DH. SAİDd. 165/117.

101 Ayhan Yüksel, *Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, (İstanbul: Kitabevi, 2004), 41-42.

102 "Üsküb Hacı Taceddin Mahallesi'nden olup Düyun-ı Umumiye memuriyetinden açığa alınan Ramiz Şevki'nin, tekrar tayin edilmesini talep eden istidası ile Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti'nin cevabi yazısı", BOA, TFR. I. ŞKT. 11/1072.

2.5. Memurların Maaş İşlemleri

Memurların maaşlarına dair ayırım İdare'nin kadro yapılanmasında gerçekleştirilen sınıflandırma çerçevesinde şekillenmiştir. Buna göre maaşların miktarları birinci kısım memurun, ikinci kısım memurun, üçüncü kısım memurun ve hademe ile diğer memurlar şeklinde sınıflandırılmıştır.¹⁰³ Dört ana sınıf şeklinde derecelendirilen memurların maaşlarına dair rakamlar da bu sınıflar üzerinden tasnif edilmiştir. Bu çerçevede idare bünyesinde istihdam edilmiş olan memurların üstlenmiş oldukları görevlere göre almış oldukları maaşların taban ile tavan ücretleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde İdare bünyesinde istihdam edilmiş olan memurlardan en yüksek maaşı alan kişiler 8500-1400 kuruş aylık geliri olan İdare-i Merkeziye Muhasebecileridir.¹⁰⁴ En az maaş alan memurların ise 200 kuruş aylık gelir ile ambarcılar olduğu belirtilmiştir. Tabloda verilen istatistiki rakamlara bakıldığında genel olarak icra edilen vazifeler karşısında alınan aylık ücrete dair net bir rakam olmamakla birlikte görev yerinin farklılığına ve memurun sahip olduğu dereceye bağlı olarak rakamın değişiklik gösterdiği görülmektedir.¹⁰⁵ Bu farklılığın oluşmasında memurların görevlendirilmiş olduğu bölgelerdeki hayat pahalılığının etkili olması muhtemeldir.

Memur atandıktan sonra göreve başladığı ilk günden itibaren maaş almaktadır. Maaşlarını hak ediş yöntemiyle almaktadırlar. Bir diğer ifade ile memur göreve başladığı ilk andan itibaren maaşı işler ve bununla birlikte ay sonuna gelindiğinde görev yaptığı günler üzerinden hesaplanarak maaşı verilmektedir. Görevden ayrılan, istifa eden veya azledilen kişilere görevden ayrıldıklarına dair tebligatın yapılmasından sonra yerlerine yeni memurun görevlendirilmesiyle birlikte ödenen maaşlar kesilmektedir. Görev değişikliği sırasında memurun eski biriminden ayrılıp yeni biriminde işe başladığı tarihler arasındaki zaman diliminde bir aylık maaşı en az ücreti veren birim tarafından karşılanmaktadır. Müdürlük veya memurluğun ilga edilmesi neticesinde açıkta kalan memurların maaşlarıyla ilgili de düzenleme yapılmıştır. Buna göre açıkta kalmış olan memurun ilk ayının maaşı tam olarak ilga edilen kurum tarafından ödenmektedir. Ancak tekrar bir memuriyete tayin edilinceye kadar geçecek zaman zarfındaki maaşı Mülkiye Tekaüt¹⁰⁶ Sandığı'ndan karşılanmaktadır. Bu maaş ödemesi ise en son aldığı

103 *Düÿûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 1-3

104 Bu rakam aynı tarihlerde devletin farklı kademelerinde görev icra eden birinci sınıf bürokrasinin maaşına denkti. Zira bakanlıkta müsteşar olarak görev icra eden bürokratin aylık maaşı 7.500, birinci sınıf mutasarrıfın maaşı ise 6.000 kuruştur. Bkz: Keskinçilic, "The Ottoman Düÿûn-ı Umumîye (Public Debt) Administration", 70.

105 BOA, ŞD. 401/8.

106 Arapça kökenli olan tekaüt kelimesi memuriyetten ayrılma veya emekliliğe ayrılmak anlamına gelmektedir. Ordu ve bürokrasi mensuplarının emekliliğe ayrılmasından sonra emekli

Tablo 3. Memurların Sınıflandırmaya Göre Almış Oldukları Maaş Miktarları

Görev Tipi		Maaş (Kuruş)
Birinci Kısım	Meclis-i İdare Baş Kâtibi	5000-7500
	İdare Hukuk Müşaviri	5000-6000
	Şube Müdürleri	4000-6000
	Birinci Sınıf Nazırlar	4000-6000
	Baş Müfettişler	4500-5500
İkinci Kısım	İkinci Sınıf Nazırlar	3000-3500
	Fırka Müfettişleri	3000-4000
	İdare-i Merkeziye Kalem Müdürleri	3000-4000
	İdare-i Merkeziye Şube Müdür Muavinleri	2500-3500
	Meclis-i İdare Riyaset Katipleri	2500
	Damga Nezareti Kontrol Memuru	2500-4000
	İdaresinin Sofya'da Bulunan Vekili	2500-4000
	Memleha Fen Memuru	2500-4000
	İdare Tabibi	2000-3500
	Müfettişler	2000-2700
	İdare-i Merkeziye Kalem Müdür Muavinleri	1800-2500
	Merkez Müdürleri	2500
	Birinci Sınıf Müdürler	1600-2300
	Ziraat Kontrol Memurları	1000-2500
	Bursa Harir Dârütta'lim Müdür Muavini	1500-2000
	Nezaretlerdeki Birinci ve İkinci Sınıf Muhasebe Baş Katipleri	1500-2000
	İdare-i Merkeziye Birinci ve İkinci Sınıf Mütercimleri	1600-2000
	Nezaretlerdeki Birinci ve İkinci Sınıf Tahrirat Baş Katipleri	1100-1500
	Dava Vekilleri	1500-1600
	Meclis-i İdare Aza Katipleri	1000-1500
	Meclis-i İdare Tercüme Muavini	1500
	Aşar Dairesi Kâtibi	1500
	Müfettiş Muavinleri	1000-1600

Üçüncü Kısım	Muhasebe Merkeziye Baş Katipleri	1200-1500
	İkinci Sınıf Müdürleri	800-1500
	Baş Makinist	1300-2000
	Elektrik Baş Memuru	1200-2000
	Kapı Kethüdarları	1600
	Nezaret ve Merkez Müdüriyet Üçüncü ve Dördüncü Sınıf Muhasebe Baş Katipleri	1000-1400
	Nezaret ve Merkez Müdüriyet Üçüncü ve Dördüncü Sınıf Tahrirat Baş Katipleri	800-1100
	İdare-i Merkeziye Muhasebecisi	8500-1400
	İdare-i Merkeziyete Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Sınıf Mütercimler	1.000-1400
	Umur-ı Hukukiyede İstihdam Edilen Dava Vekilleri	8500-1000
	Daire Müdürü	800-1400
	Merkez Memurlar ile Memurlar	250-800
	Müfettiş Mülazımları	800
	Taşra Sandık Eminleriyle Pul Memurları	250-1500
	Taşra Muhasebe ve Tahrirat Katipleriyle Diğer Çalışanlar	150-1400
	Muhasebe Yardımcıları	250-800
	Makinist ve Elektrik Memur Muavinleri	800-1000
	Ambarcılar	200-1500
	Memleha Muhafaza Memurlarıyla Usta Baş	300-1000
	Tahsildarlar	250-900
Muvazzaf Mülazımlar	250	
Hademe Vesaire	Meclis Baş Hademesi	800-1400
	İdare-i Merkeziye Hademeleri	500-750
	Posta Memuru, Gümrük Memuru ve İşçi Baş	500-900
	Odacı, Kapıcı ve diğerleri	300-500
	Kolcu ve Kantarcılar	100-450
	İşçiler	250-300

Kaynak:

Düyyün-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi, 4-7.

maaşın yarısı kadar olmaktadır. Memurların maaşları ayın son günü veznedar tarafından ödenmektedir. Veznedar maaşı memura teslim etmesinden sonra memur ve veznedar maaşın teslim edildiğine dair evrakı imzalamaktadırlar. Memurun görevi başındayken vefat etmesi halinde son maaşı ailesine veya ailesinin olmaması halinde görev icra ettiği İdare'nin onayladığı akraba veya dostuna verilmektedir. Belirtilen bu hükümler dışında farklı bir şekilde memura maaş ödenmesi kesinlikle yasaklanmıştır.¹⁰⁷

Görevini suistimal ettiği belirtilip açığa alındıktan sonra hakkında tahkikat süreci başlatılan memurun maaşı da kesilmektedir. Tahkikat neticesinde memurun suçlu olduğu tespit edilirse hiçbir şekilde kendisine maaş ödemesi yapılmamaktadır. Ancak tahkikat neticesinde suçsuz olduğu anlaşılırsa görevden el çektirildiği tarihten itibaren görevinin kendisine iade edildiği tarihe kadar geçen zaman zarfında kendisine verilmeyen maaşlarının yarısı verilecek şekilde hesaplanarak tek seferde kendisine teslim edilmektedir. Diğer yarısını oluşturan miktar ise idare hazinesine aktarılmaktadır. Böylece memurun suçsuz çıkması halinde yarısının ödenmesiyle hakkının yenmemesi ve geçimini sağlamak için ihtiyaç duymuş olduğu maddiyat karşılanırken, belirtilen zaman diliminde işbaşı yaparak idareye fayda sağlamadığından dolayı İdare'nin mali külfet altına girmesinin de önüne geçilmiş olunuyordu. Tahkikat sürecinde açığa alınmış olan memurun tekrar aynı yerde istihdam edilip edilmemesi İdare'nin kararına bırakılmıştır. Mahkeme neticesinde memurun suçsuz olduğu tespit edilirse İdare bu memuru maaşsız şekilde açığa alabildiği gibi görevden de azledebilmektedir. Fakat İdare genel olarak suçsuz olduğu tespit edilen memurların adli süreçleri tamamlandıktan sonra, görevden azletmek yerine görev yeri değişikliğine giderek memurların istihdamını devam ettirmektedir. Memurun suçsuz olduğunun anlaşılması ve muadil başka bir memuriyette istihdam edilmesine karar verildiği ilk andan itibaren, ataması yapılanaya kadar geçecek sürede maaşının tam olarak İdare tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır.¹⁰⁸

Memurlar almış oldukları maaşlar dışında farklı bir yere kısa süreliğine görevlendirilmeleri halinde, kendileri nakliye parası ve bu geçici görevler sırasında yapmış oldukları harcamaların masraflarını karşılamak için İdare'den ücret tahsil etmektedirler. İdare bünyesinde vazife icra edip de görevlendirme gereği seyahat eden memurların sınıfları ve gittikleri yere göre nakliye paralarıyla birlikte yevmiye alma hakları bulunmaktadır. Buna

aylıklarının ödenmesi için önce Askeri Tekaüd Sandığı daha sonra ise Mülkiye Tekaüd Sandığı kurulmuştur. Bkz: Nazire Doğan, "İlmiye Tekaüd Sandığı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5, 10, (Aralık 2021), 44, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/utsobilder/issue/67936/952496>; Nursel Manav, "Mazuliyet Sandığı'nın Kuruluşu ve Kuruluşuna Yol Açan Sebepler", *Türkiye Mecmuası*, 27, 1, (Haziran 2017): 220, <https://doi.org/10.18345/iuturkiyat.323928>.

107 *Dünyân-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurun Nizamnamesi*, 38-40.

108 BOA, ŞD. 401/8.

göre birinci sınıfta baş müfettiş, şube müdürleri ve birinci sınıf nazırlar bulunmaktadır. İkinci sınıfta ikinci sınıfa dahil olup da aylık maaşı 2500 kuruş ve daha fazla olan tüm memurlar yer almaktadır. Üçüncü sınıf, ikinci sınıfta olup da 1500 kuruş ile 2500 kuruş aylık maaş alan memurların dahil edildiği sınıftır. Dördüncü sınıf, üçüncü kısma dahil edilmiş olan ve aylık geliri 800 kuruştan 1500 kuruşa kadar olan memurların dahil edildiği gruptur. Beşinci sınıf, üçüncü kısma dahil edilip 800 kuruştan az maaş alan memurların bulunduğu kesimdir. Son olarak altıncı sınıf; kolcu, kantarcı ve tahsildarların bulunduğu gruptan oluşmaktadır.¹⁰⁹

Memurların kendileri ve eşyalarını taşımak için aldıkları nakliye ücretleri ise şu şekilde sınıflandırılmıştır. Araba ve beygirlerle nakliye yapan memurların gittikleri yol saati üzerinden ücret belirlenmektedir. Buna göre birinci sınıf memurlar için 20 kuruş, ikinci sınıf memurlar için 15 kuruş, üçüncü sınıf memurlar için 13 kuruş, dördüncü sınıf memurlar için 10 kuruş, beşinci sınıf memurlar için 8 kuruş ve altıncı sınıf memurlar için ise 6 kuruş ücret belirlenmiştir. Belirlenen bu ücretler her bir saat için verilecek olan miktardır. Vapur, tren ve gemi ile gidecek olan memurların ücretleri ise birinci sınıf için 40 kuruş, ikinci sınıf için 35 kuruş, üçüncü sınıf için 30 kuruş, dördüncü sınıf için 20 kuruş, beşinci sınıf için 15 kuruş ve altıncı sınıf için 7 kuruş olarak belirlenmiştir.¹¹⁰ Fiyatların belirlenmesinde mesafe etkili olduğu gibi memurların sahip olduğu dereceler de önemli bir ölçüttür.

Yevmiye ücretleri memurların hareket ettikleri günler dahil, geleceği güne kadar geçen zaman zarfında hesaplanarak verilmektedir. Nakliye masrafları ve yevmiye dışında memurlar görev yeri değişikliğinden dolayı ayrıca ücret almaktadırlar. Buna göre ailelerini yanlarına alamayan memurlardan birinci, ikinci ve üçüncü sınıfa dahil olanlara almış olduğu maaş kadar, dördüncü sınıfta bulunanlara 750 kuruş, beşinci sınıfta bulunanlara 500 kuruş ve altıncı sınıfta bulunanlara ise 250 kuruş ücret verilmektedir. Ancak aileleriyle birlikte giden veya ailelerini daha sonradan yanlarına aldıklarını beyan eden memurlar yukarıda belirtilen ücretlerin iki katını almaktadırlar. İdare bünyesinde bulunan müskirat¹¹¹ kayıtlarının tutulması ve tahririn yapılması, vergilerin tahsili, ipek ve balık vergilerinin toplanması ile tuzların ambarlara nakledilmesi sırasında görev icra etmek üzere vazifelendirilen memurların yapmış oldukları harcamaların masrafları aynı şekilde idare tarafından karşılanmaktadır.¹¹²

109 BOA, ŞD. 401/8.

110 *Düyun-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 52-53.

111 1 Nisan 1897'de alınan bir kararla birlikte müskirat vergilerinin toplanmasında devlet bünyesinde görev icra eden tahsildar bölüklerinin Düyun-ı Umûmiyye İdaresi görevlilerine yardımcı olması kararlaştırılmıştır. Bkz: "Sahipleri tarafından inkâr olunmayan müskirat resminin tahsili hususunda tahsildar bölükleri tarafından Düyun-ı Umumiyye memurlarına mavenet olunması hakkında Tahsil-i Emval Nizamnamesi'ne bir bend ilavesi", BOA, ŞD, 406/61.

112 *Düyun-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 53-54.

Daimî kadrolarda bulunan memurlar dışında mülazım olarak idarede istihdam edilen görevlilere maaş dışında ayrıca ücret ödenmektedir. Buna göre bu gibi memurlar beşinci sınıfta kabul edilerek İdare tarafından vazifelendirilmeleri halinde yaptıkları masraflar İdarece karşılanmaktadır. Ancak nakliye için ayrıca ücret ödenmemektedir. Geçici olarak istihdam edilen memurlara ise yevmiye ve nakliye masrafları için ücret ödemesi yapılmamaktadır. Bu memurlar mahalli İdare'nin uygun görmesi halinde mülazımlara verilen ücretle aynı ücreti alabilmektedirler. Görevlendirilmiş olan memurların yeni görev yerlerine gitmeleri için güzergâhlar belirlenmektedir. Buna dair İdare tarafından pusula hazırlanmaktadır. Memur bu pusulada belirlenen güzergâh üzerinden ilerlemek zorundadır. Yol boyunca konaklayacağı noktalar ile konaklama süreleri de bu pusulada not edilmiştir. Ancak zorunlu nedenlerden dolayı bu güzergâhların değiştirilmesi veya konaklama için belirlenen süreden daha fazla kalınması halinde pusula güncellenerek bu bilgiler de eklenmektedir. Güncellenen pusula üzerinden masraflar yeniden hesaplanıp memurlara belirlenen yeni ödeme yapılmaktadır. Görevlendirilmiş olan memurların görev yerindeyken veya görev yerine varmadan sağlık sorunlarından dolayı görevlerinden affını talep etmeleri halinde yapmış oldukları masraflar ve göreve başlamış ise vazife icra etmiş oldukları günlerin yevmiyeleri hesaplanarak kendilerine verilmektedir. Görevinden affı kabul edilen memurun daha sonra yerine başka bir memur vazifelendirilmektedir.¹¹³

Masraflara dair evraklar hazırlandıktan sonra ilgili idarede görev yapan memurlar ve İdare müdürü tarafından onaylanarak icra memurlarına teslim edilmektedir. Bu memurlar tarafından gerekli incelemelerin yapılmasıyla birlikte nakliye seferinin bitmesine müteakip bir hafta içerisinde teftiş memurları tarafından gerekli araştırmalar yapıp tamamlanmaktadır. Bu aşamada evrakta fazla masraf veya yevmiye ücretinin tespit edilmesi halinde yanlışlığın giderilmesi adına yeniden hesaplanmaktadır. Daha sonra ilgili memura gerekli ödemelerin yapılması için evraklar Müdüriyet-i Umumiye'ye iletilmektedir. Osmanlı sınırları dışına çıkacak olan memurların masrafları için ise Müdüriyet-i Umumiye bir hesap yapmakta ve daha sonra Meclis-i İdare'ye sunmaktadır. Meclis-i İdare'nin onayından sonra ücret ödemesi için çalışmalar başlatılmaktadır.¹¹⁴

İdare bünyesinde bulunan mahaller dışındaki yerlere memurların görevlendirilmesi halinde ise bu memurların yevmiyeleri ve nakliye masraflarının karşılanması için taviz akçesi verilmektedir. Taviz akçesi memurların hareket edeceği günden bir gün önce kendilerine verilmektedir. Kendilerine verilmiş olan taviz akçelerini kullanmaya hakları olduğu gibi görevleri sırasında İdare'ye ait olan akçeleri zimmetlerine geçirmeleri,

113 BOA, ŞD. 401/8.

114 *Düyyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 55-56.

İdare'yi zarara uğratmaları veya görev süreleri dolmadan görevden ayrılmaları halinde görev yaptıkları sürenin tutarı hesaplanarak arta kalan miktarı Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne teslim edilmektedir.¹¹⁵

İdare'nin maaş politikasına dair belirlemiş olduğu bu hükümlerin icra edilebilirliğine bakıldığında, özellikle memurların üstlenmiş oldukları görevler karşılığında almış oldukları maaş miktarlarına dair birçok örnek tespit edilebilmiştir. Bu bağlamda Bursa Düyûn-u Umûmiye Nezâreti'nde muhasebe kâtibi olarak görevlendirilmiş olan Mustafa Zihni Efendi'nin maaşının 14 Ekim 1889 tarihinde 1600 kuruşa çıkarılması örnek olarak incelenebilir.¹¹⁶ Bir başka örnek de ambar memurları için gösterilebilir. Tabloda ambar memuru olarak vazife icra eden memurların 200 ile 1500 kuruş arası aylık gelir elde ettikleri belirtilmiştir. Bu çerçevede 14 Eylül 1883 tarihinde Samsun Düyûn-u Umûmiye İdaresi tuz ambarında memur olarak görevlendirilmiş olan Vanlızade Abdullah Avni Efendi'nin 400 kuruş maaş alması daha sonra ise 50 kuruş zam yapılarak maaşının 450 kuruşa çıkarılmış olması örnek olarak değerlendirilebilir.¹¹⁷

Nizamnamede kolcu veya kantarcıların aylık maaşlarına dair belirtilen rakam 100 ile 450 kuruş arasında değişiklik göstermektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde Niksar Düyûn-u Umûmiye Memurluğu'nda piyade kolcusu olarak istihdam edilmiş olan Mehmed Halid Efendi'nin 28 Aralık 1892 tarihinde aylık 150 kuruş maaş aldığı tespit edilmiştir.¹¹⁸ Kolcu olarak ise 5 Mayıs 1890 tarihinde aylık 150 kuruş ücretle İbrahim Ethem Efendi, Giresun Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü kolcuğunda vazife üstlenmiştir.¹¹⁹ Kantarcıların aylık almış olduğu ücret 100 ile 450 kuruş arası olarak belirtilmiştir. Mesrat Efendi'nin, 2 Ağustos 1890 tarihinde Çorum'a bağlı olan Akçakoyunlu Mahallesi'nde kantarcı olarak 200 kuruş aylık ücret ile vazife icra ettiği tespit edilmiştir.¹²⁰ Mehmet Rasim Efendi ise 21 Haziran 1892 tarihinde aylık 150 kuruş maaş ile Giresun Düyûn-ı Umûmiyye Müdüriyeti'ne piyade kolcusu olarak atanmıştır.¹²¹

115 BOA, ŞD. 401/8.

116 "Mustafa Zihni Efendi; 1260 Niksar doğumlu, Askeriyeden Hacı Mehmed Efendi'nin oğlu", BOA, DH. SAİDd. 61/203.

117 "Abdullah Avni Efendi, Süleyman Ağa oğlu, 1263 Niksar (Sivas) doğumlu, Sivas-Niksar Kazası Nüfus kâtibi", BOA, DH. SAİDd. MEM. 1/3.

118 "Mehmed Halid Efendi; 1276 Niksar doğumlu, Niksarlı Uzunoğlu Hafız Abdullah Efendi'nin oğlu", BOA, DH. SAİDd. 117/249.

119 "İbrahim Edhem Efendi; 1276 Giresun doğumlu, Tüccardan Hanefizade Ali Ağa'nın oğlu", BOA, DH. SAİDd. 56/29.

120 Ahmet Önder Kırıcı, İrfan Yiğit, *Sicil-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 Yılları Arası)*, (Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2011), 97.

121 "Mehmed Rasim Efendi, Hasan Yazıcızade; 1286 Giresun doğumlu, Giresun'da Hacı Hüseyin Mahallesi Muhtarı Hüseyin Ağa'nın oğlu", BOA, DH. SAİDd. 138/351.

Tabloda aşar katibinin her ne kadar 1500 kuruş aylık ücret ile görevlendirildiğine dair bilgiler verilmiş olsa da, 9 Şubat 1897 tarihinde Büyük Liman Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi Aşar kâtibi olarak görevlendirilen Artin Efendi'nin 300 kuruş ücret aldığı saptanmıştır.¹²² 14 Ocak 1892 tarihinde ise Mehmet Efendi, 300 kuruş aylık ücret ile Bolu Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'na kâtip olarak görevlendirilmiştir.¹²³ Sandık eminlerinin aylık ücretlerinin 250 ile 1500 kuruş arasında değişiklik gösterdiğine dair bilgiler kayıt altına alınmıştır. Buna göre yapılan araştırmalar neticesinde Ahmet Rahmi Efendi'nin Giresun Düyûn-ı Umûmîyye Müdüriyeti'nde 20 Aralık 1882 tarihinde üstlenmiş olduğu sandık eminliği görevi karşılığında 350 kuruş ücret alacağı belirtilmiştir.¹²⁴ Verilen örneklerden hareketle memurların aldıkları maaş miktarlarının, istisnalar dışında Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi Memurun Nizamnamesi'nde belirtilen maaş tüzüğüne uygun olarak belirlendiği söylenebilir. Bu durum ise nizamnamede maaşlarla ilgili belirtilen hükümlerin, gerek merkezde gerekse taşrada bulunan şubeler tarafından icra edilebilirliğini göstermektedir. Memurların maaşlarına dair ele alınan düzenlemenin yanı sıra memurların emeklilik süreçlerine dair de ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır.

2.6. Memurların Emeklilik Süreçleri

Nizamnameye göre Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde, 30 yıl hizmet etmiş olan memurlar emekliliğini talep edebilmekteydiler. 30 yıllık sürecin sadece Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde tamamlanması şartı aranmamaktadır. Daha önce devlet kurumlarında çalıştıktan sonra İdare'ye geçiş yapan memurların burada kaç yıl çalıştığına bakılmaksızın 30 yılını doldurmuş olması halinde emekliliğini talep edebilmektedir. Bu durum ise her ne kadar İdare'de istihdam edilmiş olan memurların, devlet memuru olarak görülmeseler de İdare'nin daha önce devletin farklı kurumlarında görev yapmış olan memurların çalışma sürelerini emeklilik hizmet yılına eklediğini göstermektedir. Zira devlet kurumlarında çalıştıktan sonra İdare'ye geçiş yapan memurların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Zorunlu emeklilik yaşı 65 olarak belirtilmiştir. Memurun hizmet süresine bakılmaksızın 65 yaşını doldurmuş olması halinde emekliliği istenmektedir. Bu doğrultuda kendisine davet gönderilen memur kararını dilekçe ile 2 ay içerisinde bağlı olduğu müdüriyete veya memuriyete iletme zorundadır. Verilen karardan sonra 10 ay içerisinde emeklilik işlemleri bitmemiş ve idaredeki görevine

122 “Artin Ohannesoğlu; 1290 Giresun doğumlu, Ermeni Milletinden Giresunlu Kigork Ağa'nın oğlu”, BOA, DH. SAİDd. 106/111.

123 “Mehmed Efendi; 1278 Bolu doğumlu, Bolu Asakir-i Zabtiye Kâtibi Nakkaşzade İzzet Efendi'nin oğlu”, BOA, DH. SAİDd. 117/255; Tahir Bilirli, *Bolu Devlet Adamları Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre*, (İstanbul: ARK Yayınları, 2020), 158.

124 “Ahmed Rahmi Efendi; 1271 Giresun doğumlu, Silk-i askeriden İsmail Ağa'nın oğlu”, BOA, DH. SAİDd. 64/197.

devam etmesinde bir sakınca görülmeyen memur iş başı yapmaktadır. Bu bilgidен hareketle 65 yaşını dolduran her memurun emekliliğe zorunlu olarak tabi tutulmadığı söylenebilir. Emeklilik yaşı gelmiş olmasına rağmen emekliliğe ayrılmayan memurlar daha önce almış oldukları maaşların dörtte birini almaktadırlar. Bir diğer ifade ile emekliliğe ayrılmayan memurlar bu süreçte aktif olarak görev icra etmesine rağmen emeklilik maaşından daha düşük bir ücret almaktadırlar. Emekliliğin gerçekleşmesinden sonra ise emekli memurlar 1 sene boyunca İdare'den daha önce almış oldukları maaşın üçte birini emeklilik maaşı olarak almaktadırlar. 1 yıllık sürenin sona ermesiyle birlikte daha sonraki süreçte emeklilik maaşı İdare'den değil de Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nden karşılanmaktadır.¹²⁵ 1 yıldan sonraki süreçte emeklilik maaşlarının Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nden karşılanması özel sermaye ile kurulmuş olan İdare bünyesinde istihdam edilmiş olan personelin devlet memuru olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Yaşı dolmuş olmasına ve emeklilik ile ilgili evrakların kendisine gönderilmiş olmasına rağmen emeklilik işlemlerini başlatmayan memur açığa alınmakta ve kendisine maaş verilmemektedir. Bu durum da tıpkı devlet memurluğunda olduğu gibi İdare memurluğunda da zorunlu emekliliğin olduğunu göstermektedir. Ayrıca emekliliği gelmiş olan memurun Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nden emeklilik maaşı alabilmesi için, daha önce memuriyeti döneminde sandığa aylık ödeme yapmış olması şartı aranmaktadır. Aksi halde emekliliğin ikinci yılından itibaren Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nden karşılanacak olan emeklilik maaşını alamamaktadır. Emeklilik maaşının İdare tarafından değil de devlet kurumu tarafından karşılanması nedeniyle devlet bütçesine ek bir maliyet oluşturmaması için emekli olacak İdare memurlarının emeklilik maaşlarını alabilmeleri için çalışmış oldukları zaman zarfında bu sandığa kayıtlı olmaları ve aylık belirlenen miktarda ödeme yapmış olmaları gerekmektedir. Gerek İdare-i Merkeziye'de gerekse taşrada bulunan müdüriyet ile memuriyetler tarafından her senenin mart ile eylül aylarının başlarında emekliliği gelmiş olan memurların bilgilerine dair kayıtlar tutulmaktadır. Bu kayıtlar müfettişler tarafından incelendikten sonra gerekli işlemlerin başlatılması için Meclis-i İdare'ye iletilmektedir. Meclis-i İdare, memur hakkında gerekli işlemleri icra ettikten sonra memurun emekliliğine karar verilmesi halinde emekliliğe ayrılma sürecini başlatmaktadır.¹²⁶

Emekliliğe dair nizamnamede yapılan düzenlemelerin sahadaki tatbikine dair öngöründe bulunabilmek amacıyla birkaç örneği incelemekte fayda vardır. Bu çerçevede tespit edilebilen örneklerden biri Düÿûn-ı Umûmîyye İdaresi Direktörlüğü'nde vazife icra ettikten sonra emekliliğe ayrılan Fransız tebaasından İskanavi Efendi ile ilgili meydana gelen

125 *Düÿûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 28-30.

126 BOA, ŞD. 401/8.

gelişmedir. İskanavi Efendi'nin 13 Ocak 1917 tarihinde Beyoğlu'nda ikamet ederken emeklilik yaşının gelmesinden dolayı 82 kuruşluk emeklilik maaşıyla görevden ayrılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda ilk yıl İdare tarafından karşılanacak olan emeklilik maaşının Osmanlı Bankası aracılığıyla ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bir yıllık sürenin sona ermesinden sonraki süreçte görev yaptığı zaman zarfına Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'ne kayıtlı olduğu ve aylık belirlenen ücreti ödediğinden dolayı emeklilik maaşı Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nden karşılanmıştır.¹²⁷ Bir diğer örnek Ahmet Bey'in emeklilik sürecidir. Ahmet Bey, 23 Mart 1899 tarihinde Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi muhasebesi piyasa memurluğundan emekliliğe ayrıldıktan sonra kendisine maaş bağlanmıştır. Aylık 900 kuruş olarak belirlenen maaşı ilk sene idare tarafından karşılanmış, daha sonraki süreçte ise bir önceki örnekte olduğu gibi emeklilik sandığına kaydının olması ve aylık ödemesini yapmasından dolayı emeklilik maaşının Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nden verilmesi kararlaştırılmıştır.¹²⁸

Emeklilik sürecinin nizamnamede belirtilen hükümler doğrultusunda icra edildiğine dair bir diğer örnek İzmir'de yaşanmıştır. Buna göre 26 Ekim 1905 tarihinde İzmir Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde nazır olarak görev icra eden Hacı Şefik Efendi, çalışma yaşını doldurmasından dolayı aylık 3.355 kuruş maaş ile emekliliğe ayrılmıştır. İlk bir yıllık süreçte emeklilik maaşı idarece karşılanmış olup, daha sonraki süreçlerde ise bu maaş Mülkiye Tekaüt Cemiyet-i Umumiyesi'nce karşılanmıştır.¹²⁹ 25 Mayıs 1909 tarihinde Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde muhasebeci olarak vazife icra eden Mesut Bey, yaş haddinden dolayı emekliliğe ayrılmıştır. Görevi başındayken almış olduğu maaş üzerinden yapılan hesaplamalar neticesinde aylık 6.932 kuruş emeklilik maaşı alması kararlaştırılmıştır. Alınan bu karar çerçevesinde gerekli işlemler yapıldıktan sonra Mesut Bey emekliliğe ayrılmıştır. İlk bir yıllık emeklilik maaşı Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi tarafından karşılanmış olup, daha sonraki süreçte maaşı Mülkiye Tekaüt Sandığı Cemiyet-i Umumiyesi tarafından karşılanmıştır.¹³⁰

Emeklilikle ilgili hükümlerin tatbik edilebilirliğine dair incelenen son örnek Bursa'da gerçekleşmiştir. Bursa Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde nazır olarak görev icra etmiş olan Rıfat Efendi yaş haddinden dolayı 29 Aralık 1887 tarihinde emekliliğe ayrılmıştır. Görevi başındayken almış olduğu maaş üzerinden yapılan hesaplamalar neticesinde emeklilik maaşı 3.826 kuruş olarak belirlenmiştir. Nizamnamedeki hükümler çerçevesinde ilk yıl bu maaş

127 “Düyûn-ı Umumiye direktörlüğünden emekli Fransız tebaasından İskanavi Efendi'ye Düyûn-ı Umumiye'den seksen iki kuruş emekli maaşının Bank-ı Osmani vasıtasıyla ödenmesinin uygun olduğu”, BOA, DH. EUM. 5. Şb. 32/13.

128 “Düyûn-ı Umumiye Muhasebesi piyasa memuriyetinden emekli Ahmed Bey'e muhtacin maaşatından münhalat tarihinden itibaren maaş tahsisi”, BOA, İ. ML. 31/14.

129 “İzmir Düyûn-ı Umumiye Nazırı Hacı Şefik Bey'in icra-yı tekaüdü”, BOA, İ. TKS. 17/15.

130 “Maliye Düyûn-ı Umumiye eski Muhasebecisi Mesud Bey'in icra-yı tekaüdü”, BOA, İ. TKS. 22/40.

idare tarafından karşılanmıştır. Daha sonraki süreçlerde ise emeklilik maaşı Mülkiye Tekâüt Sandığı Cemiyet-i Umumiyesi tarafından karşılanmıştır. Zira Rıfat Efendi, görevi başındayken emeklilik sandığına kayıt yaptırmış olup, yükümlü olduğu aylık ödemeleri de sandığa teslim etmiştir.¹³¹ İdarede istihdam edilmiş olan memurların emeklilikleriyle ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak yukarıda aktarılan örnekler nizamnamede emeklilikle ilgili belirtilen hükümlerin sahada kanunlara göre icra edildiğini söylemek için yeterli görülmüştür. Emeklilik dışında nizamnamede ele alınan son konu olarak, memurların görevlerini suistimal etmeleri halinde aldıkları cezalara ve bu cezaların uygulanma süreçlerinin nasıl gerçekleştirildiğine dair hükümler olmuştur.

2.7. Memurların Suistimalleri ve Aldıkları Cezalar

Kadro yapılanmasının yoğun ve kalabalık olduğu kurumlarda personel tarafından görevlerin suistimal edilmesi kaçınılmaz bir durum olmuştur. Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin de kalabalık bir kadro yapılanmasına sahip olmasından dolayı memurların görevlerini suistimal etmelerinin önünün alınabilmesi amacıyla nizamnameye hükümler eklenmiştir. Bu hükümlere göre memurların yasadışı girişimlerde bulunmaları halinde cezaları Müdür-ü Umumiye tarafından belirlenmektedir. Buna göre verilecek cezalar şu şekilde sıralanabilir; En fazla 15 gün olacak şekilde maaşın tamamının kesilmesi cezası, en fazla 6 ayı geçmemek şartıyla maaşın dörtte birinin kesilmesi cezası, Meclis-i İdare tarafından kınanma cezası, memurun sahip olduğu sınıf derecesini düşürme cezası, 1 seneden fazla olmamak şartıyla yarım maaş ile açığa alınma cezası, kesintisiz şekilde maaşsız açığa alınma cezası, görevden alınma cezası ve azledilen memurun bir daha memuriyette istihdam edilmemesi cezasıdır. Bu ceza türleri genel olarak memurun işlemiş olduğu suçun derecesine göre belirlenmektedir. Verilen cezalar Meclis-i İdare bilgisi doğrultusunda icra edilmektedir. Belirlenen bu cezalar dışında görevi başındayken suç işlediği tespit edilen memurun aylık maaşı 1000 kuruştan fazla ise 2 sene, 1000 kuruş veya daha az aylık maaşı olan memur ise 1 sene müddetle terfi etme ve derece yükselmeden mahrum bırakılmaktadır. İdare'de görev icra eden tüm memurların herhangi bir kimseye veya gazeteye İdare ile ilgili bilgileri aktarmaları kesinlikle yasaklanmıştır. Teftiş memurları dışında bu bilgileri yayanların tespit edilmesi halinde, sızdırmış oldukları bilgilerin gizlilik derecesine göre bir müddet maaşsız şekilde açığa alınmakta veya görevden azledilebilmektedir.¹³² İdare'ye ait olan bilgilerin neşredilmesinin yasaklanmış olması İdare'nin kurum mahremiyetine verdiği önemi göstermektedir.

131 "Tekâüd Sandığı Cemiyet-i Umumiyesi'nden tekaüdüğüne karar verilen Bursa Düyûn-ı Umumiye Nazırı Rıfat Efendi hakkında", BOA, Y. A. RES. 41/11. Emeklilik kaydı örneği için bakınız ek-1.

132 *Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 59-60.

Memurların işlemiş oldukları suçlardan dolayı görevden alınmasına, azledilmesine, maaş kesintisi yapılmasına veya diğer cezalara çarptırılmasına dair son karar merci Düyûn-ı Umûmîyye İdare Meclisi'dir.¹³³ Bu meclisin bilgisi dışında yasadışı girişimlerde bulunan memurlar hakkında yargılama süreci başlatan ve nihayetinde yukarıda belirtilen cezalardan birini vermeleri halinde bu muameleyi meclisin bilgisi dışında icra eden idareci hakkında hukuki süreç başlatılmaktadır. İdare'de görev yapan memur veya yöneticilerin, himayeleri altında bulunan memurları kendi şahsi çıkarları için çalıştırmaları veya babası, çocuğu, pederi, kayınpederi, damadı, kayınbiraderi, eniştesi, dayısı gibi kendi akrabaları olan kişilere imtiyaz tanıyarak İdare bünyesinde istihdam etmeleri yasaklanmıştır. Bunun tespit edilmesi halinde memur veya yönetici hakkında yukarıda belirtilen cezalar uygulamaya alınmaktadır. Böylece İdare içerisinde şahsi davranışlar ve kadrolaşmalar engellenmeye çalışılmıştır. Memurların himayelerinde bulunan diğer memurlardan akçe alması, onlara akçe dağıtması veya maaşlarını karşılık göstererek borç para almaları da yasaklanarak, bu gibi yasadışı girişimlerde bulunanlar hakkında tahkikat süreci başlatılarak yukarıda belirtilen cezalar verilmektedir.¹³⁴

İdare'nin herhangi bir şubesinde görev yapan memur veya yöneticilerin yasadışı girişimlerinden dolayı kasalarda hesapların eksik çıkması halinde eksik olan miktarın tahsil edilmesi için nazır, müdür, muhasebeci, başkatip, sandık emini, tahsildar, tezkire kâtibi, damga pul memuru, mübaşir, kolcu ve kantarcı gibi İdare'ye ait hesabı tutan, para alışverişinde bulunan tüm memurların suistimallerine karşılık kefil beyan etmeleri zorunlu tutulmuştur. Bu zorunlulukla, yolsuzluk girişimi neticesinde eksik olan miktarın memurdan tahsil edilememesi halinde kefilinden tahsil edilmesi hedeflenmiştir. Zira zimmetine para geçiren memurların çoğu olayın ortaya çıkmasıyla birlikte ortadan kaybolmaktaydılar. Bu nedenle memurlar istihdam edilirken İdare tarafından hazırlanan kefaletname belgesini doldurup, kefillerini ibraz etmedikleri müddetçe göreve maaşlı şekilde başlayamamaktadırlar. Ayrıca kefil olarak ibraz edilen kişinin olası zararları ödemesi zorunlu tutulmuştur. Bu nedenle yolsuzluk veya zimmet davalarında memurun yanı sıra kefilinin de bulunması zorunludur.¹³⁵ Bu zorunluluğa tabi tutululardan biri 1908 yılında Ankara'da İdare bünyesinde vazife icra eden Mustafa Efendi'nin kefilidir. 14 Temmuz 1908 tarihinde Ankara Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde aşar kalem mukayyidi olarak vazife icra eden Mustafa Efendi'nin kefiliiyle ilgili bir gelişme meydana gelmiştir. İdare'nin kasasından zimmetine para geçirdiği iddiası ile başlatılan yargılama sürecince Mustafa Efendi'nin yanı sıra kefil de dava sürecine dahil edilmiştir. Buna göre İdare'nin kasasında eksik olan 5000 kuruş ile ilgili yürütülen yargılama neticesinde paranın Mustafa Efendi tarafından çalınmasından dolayı eksik olan miktarın kendisi

133 BOA, ŞD. 401/8.

134 BOA, ŞD. 401/8.

135 *Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi*, 61-62.

ve kefilinden karşılanması kararlaştırılmıştır. Esasen mahkeme tarafından alınan karar eksik olan miktarın öncelikle suçu işlemiş olan Mustafa Efendi'den karşılanmasını ön görmektedir. Ancak Mustafa Efendi'nin izini kaybettirmesi veya belirlenen ücreti ödemeyi inkâr etmesi halinde İdare'nin zarara uğramaması adına eksik olan miktarın kefilinden tahsil edilmesine karar verilmiştir.¹³⁶ Bu örnekten hareketle nizamname doğrultusunda hareket edildiği ve eksik olan miktardan dolayı meydana gelen gelişmede kefilin de sorumlu tutulabileceği görülmektedir.

Memurların göreve başladıktan sonra 20 gün içerisinde kefaletname belgesini ibraz etmeleri gerekmektedir. Bu sürenin dolması halinde kefaletnamenin ibraz edilmesi için ilave bir 20 günlük süre daha tanınmaktadır. Ancak bu süre içinde memur maaşının yarısını alabilmektedir. Bu zaman zarfında kefaletname verilmemiş ise maaşının dörtte birini almak şartıyla 20 gün daha süre tanınmaktadır. Belirtilen 60 günlük sürenin sonunda kefaletnamenin verilmemiş olması halinde memur maaşsız şekilde açığa alınmaktadır. Açığa alındıktan sonra kefaletnameyi vermesi halinde aynı dereceye ait bir memuriyette istihdam edilebilmektedir.¹³⁷ Memurların kefil beyan etmelerine dair bu hükümlerin icra edilmesine örnek olarak 3 Ağustos 1910 tarihinde meydana gelen gelişme gösterilebilir. Şöyle ki Ankara Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nde birinci sınıf muhasebeci olarak vazife icra eden Abdulhalim Efendi kendisine kefil olarak Hamdi Efendi'yi beyan etmiştir. Abdülhalim Efendi, göreve başlar başlamaz kefil için kendisinde tanınan ilk 20 günlük süre içerisinde kefilini beyan ettiğinden dolayı herhangi bir yaptırıma maruz kalmamıştır.¹³⁸ Kefil bulunduran bir diğer memur Zühdü Efendi olmuştur. Trabzon Düyûn-ı Umûmîyye Nezareti'nde Keşap memuru olarak vazife icra eden Zühdü Efendi ile kefil olan Manuk Ağa arasında 21 Temmuz 1902 tarihinde meydana gelen tazminat davasından hareketle Zühdü Efendi'nin İdare'ye kefil olarak Manuk Ağa'yı beyan ettiği çıkarımı yapılabilir.¹³⁹ İdare'de istihdam edilmiş olan memurların kefil bildirmelerinin zorunluluğunu ön gören hükümlerin icra edildiğine dair örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak bu örneklerle yetinilmiştir.

Sandık emini, pul memuru ve tuz ambar memuru gibi görevliler ise her sene düzenli olarak emlak ve akar mallarının bildirimini yapmak zorunda ve bunlardan kefalet göstermeleri istenmektedir. Bir diğer ifade ile bu memurların düzenli olarak her sene mal beyanında bulunmaları zorunlu tutulmuştur.

136 “Hırsızlık iddiasıyla yargılanan Ankara Düyûn-ı Umumiye İdaresi Aşar Kalemi Mukayyidi Mustafa Efendi ve kefil hakkında verilen kararın temyiz mahkemesince reddi”, BOA, DH. MTV. 62/7.

137 *Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurun Nizamnamesi*, 61-62.

138 “Ankara Düyûn-ı Umumiye Muhasibi Refik-i Evveli Abdulhalim Efendi'nin kefil olan Hamdi Efendi hakkında”, BOA, DH. SN. THR. 10/105.

139 “Keşap Düyûn-ı Umumiye sabık memuru Zühdü Efendi ve kefil Manuk Ağa arasındaki tazminat davasına dair vilayet idare meclisinden çıkan ilamın Sadarete takdimi”, BOA, DH. MKT. 519/70.

Bu zorunluluğun temel sebebi memurların vazife icra etmiş oldukları kadroların İdare'nin bünyesinde olan ürünlerin alım satımının gerçekleştiği yerler olmasından kaynaklanmaktadır. Bu memurlar himayelerinde bulunan ürünlerin satılmasını sağlamakla mükelleftirler. Satılması halinde ise kefalet olarak gösterdikleri emlak ve akar ücreti satılacak olan mallardan elde edilen gelirle karşılanmaktadır.¹⁴⁰ Bu doğrultuda 1907 yılında Selanik'te meydana gelen gelişme örnek olarak incelenebilir. 19 Haziran 1907 tarihinde kefalet senediyle ilgili bir gelişme meydana gelmiştir. Buna göre Selanik Düyûn-ı Umûmîye İdaresi Merkez Müdüriyeti'nde sandık emini olarak vazife icra etmiş olan Mustafa Efendi, kefalet senedini hazırlarken kefil Ustrumcalı Hacı Nafi Bey'in 20.000 kuruşa kadar kefalet ettiğini belirtmiştir. Bu nedenle eksik olan miktarın 20.000'den fazla olması halinde kefil 20.000 kuruşa kefil olduğundan dolayı kefilinden tahsil edilme girişiminde bulunulmaması ve kefalet senedi çerçevesinde hareket edilmesi istenmiştir.¹⁴¹ Kefil olarak gösterilen kişinin vefat etmesi, istifa etmesi veya akli dengesini kaybetmesi halinde memur 2 ay içerisinde yeni kefil beyan etmek zorundadır. 2 aylık süre içerisinde ise muhasebe ile ilgili her türlü faaliyetten ve hesaptan işlemi görüp de kefilsiz bulunan memur sorumlu tutulmaktadır. Yeni bir kefilin sunulmaması halinde ise memur maaşsız şekilde açığa alınmaktadır. İdare bünyesinde istihdam edilmiş olan memurlar birbirlerine kefil olamamaktadırlar. Ayrıca kefil olarak atanan kişi ikinci bir memura kefil olamamaktadır. Her sene düzenli olarak altı ayda bir mart ve eylül aylarında gerek merkezi idare gerekse taşrada bulunan idarelerde kefil olarak beyan edilen kişilerin isim listelerine dair tutulan defterler merkeze iletilmektedir.¹⁴²

İdare-i Merkeziye memurları, nazırlar, muhasebeciler, başkatipler ve sandık eminlerinin kefalet senetleri İdare-i Merkeziye'de, diğer tüm memurların kefalet senetleri ise tabi oldukları nezarete tutulmaktadır. Taşrada bulunan nezaretlerde kefalet senetleri ile ilgili tutulan kayıtlar her altı ayda bir düzenlenerek merkezi idareye iletilmektedir. Bu defterlerde kefaletnamelerin düzenlendiği tarih, memurların isimleri, sıfatları, memuriyetleri, kefilin isim ve sıfatı, ikamet adresi, kefalet senetlerinin onaylandığı tarih, muhafaza altına alındığı nezaretin adresi ve yoklama tarihi gibi bilgiler yer almaktadır. Bu kefaletnameler memur görevden ayrıldıktan sonra zimmetinde herhangi bir şeyin çıkmamasına rağmen altı ay İdare bünyesinde tutulmaktadır. Altı ay sonra bir suistimalin çıkmaması halinde kefaletname feshedilmektedir. Kefaletnamelerin memurun görevden ayrılmasından sonra da muhafaza edilmeye devam edilmesi İdare'nin evrak arşivlemesine verdiği önemi

140 BOA, ŞD. 401/8.

141 "Düyûn-ı Umumiye Nezareti Merkez Müdüriyeti sabık Sandık Emni Mustafa Efendi'nin yirmi bin liraya kadar olan borçları için kefil olan Ustrumcalı Hacı Nafi Bey'in, fazla çıkan borçlardan dolayı kefalet senedi hükümleri dışında bir muameleye tabi tutulmamasına dair tahrir", BOA, TFR. I. M. 16/1534.

142 BOA, ŞD. 401/8.

göstermektedir. Belirtilen bu hükümler çerçevesinde hareket etmeyip kefil göstermeyen memurlar hakkında işlemiş oldukları suçun derecesine göre yukarıda belirtilen cezalar uygulamaya konulmaktadır. İdare'nin zarara uğratılması halinde ise, memurların kefil olarak gösterdikleri şahıs ile memurlardan bu zarar tahsil edilmektedir.¹⁴³

Memurların görevlerini suistimal etmeleri halinde haklarında tahkikat süreci başlatılmaktadır. Tahkikat süreci ilk etapta İdare bünyesinde başlatılmaktadır. Tahkikatın icrası için yerelden veya merkezden bir müfettiş görevlendirilmektedir. Müfettişin soruşturmayı yürütmesi sırasında sorulan sorular ile alınan cevaplar ifadenin alındığı tarihle birlikte kayıt altına alınmaktadır. Daha sonra sorguya alınan memur bu kayıtları okuyarak imzalamaktadır. Soruşturma sırasında soruşturmayı yürüten müfettiş memurların şahadetnamelerini talep etmektedir. Soruşturmaya tabi tutulan şahıslar yabancı ise Osmanlı Hükümeti aracılığıyla mensup olduğu konsolosluktan haklarında şahadetname alınmaktadır.¹⁴⁴ Şahadetnameler Meclis-i İdare başkanı, Müdür-ü Umumiye, memurun görev icra ettiği son memuriyetin nazırı ve teftiş memurunun onayı sonucunda nazır ve merkez müdürleri tarafından verilmektedir. Şahadetnamelerde memurun İdare bünyesinde göreve başladığı tarih, üstlenmiş olduğu son görev ve tarihi, idarede üstlenmiş olduğu görevlerden almış olduğu maaşların hesaplarına dair kayıtlar ve icra etmiş olduğu vazifelere dair bilgiler yer almaktadır. Böylece elde edilen şahadetnamelerle memurun geçmişte icra etmiş olduğu vazifelere dair bilgi sahibi olunmaktadır. Soruşturma sonrasında şahadetnameye aykırı olarak ifade vermiş olan memur suçlu bulunarak cezaya tabi tutulmaktadır.¹⁴⁵

Hakkında soruşturma başlatılan kişilerin birden fazla olması halinde her memur hakkında ayrı ayrı soruşturma süreci başlatılmaktadır. Müfettiş veya tahkikat memuru, lüzum görmesi halinde İdare bünyesinde veya mahalli meclis içerisinde bir memuru şahit olarak talep edebilmektedir. Yürütülen soruşturma neticesinde görevlerini suistimal ederek İdare'yi zarara uğrattığı kararlaştırılan memurların görevlerine son verilmektedir. Yerlerine ise geçici olarak yeni memurlar tayin edilmektedir. Soruşturmayı yürüten memurun görevi sırasında sorgulanan memuru korkutması, zorla ifade almaya çalışması ve hakaret ettiğinin tespit edilmesi halinde görevinden azledilerek soruşturma için yeni biri görevlendirilmektedir. Böylece şüpheli olan memurun hukuki hakları ve ifade özgürlüğü güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Soruşturmayı yürüten memurun bu gibi zorlamalara başvurusu halinde şüpheli durumunda olan memur tarafından daha sonradan dava açılabilir. Soruşturma ile ilgili kayıtların tutulduğu evraklar daha sonradan Meclis-i Merkeziye'ye iletilmektedir. Bu evraklar arasından dava süreci gerektirenlerin asılları ilgili

143 *Düyyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurun Nizamnamesi*, 63-65.

144 BOA, ŞD. 401/8.

145 BOA, ŞD. 401/8.

idarede korunurken yalnızca suretleri merkeze iletilmektedir. Ancak dava süreci gerektirmeyen soruşturmaların kayıt altına alındığı evrakların ise sadece asıllarının düzenlenmesi yeterli olup merkeze iletilmektedir.¹⁴⁶ Dava süreci tamamlanmış olan evrakların merkeze iletilmiş olması arşivlemenin merkezde yapıldığını göstermektedir.

Memurlar hakkında meydana gelen her türlü ihbar dikkate alınarak mahalli müfettişler tarafından denetlenmektedir. Bu ihbarlarla ilgili yapılan tahkikat süreçlerine dair bilgiler raporlar halinde merkeze iletilmektedir. Yapılan ihbarın araştırılması sırasında yapılan masraflar ile oluşan zararın giderilmesi ise, ihbarın asılsız çıkması halinde ihbar eden kişiden tahsil edilmektedir. Bu kararlar asılsız ihbarlarda bulunularak İdare’yi meşgul etmenin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Zira ihbarların asılsız çıkması durumunda cezalandırmaya gidilmemesi halinde keyfi ihbarların artabileceği ön görülmüştür. Bu doğrultuda ihbarda bulunan kişi şikâyeti gerçekleştirirken bir senet imzalamaktadır. Bu senet ihbarın asılsız çıkması halinde gerekli masrafların kendisinden karşılanacağını kabul etmesi anlamına gelmektedir. İhbarın doğru olduğunun tespit edilmesi halinde masraf ile zararlar usulsüz girişimlerde bulunan memurlardan karşılanmaktadır.¹⁴⁷

Nizamnamede memurların yasadışı girişimlerde bulunmaları halinde haklarında icra edilecek olan hukuki muamelenin ve alacakları cezaların neler olduğuna dair hükümler ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda İdare’de görevini suistimal eden memurların tespit edilmesi halinde, bu hükümlerin icra edilmesine verilen önemin anlaşılabilmesi amacıyla örnekler eşliğinde bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu çerçevede tespit edilebilen örneklerden biri 1889 yılında Simav’da yaşanmıştır. Simav Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi’nde kâtip ve sandık emini olarak görev üstlenmiş olan Salih Efendi hakkında 17 Ekim 1889 tarihinde idarenin kasasından zimmetine 1377 kuruş 25 para geçirdiği gerekçesiyle tahkikat süreci başlatılmıştır. Tahkikat çerçevesinde gerek İdare’nin gerekse zimmetine para geçirdiği iddia edilen memurun ifadelerine başvurulmuştur. Alınan ifadeler neticesinde Salih Efendi’nin zikredilen miktarı zimmetine geçirdiğine karar verilmiştir. Zira Salih Efendi’de suçunu kabul ederek parayı zimmetine geçirdiğini beyan etmiştir. Ayrıca görevini kötüye kullanarak mallar üzerinden toplanan 2500 kuruşu kayıtlara işleyip sandığa teslim etmeden kendisinin kullandığı saptanmıştır. Böylece İdare’nin sandığında toplamdan 3877 kuruş 25 parayı zimmetine geçirdiği tespit edilmiştir. Suçunun sabit görülmesi üzerine görevinden azledildiği gibi eksik olan miktarın da kendisinden tahsil edilmesi karar altına alınmıştır.¹⁴⁸

146 *Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Varidatı Mahsusa İdaresi Memurun Nizamnamesi*, 74-75.

147 BOA, ŞD. 401/8.

148 Nurgül Bozkurt, “Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Simavlı Memurlar”, *Akademik Bakış Dergisi*, 27, (Aralık 2011): 10, <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868094.pdf>.

Zimmet meselesiyle ilgili meydana gelen bir diğer vaka 1911 yılında Çatalca Sancağında yaşanmıştır. İddia, Büyükçekmece kazasına bağlı olan Şetros köyünde görev icra eden Ali Rıza Efendi ile İsmail Hakkı Efendi hakkında cereyan etmiştir. 11 Kasım 1911 tarihinde Çatalca Sancağı dahilinde Büyükçekmece Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'nda vazife icra eden Ali Rıza Efendi ve kâtip İsmail Hakkı Efendi'nin İdare'nin bütçesinden zimmetlerine 7.000 kuruş geçirdikleri iddia edilmiştir. Bu iddia üzerine nizamnamede belirtilen hükümler çerçevesinde haklarında tahkikat süreci başlatılmıştır. Soruşturma neticesinde açığın ise müskirat vergisinden dolayı ortaya çıktığı tespit edilmiştir. İlk ifadeler İdare bünyesinde kurulan sorgu heyeti tarafından alınmıştır. Bu ifadeler çerçevesinde dava Osmanlı mahkemelerinde görülmeye başlanmıştır. Tarafların ifadelerine başvurulması ve gerekli evrakların incelenmesi neticesinde dava Ali Rıza Efendi ile İsmail Hakkı Efendi'nin suçlu bulunmasıyla neticelenmiştir. Sonuç olarak eksik olan 1000 kuruşun Ali Rıza Efendi'den tahsil edilmesi ve İsmail Hakkı Efendi'yle birlikte görevden azledilmesi kararlaştırılmıştır. Her iki şahsın görevine son verilmiş olmasının yanı sıra eksik olan miktarın sadece Ali Rıza Efendi'den tahsil edilmesi doğrultusunda kararın alınmış olması paranın Ali Rıza Efendi tarafından alındığını göstermektedir.¹⁴⁹

Zimmet meselesinden dolayı nizamname çerçevesinde belirtilen hükümler doğrultusunda hakkında tahkikat süreci başlatılan bir diğer memur Ferit Efendi'dir. 25 Ocak 1913 tarihinde Sille Nahiyesi Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'nda vazife icra etmiş olan Ferit Efendi'nin birtakım yasadışı girişimler içerisinde bulunmasına dair iddialar ortaya atılmıştır. Bu iddialar üzerine nizamnamede belirtilen hükümler çerçevesinde hakkında hukuki süreç başlatılmıştır. Tahkikat süreci devam ederken kendisine ait olduğu tespit edilen üç tarlanın İdare'nin talebi doğrultusunda haczedilmesine karar verilmiştir. Zira Ferit Efendi kendi adına olan bu tarlaları başkalarına devretmeye çalışarak mal kaçırma girişiminde bulunmuştur. Bu önlemin alınmasıyla birlikte soruşturma süreci İdare tarafından yürütülmüştür. Alınan ilk ifadeler çerçevesinde dava Osmanlı mahkemelerinde icra edilmiştir. Fakat Ferit Efendi hakkında açılan dava sürecinin nasıl neticelendiğine dair sonuç elde edilememiştir.¹⁵⁰

Son olarak zimmet meselesinden dolayı nizamnamenin tatbik edildiği olay 1914 yılında Adana'da yaşanmıştır. 7 Nisan 1914 tarihinde Adana Vilayetinde zimmet meselesinden dolayı bir mahkeme süreci cereyan etmiştir. Buna göre Haçin kazasında Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi memuru olarak görev icra eden Mehmed Hilmi Efendi'nin İdare'nin kasasından

149 “Zimmetlerine para geçiren Büyükçekmece kazasına bağlı Şetros köyü Düyûn-ı Umumiye eski Memuru Ali Rıza ve Kâtibi İsmail Efendiler hakkındaki temyiz talebinin reddedildiği”, BOA, DH. MTV. 21/23.

150 “Sille Nahiyesi Düyûn-ı Umumiye sabık Memuru Ferid Efendinin zimmetinden dolayı mallarının haczolunması”, BOA, DH. MTV. 20/12.

zimetine para geçirdiği iddia edilmiştir. Bu iddia doğrultusunda idare tarafından ilk tahkikat süreci başlatılmıştır. Tarafların ilk ifadeleri alındıktan sonra dava süreci Osmanlı mahkemelerine taşınmıştır. Dava Adana Vilayet Meclisi tarafından tahkikat altına alınmıştır. Vilayet Meclisi'ne bağlı olan Adana Bidayet Mahkemesi'nde davanın görülmesine başlanmıştır. İdare'nin dava vekili ile davalı konumunda olan Mehmed Hilmi Efendi'nin ifadelerine başvurulmuştur. Alınan ifadeler ile elde edilen evrakların incelenmesinden sonra iddiaların asılsız olduğuna karar verilmiştir. İddiaların asılsız çıkması üzerine Mehmed Hilmi Efendi berat ederken mahkeme masrafları olan 200 kuruşun idarece karşılanması kararlaştırılmıştır. Ancak İdare bir üst mahkeme olan Temyiz Mahkemesi'ne başvurarak Bidayet Mahkemesi tarafından verilen karara itiraz etmiş ve davanın yeniden görülmesini sağlamıştır. Ancak bu mahkemede yapılan incelemeler ve alınan ifadeler neticesinde karar değişmemiştir. Her iki mahkemede yapılan masrafların Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵¹ Bu gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak görevini suistimal eden memurlar hakkında nizamnamede belirtilen hükümler çerçevesinde hareket edildiğini göstermek açısından verilen örnekler yeterli görülmüştür.

Sonuç

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin 1881 yılından itibaren imparatorluk genelinde teşkilatlandığı görülmektedir. Bu teşkilatlanma gerçekleştirilirken kadro yapılanmasındaki yoğunluk gelir getiren vergi kalemlerine göre belirlenmiştir. Bu noktada başta tuz, tütün gelirlerinin toplanabilmesi ve kontrol altına alınabilmesi için bünyesinde ciddi bir kadro yapılanmasına gittiğini söylemek mümkündür. Maliye Nezareti'nden daha fazla personel istihdamı sağlayan İdare'nin imparatorluk genelinde muazzam bir teşkilatlanma yapısı oluşturduğu ve kalabalık bir kadro yapılanmasıyla denetimi sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Kalabalık kadro yapılanmasının Osmanlı istihdam politikasına olumlu yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Zira 1896 yılında Maliye Nezareti bünyesinde istihdam edilen personel sayısı 5.000 kişi civarındayken İdare bünyesinde görevlendirilmiş olan kişi sayısı ise 9.960 olarak tespit edilmiştir. Maliye Nezareti'nden daha kalabalık bir kadro yapılanmasına sahip olan İdare'nin istihdam politikasını belirli bir düzen çerçevesinde gerçekleştirmesi gerekmektedir. İdare'nin bu manada ihtiyaç duymuş olduğu düzenlemeleri ilk yıllarda Tadilat-ı Dahiliye Mecmuası ile gidermeye çalıştığı saptanmıştır. Fakat genişleyen kadro yapılanması için bu düzenleme yeterli gelmemeye başlamıştır. Her ne kadar 1891 yılında bu mecmuada düzenlemeye gidilmiş olsa da ihtiyaç tam anlamıyla karşılanamamıştır. Zira İdare'nin bünyesinde istihdam etmiş olduğu personel sayısı gittikçe artış göstermekteydi. 1885

¹⁵¹ “Zimetine akçe geçirdiği iddia edilen Haçin kazası Düyun-ı Umumiye eski Memuru Mehmed Hilmi hakkında men-i muhakeme kararı verildiği”, BOA, DH. MTV. 21/49.

yılında 3.040 olan personel sayısının 1892 yılında 4.835 kişiye yükseldiği görülmektedir.

Personel sayısındaki artış bu alanda kapsamlı bir düzenlemenin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk neticesinde Muharrem Kararnamesi'nin 16. maddesi çerçevesinde 27 Mart 1901 tarihinde Düÿûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa Nizamnamesi hazırlanmıştır. Nizamnamenin on yedi bölüm ve 184 maddeden oluştuğu görülmektedir. Nizamnamedeki tüm hükümler incelenmiş olup İdare bünyesinde istihdam edilecek olan veya istihdam edildikten sonraki süreçte memurlarla ilgili her türlü konunun detaylı şekilde ele alındığı çıkarımı yapılabilir. Ayrıca bu nizamname İdare'nin memurlarla ilgili bugüne kadar hazırlanmış olduğu en kapsamlı düzenleme olmuştur. Nizamnamenin kapsamlı oluşu memurlarla ilgili uygulanacak olan muamelelerde yaşanan belirsizliği ortadan kaldırmış ve İdare'nin lağvedilişine kadar yeni bir nizamname hazırlamaya ihtiyaç duyulmamasını sağlamıştır.

İdare'ye bağlı birimlerin teşkilatlanma yapısı dikkate alınarak kadro yapılanması düzenlenmeye çalışılmıştır. Buna göre İdare'nin ana yönetim kadrosunun Meclis-i İdare, Müdüriyet-i Umumiye ve Taşra İdaresi olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu üç merkeze bağlı olan alt müdüriyet, memuriyet veya şube yöneticilerinin görevlendirilmiş olması ise İdare'nin imparatorluğun en ücra köşesine kadar belirlenen kalemlerde meydana gelen her türlü gelişmeyi denetimi altına almaya çalıştığını göstermektedir. Bu denetimi sağlamakla yükümlü olan memurlar doğrudan Memurin Komisyonu'na bağlıdırlar. Komisyonun memurlarla ilgili her türlü gelişmeden sorumlu olduğu tespit edilmiştir. Sorumluluk tamamen komisyona ait olsa da memurlarla ilgili alınacak kararlarda son karar mercinin Meclis-i İdare olduğu çıkarımı yapılabilir. Meclis-i İdare'nin onayına ihtiyaç duyan bir diğer birim Heyet-i Müfettişîye Komisyonu olmuştur. Bu komisyonun temel görevi memurların keyfi davranışlarının önünün alınması amacıyla denetime tabi tutulmasını sağlamaktır. Bu komisyon tarafından her sene düzenli olarak bir defa denetimlerin gerçekleştirilmesi memurlar üzerinde İdare'nin denetim mekanizmasını aktif tutmaya çalıştığını göstermektedir.

Nizamname, İdare'de istihdam edilecek olan memurların sınava tabi tutulmasıyla ilgili ayrıntılı hükümler içermektedir. Nizamnamede, aday memurların başvuru süreçlerine, sınavda karşılaşacakları sorulara, bu soruları hazırlayan heyetin belirlenmesi sürecine, sınav sorularına verilen cevapların puanlanma süreçlerine ve alınan puanların açık bir şekilde adaylara bildirilmesine dair ayrıntılı hükümler mevcuttur. Bu hükümlerin açık bir şekilde belirtilmiş olması ve bu hükümlere uymayanların ağır yaptırımlara maruz bırakılacağına hüküm altına alınmış olması İdare'nin istihdam politikasını şeffaflık ve tarafsızlık ilkesi çerçevesinde şekillendirmeye çalıştığını göstermektedir. Memur adaylarının başvurularının kabul

edilebilmesi için yaş aralığının 18 ile 30 aralığında olması şartı ön koşul olarak aranmaktadır. Bu şart ise idarenin memur olarak istihdam edeceği vatandaşın en verimli yıllarından istifade etmeye çalıştığını göstermektedir. Bu verimliliği arttırmak adına memurların özlük haklarına dair hükümler de düzenlenmiştir. Memurlara adi, sağlık, hac ve askerlik izni verilmektedir. Bu izinler dışında dini ve mezhepsel özelliklere göre dini bayramların tatil günü olarak ilan edilmesi idarenin dini ve mezhepsel farklılıklara göre memurların mesai saatlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Personelin dini ve mezhepsel farklılığı dikkate alınarak belirlenen mesai gün ve saatleri memurlar arasında memnuniyetin oluşmasını sağlamıştır. Bu memnuniyet memurların daha özverili şekilde çalışmalarını sağlamıştır.

Özverili şekilde çalışan memurların başarı motivasyonunun artırılması amacıyla İdare sık sık ödüllendirmeye başvurmuştur. Bu ödüllendirme maaş zammı, derece arttırma veya rütbe verme olarak uygulanmıştır. Bu ödüllendirme yöntemine sıklıkla başvurularak memurların başarı oranı arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu yöntemlerle memurların çalışma motivasyonu yüksek tutulmaya çalışılmıştır. Ancak yasadışı girişimlerde bulunan memurların da ağır cezalara tabi tutulduğu görülmektedir. Bu memurların tespit edilmesi halinde işlenen suçun derecesine göre en fazla 15 gün maaş kesintisi cezası, 6 ay maaşın dörtte birinin ödenmesi cezası, sınıf derecesinin düşürülmesi cezası, maaşlı veya yarım maaşlı açığa alınma cezası, maaşsız açığa alınma cezası veya azledilme cezası şeklinde uygulanmıştır. İdare'ye ait bilgileri yaymanın cezası maaş kesintisi veya görevden azledilmeyle sonuçlanmaktadır. İdare'ye ait olan bilgilerin neşredilmesinin yasaklanmış olması İdare'nin kurum mahremiyetine verdiği önemi göstermektedir. Adam kayırma, maaş karşılığı borç para alma ve zimmete para geçirme de suç kapsamında değerlendirilerek, bu tür suçları işleyen memurlar ağır yaptırımlara maruz bırakılmaktadır. Bu tür suçların önlenmesi adına verilen caydırıcı cezalarla İdare bünyesinde yolsuzluğun ve liyakatsizliğin yerleşmesi önlenmeye çalışılmıştır. Ancak bunda pek de başarılı olunmadığı görülmektedir. Zira çalışmamız kapsamında birçok yolsuzluk girişiminin ve zimmete para geçirme vakasının meydana geldiği tespit edilmiştir.

Birtakım yasadışı girişimlerin aksine İdare'nin nizamnamede emeklilikle ilgili belirtilen hükümlerin sahadaki tatbikinde başarılı olduğu görülmektedir. Nitekim çalışma kapsamında İdarede 30 yıllık çalışma süresini dolduran birçok memurun emeklilik talebinde bulunduğu dair örnekler tespit edilmiştir. İncelenen örneklerden hareketle nizamnamede belirtildiği gibi 65 yaşını doldurmuş olan bu memurların emekliliğe ayrıldıktan sonra memur maaşının üçte birini emeklilik maaşı olarak aldıklarını, ilk bir yıllık maaşın İdare tarafından daha sonraki süreçte ise Mülkiye Tekaüt Sandığı'ndan karşılandığı söylenebilir.

Nizamnamedeki hükümlerin sahada tatbik edilebilirliğine dair genel bir değerlendirme yapılacak olunursa teftiş memurlarının atamaları ve görev icra etmelerine dair yapılan araştırmalar neticesinde örnek tespit edilememiştir. Nizamnamede belirtilen hükümlerin sahada tatbikine dair örneklerin tespit edilemediği bir diğer konu memurların mesai saatleri olmuştur. Mesai saatleriyle ilgili herhangi bir şikâyetin bulunmayışı memurların nizamnamede belirtilen hükümler çerçevesinde hareket ettiklerini göstermektedir. Memurların görev icra etmek üzere başvuru süreci, sınava tabi tutulma usulü ve atanma sürecine dair belirtilen hükümlerin sahada tatbik edildiğine dair örnekler tespit edilmiştir. Özellikle mülazım olarak vazife icra eden memurların kadroya atanmasına ve kadroya atanmadan önce memurun nizamnamenin ön gördüğü güvenlik soruşturmasına tabi tutulmasına dair tespit edilen örneklerden hareketle nizamname hükümlerinin uygulanabilir olduğu söylenebilir. Belirlenen hükümlerin aksine hareket ederek sınav konusunda oğluna ayrıcalık talebinde bulunan Tabip Binbaşı Mahmut Bey'e olumsuz yönde cevap verilmiş olması ise nizamname hükümlerinden taviz verilmediğini göstermesi açısından önemli bir örnektir. İzin, terfi ve emeklilik konusunda nizamnamede bulunan hükümlerin icra edildiğine dair birçok örnek saptanmıştır. Bu örneklerden hareketle bu konularda belirlenen hükümler çerçevesinde hareket edildiği görülmektedir. Görevlerini suistimal eden memurlar hakkında uygulanan muamelenin nizamnamenin ön gördüğü hükümler çerçevesinde gerçekleştiği söylenebilir. Ancak maaşların miktarlarıyla ilgili her ne kadar belirli bir rakam belirtilememiş olsa da farklı görevleri icra eden memurların almış oldukları maaşlara dair elde edilen örneklerden hareketle; nizamnameye göre maaşların da farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- “Abdullah Avni Efendi, Süleyman Ağa oğlu, 1263 Niksar (Sivas) doğumlu, Sivas-Niksar Kazası Nüfus kâtibi.” BOA, DH. SAİDd. MEM. 1/3.
- “Abdünnafi Efendi; 1270 Kırşehir doğumlu, Kırşehirli Garibzade Nuri Efendi’nin oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 107/51.
- “Ahmed Rahmi Efendi; 1271 Giresun doğumlu, Silk-i askeriden İsmail Ağa’nın oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 64/197.
- “Ankara Düyun-ı Umumiye Muhasibi Refik-i Evveli Abdulhalim Efendi’nin kefilisi olan Hamdi Efendi hakkında.” BOA, DH. SN. THR. 10/105.
- “Artin Ohannesoğlu; 1290 Giresun doğumlu, Ermeni Milletinden Giresunlu Kigork Ağa’nın oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 106/111.
- “Düyun-ı Umumiye İdaresi Memurinin Nizamnamesi ve idare-i mezkure salahiyyeti hakkında Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararının tebliği hakkında.” BOA, BEO. 2532/189859.
- “Düyun-ı Umumiye müfettiş mülazımlığına alınacak kimselerin Türkçe imtihanlarının yapıldığı bunlar hakkında güvenlik koğuşturması yapılmasının tabii olduğunun arzı.” BOA, Y. PRK. ZB. 23/86.
- “Düyun-ı Umumiye direktörlüğünden emekli Fransız tebaasından İskanavi Efendi’ye Düyun-ı Umumiye’den seksen iki kuruş emekli maaşının Bank-ı Osmani vasıtasıyla ödenmesinin uygun olduğu.” BOA, DH. EUM. 5. Şb. 32/13.
- “Düyun-ı Umumiye İdaresi ile ilgili irade. Osmanlı Bankası ve Galata bankerleri arasında yapılan sözleşme ve Osmanlı tahvili hamillerinin itirazları.” BOA, HR. İD. 290/50.
- “Düyun-ı Umumiye Komiseri Murad Bey’e ikinci ve Kardif Şehbenderi Celal Bey’e dördüncü rütbeden Mecidi Nişanı itası.” BOA, İ. TAL. 11/59.

- “Düyûn-ı Umumiye memurları hakkında mevki-i icraya konularak görülen lüzuma mebni ahiran tadil edilen ve idarece Memurin Nizamnamesi namı verilen talimatın ahkamı münderecesi nizamat ve mukarrarat-ı devlete muğayir olduğu.” BOA, ŞD. 401/8.
- “Düyûn-ı Umumiye Muhasebesi piyasa memuriyetinden emekli Ahmed Bey’e muhtacin maaşatından münhalat tarihinden itibaren maaş tahsisi.” BOA, İ. ML. 31/14.
- “Düyûn-ı Umumiye Müfettişlerinden Rober Efendi’ye dördüncü rütbeden nişan-ı Osmani ihsaniyla taltifi.” BOA, İ. TAL. 65/49.
- “Düyûn-ı Umumiye Nezareti Merkez Müdüriyeti sabık Sandık Emmini Mustafa Efendi’nin yirmi bin liraya kadar olan borçları için kefil olan Ustrumcalı Hacı Nafi Bey’in, fazla çıkan borçlardan dolayı kefalet senedi hükümleri dışında bir muameleye tabi tutulmamasına dair tahrir.” BOA, TFR. I. M. 16/1534.
- “Düyûn-ı Umûmiyye İdâresi’nce tanzim olunan Memurin Nizamnâmesi’nin Hükümet-i Seniyye’ce evvelen tetkik ve tasvibi gerektiği.” BOA, MV. 111/8.
- “Hazine-i Celile Düyûn-ı Umumiye Muhasebecisi Muavini Salih Efendi’nin Hac farızası için Hicaz’a azimetine müsaade olunduğu.” BOA, BEO. 397/29755.
- “Hazine-i Maliye Düyûn-ı Umumiye Muhasebecisi Muavini Salih Efendi’nin haccetmek üzere Hicaz’a gitmesine izin verilmesi.” BOA, İ. HUS. 24/1.
- “Hırsızlık iddiasıyla yargılanan Ankara Düyûn-ı Umumiye İdaresi Aşar Kalemi Mukayyidi Mustafa Efendi ve kefil hakkında verilen kararın temyiz mahkemesince reddi.” BOA, DH. MTV. 62/7.
- “İbrahim Edhem Efendi; 1276 Giresun doğumlu, Tüccardan Hanefizade Ali Ağa’nın oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 56/29.
- “İzmir Düyûn-ı Umumiye Nazırı Hacı Şefik Bey’in icra-yı tekaüdü.” BOA, İ. TKS. 17/15.
- “Keşab Düyûn-ı Umumiye sabık memuru Zühdü Efendi ve kefil Manuk Ağa arasındaki tazminat davasına dair vilayet idare meclisinden çıkan ilamın Sadarete takdimi.” BOA, DH. MKT. 519/70.
- “Maliye Düyûn-ı Umumiye eski Muhasebecisi Mesud Bey’in icra-yı tekaüdü.” BOA, İ. TKS. 22/40.
- “Maliye Hazinesi Düyûn-ı Umumiye Muhâsebecisi Muâvini Salih Efendi’ye Hacc’a gitmek üzere izin verilmesi.” BOA, Y. A. HUS. 294/2.

- “Mehmed Efendi; 1278 Bolu doğumlu, Bolu Asakir-i Zabtiye Kâtibi Nakkaşzade İzzet Efendi’nin oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 117/255;
- “Mehmed Enver Efendi; 1282 Eğin doğumlu, Ömer Efendi’nin oğlu.” B OA, DH. SAİDd. 187/66.
- “Mehmed Esat Bey; 1262 Trabzon doğumlu, Karahisar-ı Şarki Mutasarrıfı Kethüdazade Trabzonlu Ahmed Emin Ağa’nın oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 165/117.
- “Mehmed Halid Efendi; 1276 Niksar doğumlu, Niksarlı Uzunoğlu Hafız Abdullah Efendi’nin oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 117/249.
- “Mehmed Rasim Efendi, Hasan Yazıcızade; 1286 Giresun doğumlu, Giresun’da Hacı Hüseyin Mahallesi Muhtarı Hüseyin Ağa’nın oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 138/351.
- “Memalik-i Mahruse Duhanları Müşterekü’l-Menfaa Reji Şirketi’nin nizamname-i esasiyesi ve şartnamesi suretleri.” BOA, A.) DVN. MKL. 82/2.
- “Midilli hanedanından Kulaksızzade ailesine mensup Tabib Binbaşı Mahmud Bey’in mahdumu Fuad Bey’in Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye İdaresi merkezinde istihdam edilecek memurlar için açılacak imtihana girmesine kolaylık sağlanmasına dair tahrirat.” BOA, TFR. I. M. 17/1613.
- “Muharrem İlhami Efendi; 1282 Giresun doğumlu, Tüccardan Yunuszade Hacı İbrahim Efendi’nin oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 186/225.
- “Mustafa Zihni Efendi; 1260 Niksar doğumlu, Askeriyeden Hacı Mehmed Efendi’nin oğlu.” BOA, DH. SAİDd. 61/203.
- “Paskalya yortuları münâsebetiyle şimdiye kadar yalnız Hristiyan memurlar mezûn olurlarken Düyûn-ı Umumiye İdâresinin Müslim ve gayr-ı müslim bütün memurlara iki gün izin verdiği.” BOA, Y. A. HUS. 295/41.
- “Reji İdaresi muamelatının nizamı mucibince teftişatlarından Hazine’ye malumat vermelerinin Düyun-ı Umumiye müfettişlerine tenbih ve tebliğ edilmesi.” BEO. 1550/116201.
- “Rüsum-ı Sitte İdaresi’nin teşkili hakkında Bank-ı Osmani ve Cemiyeti mümessilleriyle imzalanan mukavelename.” BOA, A.) DVN. MKL. 18/9.
- “Sahipleri tarafından inkâr olunmayan müskirat resminin tahsili hususunda tahsildar bölükleri tarafından Düyun-ı Umumiye memurlarına mavenet olunması hakkında Tahsil-i Emval Nizamnamesi’ne bir bend ilavesi.” BOA, ŞD, 406/61.

- “Selanik, Düyun-ı Umumiye Nazırı Ali Rıza Bey’in, hüsn-ı hizmetine binaen rütbe ile taltifi.” BOA, DH. MKT. 38/48.
- “Sille Nahiyesi Düyun-ı Umumiye sabık Memuru Ferid Efendinin zimmetinden dolayı mallarının haczolunması.” BOA, DH. MTV. 20/12.
- “Tekâüd Sandığı Cemiyet-i Umumiyesi’nden tekaüdlüğüne karar verilen Bursa Düyun-ı Umumiye Nazırı Rıfat Efendi hakkında.” BOA, Y. A. RES. 41/11.
- “Trabzon’un Kelkit kazasının 1310 senesi mültezimlerinden Ahmed Çavuş ve biraderinin aşara olan zimmetinin temin-i istifası için mahcuz olan emlakının devlet namına tefevvüzü.” BOA, ŞD. 404/82.
- “Üsküb Hacı Taceddin Mahallesi’nden olup Düyun-ı Umumiye memuriyetinden açığa alınan Ramiz Şevki’nin, tekrar tayin edilmesini talep eden istidası ile Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti’nin cevabi yazısı.” BOA, TFR. I. ŞKT. 11/1072.
- “Zimmetine akçe geçirdiği iddia edilen Haçin kazası Düyun-ı Umumiye eski Memuru Mehmed Hilmi hakkında men-i muhakeme kararı verildiği.” BOA, DH. MTV. 21/49.
- “Zimmetlerine para geçiren Büyükçekmece kazasına bağlı Şetros köyü Düyun-ı Umumiye eski Memuru Ali Rıza ve Kâtibi İsmail Efendiler hakkındaki temyiz talebinin reddedildiği.” BOA, DH. MTV. 21/23.
- “Ziraat Nezareti ve Düyun-ı Umumiyye idaresince tayin olunacak müfettişlerin tayin şekli, vazifeleri ve maaşları hakkında düzenlenen nizamname-i dahili sureti.” BOA, DH. MKT. 2610/67.

II. Araştırma-İnceleme Eserler

- Adiloğlu, Burcu ve Yücel, Göksel, “Düyûn-ı Umûmiyye Osmanlı Devlet Borçları İdaresi.” *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi* 21, (Temmuz 2021): 67-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muftad/issue/64219/973790>.
- Bilirli, Tahir, *Bolu Devlet Adamları Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre*. İstanbul: ARK Yayınları, 2020.
- Bozkurt, Nurgül, “Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Simavlı Memurlar.” *Akademik Bakış Dergisi* 27, (Aralık 2011): 1-12. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868094.pdf>.
- Bulutoğlu, Kenan, *Türkiye’de Yabancı Sermaye*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1970.

- Çetin, Engin Can, “Düyun-u Umumiye ve Osmanlı Dış Borç Tarihi Genel Bir Bakış.” *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* 7, 14, (Temmuz 2018): 134-249. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd/issue/38666/449298>.
- Dağ, Mustafa ve Tanık, İbrahim Halil, “Osmanlı Taşrasında Bir Memurun Hukuk Mücadelesi: Yabanabad Reji Memuru Zekeriya Sırrı Efendi.” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 45, (Temmuz 2023): 781-804. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.1239752>.
- Dağ, Mustafa ve Tanık, İbrahim Halil, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Kurumun İşleyişi: Reji İdaresi Şartnameleri (1883-1914)”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, (Haziran 2023): 371-392. <https://doi.org/10.56597/kausbed.1242019>.
- Dağ, Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Adana ve Erzurum Reji İdaresi (1883-1925).” Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, 2023.
- Dağ, Mustafa, “Osmanlı Taşrasında Yabancı Sermaye Yatırımı: Siverek Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü ile Reji Memurluğu (1881-1925).” *Bingöl Araştırmaları Dergisi* 8, 2, (Haziran 2022): 59-78. <https://doi.org/10.53440/bad.1077922>.
- Dağ, Mustafa, “Sicil-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Niksar Doğumlu Memurlar (1879-1909).” *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2, 18, (Aralık 2023): 161-182. <https://doi.org/10.48145/gopsbad.1240040>.
- Doğan, Nazire, “İlmiye Tekaüd Sandığı’nın Kuruluşu ve Faaliyetleri.” *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi* 5, 10, (Aralık 2021): 43-52. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/utsobilder/issue/67936/952496>.
- Ekinci, Abdullah ve Asoğlu, İsmail “Son Dönem Osmanlı Bürokrasiside Urfalı Memurlar.” *Osmanlı Urfası I*. Editör Abdullah Ekinci, 227-268. İstanbul: Urfa Okulu Yayınları, 2018
- Eldem, Vedat, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- Eldem, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
- Erçin, Abdülkadir, “Kuruluşundan II. Meşrutiyet’e Kastamonu Vilayeti’nde Düyun-ı Umumiye İdaresi (1882-1908).” *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* XXI, 81, (Mart 2024): 258-279. <https://doi.org/10.56694/karadearas.1411338>.

- Erdoğan, Anıl. “Düyun-u Umumiye’nin Kurulmasının Siyasi Yönü ve Reji İdaresiyle İlişkisi.” *Mucizeden Belaya Yolculuk Tütün*. Editör H. Vakıf Mercimek, İ. Eren Akçiçek, 193-216. İstanbul: Tarihçi Kitapevi, İstanbul: 2014.
- Eroğlu, Onur, “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, (Temmuz 2010): 57-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46934/588902>.
- Genç, Mehmet ve Özvar, Erol, *Osmanlı Ekonomisine Dair Konuşmalar I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021.
- Görsoy, Bedri, “100. Yılında Düyun-ı Umumiye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme.” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Mecmuası*, 40, 1-5, (Ekim 2011): 17-59. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/831/9094>.
- Gündüz, Ali Yılmaz, “Osmanlı Devleti’nin Ekonomi ve Dış Borç Politikası.” *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, 2, (Nisan 2012): 1-18. <http://busbed.bingol.edu.tr/tr/pub/issue/29513/401006>.
- Güner Sayar, Ahmet, *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması (Klasik Dönem’den II. Abdülhamd’e)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021.
- Gürses Söğüt, Sibel. “Düyun-u Umumiye Nezaretlerinin Sınırları: Trabzon Merkezli Karadeniz Sahillerindeki Tuz Ticareti ve Hinterlandındaki Tuz Üretimi.” *Birinci Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Sempozyumu*, Editör Musa Yavuz Alptekin, 116-129. Trabzon: PDF Yayın, 2020.
- Kartopu, Saffet, “Düyun-u Umumiye İdaresi ve İdareyle İlgili Görüşler.” *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi* 1, 2, (Haziran 2012): 32-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusgjebs/issue/7490/98701>.
- Kazgan, Gülten, *Tanzimat’dan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Keskinkılıç, Erdoğan, “Düyun-ı Umumiye İdaresine Memur Olmak.” *Amme İdaresi Dergisi* 36, 2, (Haziran 2002) 67-75. https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/documents/article/1/36/2/5_keskinkilic.pdf.
- Keskinkılıç, Erdoğan, “Ermeni Memurların Düyun-ı Umumiye İdaresi’ndeki İstihdam Meselesi.” *Ermeni Araştırmaları Dergisi* 11, (Sonbahar 2003): 60-66. <http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=DerGiIcerik&IcerikNo=49>.

- Keskinkılıç, Erdoğan. “The Ottoman Düyûn-ı Umumiye (Public Debt) Administration.” *The Turks*. C. 4, Editör Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, 649-659. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Kıray, Emine, *Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Kırıcı, Ahmet Önder ve Yiğit, İrfan, *Sicil-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 Yılları Arası)*, Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2011.
- Korkmaz, Erdal, “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Karaborsa.” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 66, (Bahar 2020): 71-85. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1184225>.
- Küleği, Cahit, “Osmanlı Devleti'nde Birlikte Yaşam: Paskalya Örneği.” *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 13, 25, (2015): 67-83. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=tr&midno=87024375&Dergivalkod=0535>.
- Manav, Nursel, “Mazuliyet Sandığı'nın Kuruluşu ve Kuruluşuna Yol Açan Sebepler.” *Türkiye Mecmuası* 27 1, (Haziran 2017): 215-224. <https://doi.org/10.18345/iuturkiyat.323928>.
- Müderrişoğlu, Alptekin, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013.
- Narin, Resül, “Düyûn-ı Umumiye İdaresi ve Adapazarı.” *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 6, 21, (Bahar 2009): 49-59. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/106013>.
- Noviçev, A.D., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı Sömürgeleşmesi*. çeviren Nabi Dinçer, İstanbul: Onur Yayınları, 1979.
- Oğuz, Zafer, *Osmanlı Devleti'nin Genel Borçları (Düyün-ı Umumiye İdaresi)*. Ankara: Gökkuşığı Kitabevi, 2001.
- Özcan, Şevket, “Yahudilikte Pesah (Fısh) Bayramı: Ritüeller ve Semboller Bağlamında Fenomenolojik Bir İnceleme.” *Uluslararası Sosyal Dergisi* 11, 61, (2018): 1206-1214. https://www.academia.edu/38048216/YAHUD%C4%B0L%C4%B0KTE_PESAH_FISIH_BAYRAMI_%C5%9Eevket_%C3%96zcan.
- Öztürk, İbrahim, “Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Develili Memurlar.” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, 4, (Ekim 2022): 2479-2499. <https://doi.org/10.21547/jss.1121663>.

- Öztürk, Mustafa. “Osmanlının Son Dönemlerinde Düyun-u Umumiye’ye Yönelik İmtiyaz Politikasına Bir Örnek: Tütün İşletmesi İmtiyaz Mukavelenamesi (1913).” *Tarihin İzinde Bir Ömür Prof. Dr. Nuri Yavuz’a Armağan*, Editör Necdet Hayta, Bahattin Demirtaş, Mustafa Can, 741-753. Ankara: Berikan Yayınevi, 2019.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Quataert, Donald, “Düyun-ı Umumiye’nin İstihdam Politikaları (1881-1909).” çeviren Ahmet Fethi, *Toplumsal Tarih Dergisi* 79, (Temmuz 2000): 15-19.
- Quataert, Donald, *Osmanlı Devleti’nde Avrupa İktisadi Yayılım ve Direniş 1881-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Sağlam, Mehmet Hakan, *Osmanlı Devleti’nde Moratoryum 1875-1881 – Rüşum-ı Sitte’den Düyun-ı Umumiyye’ye*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017.
- Tabakoğlu, Ahmet, *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Taçalan, Nurdoğan, *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1970.
- Yadi, Ahmet, *Sicil-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Giresunlu Memurlar (1879-1909)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2021.
- Yıldırım, Münir, “Ortodoks Kilisesinde Paskalya.” *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7, 21, (2005): 67-75. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/51848>.
- Yılmaz, Faruk, *Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Dış Borçları (Düyun-u Umumiye)*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2007.
- Yılmaz, Faruk, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Dış Borçlar (Düyun-u Umumiye)*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2003.
- Yılmaz, Faruk, *Osmanlı’nın Borç Batağı–Düyun-u Umumiyye*. İstanbul, İz Yayıncılık, 2011.
- Yılmaz, Mahmut ve Yılmazçelik, İbrahim, “Ma’muratü’l-Aziz (Harput) Reji İdaresi (1883-1925)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 33, 1, (Ocak 2023): 489-505. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1206905>.
- Yüksel, Ayhan, *Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*. İstanbul: Kitabevi, 2004.

EKLER

EK-1. Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi Tarafından Tutulmuş Emeklilik Evraki

صلیة نقاعد صدیقی لایحه	
جمله نوم روی	در قیوم روی
نقاعده عندہ معاصر قیصرہ ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم	
بیم و شہرہ	سہارن پور قضاہ افسر حقیقی
تخ	اللہ کن یا سندنہ در
معاصر قیصرہ ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم	مورینہ
ایام و ما ازیانہ نہ اولیٰ حق	مورینہ
صورت نقاعدہ کی کسب بایں نہ ذلالت خدمتہ ولذہ خوفیٰ تخریج	ادو تہ نہ نہ در
سہارن پور قضاہ افسر حقیقی	برادر دیوبند محمد تقی رف
معزول بہ موریت اخیرہ سنہ ۱۲۸۵ھ مالی تاریخ	مختم
عقد	معاصر نقاعدہ کی کسب بایں نہ ذلالت خدمتہ ولذہ خوفیٰ تخریج
۷۶۵۰۴۴	نظام اسحق اولیٰ حق معاصر ذلالت مقدار
۷۸۶۶	
سامہ معلومات	
عقد	عمر مورینہ بہ معاصر ذلالت خدمتہ ولذہ خوفیٰ تخریج
۸۸۰۰۰۰	مورینہ کی خدمتہ نقاعدہ عندہ معاصر ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم
۸۶۷۴۵۴	مورینہ کی خدمتہ نقاعدہ عندہ معاصر ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم
نوم روی	مورینہ کی خدمتہ نقاعدہ عندہ معاصر ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم
۴۴۴۴	مورینہ کی خدمتہ نقاعدہ عندہ معاصر ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم

۱۰۰۰ مورینہ کی خدمتہ نقاعدہ عندہ معاصر ذلالت علی اولیٰ حق مہذبہ لہ رہنمائی ہو چاہے در قیوم

Kaynak:
BOA. Y. A. RES. Dosya No: 41, Gömlek No: 11 (13 Rabiülahir 1305/29 Aralık 1887).

Mülkiye Tekâüd Sandığı Dairesi

Tekâüd Sandığından Maaş Tahsisine Dair Tanzim Olunacak Mazbatalara Rapt Edilecek Varakadır.

İsim ve Şöhreti	Saâdetli Rifat Efendi Hazretleri.
Yaşı	Elli Sekiz Yaşındadır.
Maaş tahsis olunacak zatın sınıfı veyahut memurün eytâm veya akrabasından olduğu.	Memurinden.
Hak tekaüd iktisap eden zatın hizmete duhûl tarihi	1 Temmuz 60.
Hizmet sandığının kaç seneye balığ olduğu	Otuz sekiz senedir.
Memuriyet-i âhiresi	Bursa Düyûn-ı Umûmîyye Nezareti.
Ma'zûl ise memuriyet-i âhiresinden infisal tarihi	Müstahdim.
725.033 kuruş	Hak tekaüd iktisap ettiği tarihten geriye doğru on sene müddette aldığı maaşların mecmû'u.
3.826 kuruş	Nizama müstehak olduğu maaşatın miktarı.
Sair Malumat	
880.000	Umum memur maaşlarından şehri %5 nisbetiyle icrası lazım gelen tevkifattan hasıl olan meblağın yekûnu.
867.452 kuruş	Bu zata gelinceye kadar tekaüd sandığından tahsis olunmuş olan meblağın miktarı neye balığ olduğu.
4.243 numero	Numerosu yani tekaüd sandığına tarih-i tensibinden itibaren maaş ahzından müstehak olduklarına karar verilenlerin bu zat kaçınıncısı olduğu.

Extended Abstract

Subject and Scope of the Research: The subject of this study is the developments in the regions where the Düyûn-ı Umûmîyye Administration, which operated in all regions of the Ottoman Empire between 1881 and 1928, implemented the Düyûn-ı Umûmîyye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa İdaresi Memurin Nizamnamesi, which shaped its employment policy in order to carry out its activities in an uninterrupted and organised manner. In this framework, the scope of the research was spatially defined as the regions within the borders of the empire where the Administration was found to have officers. In terms of time, although the Administration started its activities in 1881, our focus was on the period between 1901 and 1928, since the relevant regulation came into force in 1901.

Purpose and Method of the Study: The main purpose of our study is to evaluate the examples that can be identified regarding the personnel of the administration in different regions of the empire between 1901 and 1923, especially in different regions of Anatolia, within the framework of the provisions in the regulation. In this direction, this study, which was prepared with qualitative research method, was created in accordance with content analysis. The study consists of an introduction and eleven sub-headings.

Sources of Research: While conducting the study, the draft regulation and archive documents were used as the main sources. Examples of the applicability of the provisions of the draft regulation in the field have been tried to be conveyed by making use of archival documents. In this context, the documents identified in different folders of the Ottoman Archive of the Prime Ministry of the Presidency of the Republic of Türkiye State Archives were consulted. Accordingly, 2 in the Bâb-ı ‘Âlî Evrak Odası folder, 1 in the folder of the Internal Affairs-Fifth Branch, 11 in the folder of the Internal Affairs-Ledgers, 3 in the folder of the Internal Affairs-Metropolitan Pen, and 1 in the folder of the Internal Affairs-Envelopes of Civil Servants’ Records, 1 in Dahiliye-Sicil-i Nüfus Tahrirat Kalemî folder, 4 in Dahiliye-Mütenevvia folder, 1 in Nezareti-Administration folder, 1 in İrade-Maliye folder, 2 in İrade-Tekaüt Sandığı folder, 1 in İrade-Hususi folder, Irade-Taltifat folder 2, Majlis-i Vükelâ folder 1, Sadaret-Mukavelenameler folder 2, Şûrâ-yı Devlet folder 3, Teftişat-ı Rumeli Evrakı (Rumeli Inspectorate)-Arzuhaller folder 1, A total of 43 documents were used, including 2 documents in the folder Teftişat-ı Rumeli (Rumeli Inspectorate)-Müteferrik Evrakı, 1 document in Yıldız-Resmî Maruzat folder, 1 document in Yıldız-Zaptiye Nezareti Maruzatı folder and 2 documents in Yıldız-Hususi Maruzat folder. In addition to archival documents, research and analytical works were also frequently consulted.

Findings: The findings of the study reveal that the Düyûn-ı Umûmiyye Administration was able to establish an enormous organisational structure throughout the empire shortly after its establishment on 22 December 1881. The staff structure, which is directly proportional to this organisation, has also developed significantly. In particular, the intensity of staff organisation was observed in revenue-generating tax items. At this point, it is possible to say that the administration carried out a serious employment policy in order to collect and control salt and tobacco revenues. It is observed that the Administration, which employed more personnel than the Ministry of Finance, tried to ensure control with a large staff organisation throughout the empire. The crowded staff structure inevitably had positive repercussions on Ottoman employment policy. The Administration, which had a more crowded staff structure than the Ministry of Finance, had to implement its employment policy within a certain orderly framework. It was determined that the Administration tried to meet the regulations it needed in this sense in the first years with the Tadilat-ı Dahiliye Mecmuası. However, this arrangement has become insufficient for the expanding staff structure. Thereupon, within the framework of Article 16 of the Muharram Decree, the Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa Regulation was prepared on 27 March 1901. It is seen that the regulation consists of seventeen sections and 184 articles. All provisions in the regulation have been examined and it has been determined that all kinds of issues related to the civil servants who will be employed within the Administration or in the process after they are employed are dealt with in detail. Moreover, this regulation was the most comprehensive arrangement prepared by the Administration on civil servants to date. The comprehensive nature of the regulation eliminated the uncertainty in the treatment of civil servants and ensured that there was no need to prepare a new regulation until the dissolution of the Administration.

Considering the organisational structure of the units affiliated to the Administration, the staff structure was tried to be arranged. Accordingly, it is seen that the main administrative staff of the Administration was categorised as the Council of Administration, Directorate General and Provincial Administration. The fact that sub-directorates, offices or branch managers were assigned to these three centres shows that the Administration was trying to control all kinds of developments that took place in the designated items all the way to the remotest corners of the empire. The officials responsible for this supervision report directly to the Civil Service Commission. The Commission was found to be responsible for all developments concerning civil servants. Although the responsibility lies entirely with the commission, it can be inferred that the final decision-making authority for decisions regarding civil servants was the Council of Administration. Another unit that needed the approval of the Council of Administration was the Committee of

Inspectors. The main task of this commission is to ensure that civil servants are subject to supervision in order to prevent arbitrary behaviour. The fact that this commission carries out regular inspections once a year shows that the Administration is trying to keep the control mechanism active over the civil servants.

The Regulation contains detailed provisions on the examination of civil servants to be employed by the Administration. The regulation contains detailed provisions on the application processes of candidate civil servants, the questions they will face in the exam, the process of determining the committee that prepares these questions, the scoring process of the answers given to the exam questions and the clear notification of the scores to the candidates. The fact that these provisions are clearly stated and that those who do not comply with these provisions will be subject to severe sanctions shows that the Administration is trying to shape its employment policy within the framework of the principle of transparency and impartiality. Provisions regarding the personal rights of civil servants were also regulated in the regulation. Civil servants are granted ordinary, health, pilgrimage and military leave. Apart from these leaves, the fact that religious holidays are declared as holidays according to religious and sectarian characteristics shows that the Administration shapes the working hours of civil servants according to religious and sectarian differences. In the regulation, provisions were added that the Administration should resort to frequent rewards in order to increase the motivation of civil servants for success. These rewards were given in the form of salary increases, grade increments or ranks. However, regulations have been made stipulating that officials who engage in illegal initiatives should also be subjected to severe penalties. In case of detection of these officers, depending on the degree of the offence committed, the penalty of salary deduction for a maximum of 15 days, the penalty of paying one fourth of the salary for 6 months, the penalty of lowering the class rank, the penalty of suspension with or without salary, the penalty of suspension without salary or the penalty of dismissal were applied. Such penalties were intended to prevent the entrenchment of corruption and lack of merit within the Administration. However, this has not been very successful. This is because, within the scope of our study, it has been determined that many corruptions attempts, and embezzlement cases have occurred. Contrary to some illegal attempts, the Administration appears to have been successful in implementing the pension provisions of the regulation in the field.

If a general assessment is made regarding the applicability of the provisions of the regulation in the field, no examples could be found as a result of the research conducted regarding the appointments and duties of the inspection officers and the working hours of the officers. Examples of the application process, examination procedure and appointment process

of civil servants were found to be implemented in the field. It can be said that the provisions of the regulation are applicable, especially based on the examples identified regarding the appointment of civil servants to the cadre and the subjection of the civil servant to the security investigation stipulated by the regulation before being appointed to the cadre. The fact that a negative answer was given to Medical Major Mahmut Bey, who acted contrary to the provisions of the regulations and demanded privileges for his son in the examination, is an important example in terms of showing that the provisions of the regulations were not compromised. There are many examples of the enforcement of the provisions of the regulations regarding leave, promotion and retirement. Based on these examples, it is seen that these matters are acted within the framework of the provisions determined. It can be said that the treatment of officials who misconducted their duties was carried out within the framework of the provisions stipulated by the regulation. However, although no specific figures were given regarding the amounts of salaries, based on the examples obtained regarding the salaries received by civil servants performing different duties; it was determined that the salaries also differed according to the regulation.